

**«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ» (ПУЕТ)**

**ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ:
ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА
УПРАВЛІННЯ**

МАТЕРІАЛИ

XII Міжнародної науково - практичної інтернет-конференції

*За загальною редакцією д. е. н., професора М. Є. Рогози,
Г.В. Карнаухової*

(м. Полтава, 17–18 листопада 2022 року)

**Полтава
ПУЕТ 2022**

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Полтавського університету економіки і торгівлі заборонено

Голова: О. О. Нестуля, д. і. н., професор, ректор Полтавського університету економіки і торгівлі» (ПУЕТ), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений працівник освіти України.

Заступники голови організаційного комітету:

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, академік Академії економічних наук України, академік Міжнародної академії біоенерготехнологій, завідувач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ, заслужений діяч науки і техніки України;

Педченко Н. С., д. е. н., професор, перший проректор ПУЕТ (м. Полтава).

Члени організаційного комітету:

- **Ткаченко А. С.**, директор Навчально-наукового інституту денної освіти ПУЕТ, к. т. н., доцент;

- **Перебийніс В. І.**, професор кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ, д. е. н., професор;

- **Кононенко Ж. А.**, заст. завідувача кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ, к. е. н., доцент;

- **Карнаухова Г. В.**, старший викладач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ;

- **Стеценко В. В.**, доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ПУЕТ, к. е. н., доцент

- **Діденко Л. М.**, начальник редакційно-видавничого відділу ПУЕТ.

- **Іващенко М. М.**, директор навчально-наукового інформаційного центру ПУЕТ.

Електронні текстові дані

Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління [Електронний ресурс]: матеріали XII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 17–18 листопада 2022 року) / за заг. ред. М. Є. Рогози, Г. В. Карнаухової. Електронні текстові дані. – Полтава : ПУЕТ, 2022. – 249 с. – Текст укр. та англ. мовами.

У матеріалах конференції розглядаються управління соціально-економічними системами, процесами та їх моделювання, прогнозування, стратегічний розвиток, цифрові трансформації в економіці, державному управлінні та місцевомусамоврядуванні, інтелектуальний аналіз даних та знань (Data Mining), механізми і системи прийняття, управлінських рішень в економіці, стратегування сталого розвитку та соціально-економічні проблеми розвитку громад, територій, галузей, суб'єктів господарювання, соціально-економічні проблеми модернізації і розвитку кооперації, перспективи електронної освіти, удосконалення освітніх програм підготовки фахівців з економіки, економічної кібернетики, аналітики, комп'ютерних інформаційних технологій, та цифрової економіки. Матеріали розраховано на науково-педагогічних працівників, аспірантів і студентів закладів вищої освіти. Організатори конференції можуть не поділяти думки учасників.

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналі. За вклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

© «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2022

Програмний комітет:

Аймагамбетов Є.Б., ректор Карагандинського економічного університету

Казспоживсплки, д.е.н., професор (м. Караганда, Республіка Казахстан);

Александра Кужер, заступник декана, завідувач кафедри прикладних суспільних наук, професор. Сілезький технологічний університет (м. Глівіце, Польща);

Алексій Квілінський, д.е.н., професор, Лондонська академія науки і бізнесу, Інститут розвитку міжнародного співробітництва (м. Лондон, Великобританія)

Гулієв Е.А., ректор Азербайджанського університету кооперації, д.е.н., професор (м. Баку, Азербайджанська Республіка);

Статі Статєв, ректор Університету національної та світової економіки (м. Софія, Республіка Болгарія);

Факеров Х.Н., ректор Таджикиського державного університету комерції, д.е.н., професор (м. Душанбе, Республіка Таджикистан);

Ян Польцин, д.е.н., професор, Державна вища школа імені Станіслава Сташица в м. Піла (Польща);

Вітлінський В.В., професор кафедри математичного моделювання та статистики ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ), д.е.н., професор;

Вовк В.М., д.е.н., професор, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка» (м. Львів);

Єрмаков О.Є., завідувач кафедри економіки праці та соціального розвитку Національного університету біоресурсів і природокористування (м. Київ), д.е.н., професор.

Залознова Ю.С., член-кореспондент НАН України, академік Академії економічних наук України, директор Інституту економіки промисловості Національної академії наук України (м. Київ), д.е.н., професор;

Ляшенко В.І., віцепрезидент Академії економічних наук України, завідувач відділу Інституту економіки промисловості Національної академії наук України (м. Київ), д.е.н., професор;

Максишко Н.К., завідувач кафедри економічної кібернетики Запорізького національного університету (м. Запоріжжя), д.е.н., професор;

Меркулова Т. В., завідувач кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (м. Харків), д.е.н., професор.

Олешко Т. І., професор кафедри економічної кібернетики Національного авіаційного університету (м. Київ), д.т.н., професор.

Ольховська О.В., завідувач кафедра комп'ютерних наук та інформаційних технологій ПУЕТ (м. Полтава), к.фіз.матем.наук.-

Павлова В.А., професор кафедри міжнародної торгівлі та підприємництва Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), д.е.н., професор;

Порохня В. М., професор кафедри економіки Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), д.е.н., д.т.н., професор;

Рамазанов С. К., заслужений діяч науки і техніки України, академік МАІ, МАНЕБ, АЕНУ, ТАУ, АТНУ, професор кафедри інформаційних систем в економіці Київського національного економічний університету, д.т.н., д.е.н., професор;

Роскладка А. А., завідувач кафедри цифрової економіки та системного аналізу Державного торговельно-економічного університету (м. Київ), д.е.н., професор;

Ткаченко В. А., академік Академії економічних наук України, заступник директора науководослідного інституту розвитку економіки та суспільства Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), д.е.н., професор;

Харазішвілі Ю.М., академік Академії економічних наук України, головний науковий співробітник Інституту економіки промисловості Національної академії наук України, (м. Київ), д.е.н., професор;

Харченко О. А., декан факультету інформаційних технологій, доцент кафедри програмної інженерії та кібербезпеки Державного торговельно-економічного університету (м. Київ), к.т.н., доцент;

Чеботарьов В.А., завідувач кафедри економіки, маркетингу та підприємництва, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»(м. Полтава), д.е.н., професор.

ЗМІСТ

ВІТАННЯ УЧАСНИКІВ І ГОСТЕЙ XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ «ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ»	10
<i>Секція 1. Управління соціально-економічними системами, процесами та їх моделювання, прогнозування, стратегічний розвиток.</i>	14
<i>Inna Balahurovska , Aleksandra Kuzior, STAFF LOYALTY AS AN INDICATOR OF EFFICIENT MANAGEMENT IN THE ORGANIZATION.</i>	15
<i>M.Sira, POSSIBILITIES OF ORGANISATION TO RESHAPE BUSINESS STRATEGY WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADOPTION.</i>	19
<i>А.В. Адаменко, Ж.А. Кононенко, ЗНАЧЕННЯ ВВП В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ</i>	22
<i>М.Є.Рогоза, Я.В.Вітвовіченко, ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНИМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТА.</i>	24
<i>В.А. Власенко, Є.О. Корчан, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ТА СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА</i>	27
<i>В.А. Власенко, І.Б. Івахно, ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ</i>	31
<i>В.М. Кокоша, Л.А. Вовк, ЗОВНІШНІ РИНКИ – НОВИЙ ФОРМАТ ПІДПРИЄМНИЦТВА</i>	35
<i>А.Ф. Дасів, О.А. Руссіян, АВТОМАТИЗОВАНА СТАТИСТИЧНА БАЗА ДАНИХ ПРО ПРОМИСЛОВІСТЬ: СКЛАД, СТРУКТУРА, ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ТЕХНОЛОГІЯ НАПОВНЕННЯ</i>	40
<i>Ю.М. Дуб , Н.П. Левковець, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ.</i>	43
<i>О.О. Ільєнков, І.Г. Миколенко, СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ</i>	46
<i>Ж.А. Кононенко, О.Є. Білодід, ДІАГНОСТИКА ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА</i>	50
<i>М.О. Кужелєв, ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ</i>	53

Ю.І. Лобаченко, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	57
В.І.Ляшенко, Г.Ф.Толмачова, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	60
І.Г. Миколенко, Ж.А. Кононенко, Б.А. Пазій, УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	64
Н. Назаров, Ж. Кононенко. В.Р. Мочалін, МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ	67
А.Д. Огородніков, І.Г. Миколенко, СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА.....	70
В.В. Рагуліна, Н.О. Хижнякова, АНАЛІЗ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ... 	73
М. Є. Рогоза, А.І. Євтух, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ОБ'ЄКТОМ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ НАУКОВО – ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	76
М.Є. Рогоза, С.В.Кузуб, ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН	80
В.Є. Симченко, Ю.М Кравченко, УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ В ПІДПРИЄМСТВІ	83
Є. І. Ходаківський, ІНСАЙТИ ПОДОЛАННЯ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ	86
Н. В. Швець, ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	91
М.С. Шевченко, І.Г. Миколенко, МІСЦЕ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ	95
О.Яріш, П.Карачковська, ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	98
І.Г. Миколенко, Ж.А. Кононенко Д.В. Чижиченко, ФАКТОРИ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	101
С.М.Цвілий, ЕЛЕКТРОННА МОДЕЛЬ ТУРИСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ.....	104
Секція 2 Цифрові трансформації в економіці, державному управлінні та місцевомусамоврядуванні	108
Aleksandra Kuzior, COGNITIVE TECHNOLOGIES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EVERYDAY LIFE AND EDUCATION.....	109

I. Marszalek-Kotzur, DIGITAL TRANSFORMATIONS AND DIGITAL AND SOCIAL EXCLUSION	112
О.Ю. Арасланова, Н.В. Попик, ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ ТА МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ .	115
Н.В. Борзова, ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ.....	118
Ж.А. Кононенко, Г.В. Карнаухова, Я.Ю. Задорожна, ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ	121
Т.Ю Коритко, ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	124
О.Любимов, Ж. Кононенко, ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТАБЛИЧНОГО ПРОЦЕСОРА EXCEL У ВЕДЕНІ БІЗНЕСУ	128
Е.О. Наумов, Ж.А. Кононенко, РОЗВИТОК КРИПТОВАЛЮТ ...	132
О. І. Кошева, Г.В. Карнаухова, ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ, ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ТА МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ	135
В.В. Тесленко, Ж.А. Кононенко, ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	138
Т. А. Федчик, ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	141
А.Черненко, Ж. Кононенко, ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КОШТІВ	145
О.А. Чорна, ЦИФРОВІЗАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА СВІТУ: ВИСНОВКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	148
Л.Л. Шамілева, О.О. Хандій, ОЦІНКА РІВНЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОГО РОЗВИТКУ	151
Секція 3. Інтелектуальний аналіз даних та знань (Data Mining), механізми і системи прийняття управлінських рішень в економіці.....	154
А.А.Кравченко, ІДЕЇ УПАКОВКИ ДЛЯ КОСМЕТИКИ ТА ПАРФУМЕРІЇ	155
В.М. Пилипенко, МЕТОДОЛОГІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ.....	158
Ж.А. Кононенко, Ю.І. Сапун, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ.....	160
Секція 4 Стратегування сталого розвитку та соціально-економічні проблеми розвитку громад, територій, галузей, суб'єктів господарювання	163

Я.Ф. Валявський , ОПТИМІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	164
І.С. Галета , ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	168
В.І. Гнєдїч , ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИТЕЙЛ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО РОЛЬ В ЗАДОВОЛЕННІ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ	172
Є.Ю. Гук, Ж.А. Кононенко , ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА	176
Н.М. Кириченко , МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	179
Ж.А. Кононенко, І.М. Білодід , ДИВЕРСИФІКАЦІЯ – ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	182
А.С. Кучеренко , ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ	185
О.М. Гаркавенко , ЕФЕКТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	189
Г.О. Максименко . ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО ПОРТФЕЛЯ. 191	
В.О. Назаренко, І.Г. Миколенко , РИЗИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	194
А.В. Нечипоренко . ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	197
А.А.Пазій, Ж.А. Кононенко, Гришко С.С. СПОСОБИ ОНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	201
М.О. Солдак, О.Р. Васильченко, І.А. Кузнецова , <i>ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ</i>	204
В.І. Перебийніс, Д.І. Безрук, Є.А. Шевченко , ІНФРАСТРУКТУРА ТОВАРНОГО РИНКУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	211
В.І. Перебийніс, Н.М. Вітрук , ТОРГОВЕЛЬНО-ПОСЕРЕДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ТОВАРНОГО РИНКУ	214
Ю.М. Харазішвілі, М.Є. Рогоза, В.І. Ляшенко , СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯННЯ ІНТЕГРАЛЬНИХ ІНДЕКСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	218
М.Є. Рогоза, О.А. Степаненко , ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ	222

В. І. Перебийніс, К. О. Бабенко, ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	226
Секція 5 Соціально-економічні проблеми модернізації і розвитку кооперації.....	232
І.І.Телятник, Ж.А.Кононенко. СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ	233
Секція 6 Перспективи електронної освіти, удосконалення освітніх програм підготовки фахівців з економіки, економічної кібернетики, аналітики, комп'ютерних інформаційних технологій та цифрової економіки	236
К. Postrzednik-Lotko, THE ROLE OF COGNITIVE TECHNOLOGIES IN THE GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	237
Katarzyna Postrzednik-Lotko, THE ROLE OF COGNITIVE TECHNOLOGIES IN GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	240
V.L. Ishchenko, S.O. Horbuniova, DISTANCE COURSE IN BUSINESS ENGLISH FOR TRAINING OF SPECIALISTS IN ECONOMICS, ECONOMIC CYBERNETICS, ANALYTICS, COMPUTER INFORMATION TECHNOLOGIES AND DIGITAL ECONOMY.....	243
V.L. Ishchenko, S.O. Horbuniova, USE OF AUTHENTIC MATERIALS FOR THE DEVELOPMENT OF SPEAKING COMPETENCE OF SPECIALISTS IN ECONOMICS, ECONOMIC CYBERNETICS, ANALYTICS, COMPUTER INFORMATION TECHNOLOGIES AND DIGITAL ECONOMY.....	246

ВІТАННЯ УЧАСНИКІВ І ГОСТЕЙ XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ «ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ»

Шановні учасники і гості XII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління» вітаємо Вас з початком роботи уже традиційної інтернет конференції на теренах інформаційного простору.

В конференції приймають участь науковці та практики із України, Польщі, країн Європи, Азії.

Напрями дослідження проблем:

- управління соціально-економічними системами, процесами та їх моделювання, прогнозування, стратегічний розвиток.
- цифрові трансформації в економіці, державному управлінні та місцевому самоврядуванні.
- інтелектуальний аналіз даних та знань (Data Mining), механізми і системи прийняття управлінських рішень в економіці
- стратегування сталого розвитку та соціально-економічні проблеми розвитку громад, територій, галузей, суб'єктів господарювання.
- соціально-економічні проблеми модернізації і розвитку кооперації.
- перспективи електронної освіти, удосконалення освітніх програм підготовки фахівців з економіки, економічної кібернетики, аналітики, комп'ютерних інформаційних технологій та цифрової економіки.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖУВАНИХ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗАВДАНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ:

Дослідження нових проблем розвитку та стратегування відновлення економіки є і буде актуальним ще значний період нашого життя, тому що **Україна проходить екзистенційне випробовування розпочатою Росією війною.** Процесам стратегування відновлення економіки в такий період надається значної уваги на державному рівні. Указом Президента України 21 квітня ц. р. затверджено Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни, до завдань якої віднесено

розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, формування і напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, стратегічних ініціатив, відповідної нормативної бази.

Тематичні напрями конференції є різноплановими та передбачають обговорення проблем управління, моделювання, трансформації, модернізації сталого розвитку регіонів та економіки, виділяючи дослідження проблем удосконалення освітніх програм підготовки фахівців, що здатні вирішувати такі задачі. Бачення процесів стратегування економічних та соціальних процесів, підходів при формуванні стратегій передбачає розуміння врахування балансу між побажанням *«що хочемо»* та реальністю *«як можливо»*, визначення процесів переведення з воєнного режиму збереження стійкості у режим відновлення. Проблемою, що потребує впровадження та має значний рівень актуальності, необхідно назвати таку як посилення ролі впливу проектів відновлення на національний економічний та соціальний розвиток та їх реалізації на проектних підходах сталого розвитку. У науковому середовищі обговорюються підходи та стратегії на основі підґрунтя для сталого розвитку країни в повоєнний період для формування міцної, соціально відповідальної, сучасної відкритої конкурентоспроможної економіки рівних можливостей, комфортної для життя людей, стратегічно та повноправно інтегрованої у європейську та глобальну економічну спільноту. **У стратегії реформ, яка має визначати способи й засоби побудови нової країни у повоєнний період**, необхідне розуміння управління соціально-економічними системами, процесами та їх моделювання, прогнозування, стратегування реформування та відбудова економіки одночасно. Інтелектуальний аналіз даних та знань, механізми і системи формування та прийняття управлінських рішень в економіці на етапі сьогодення направлені на формування сценарію управління економікою побудованого на логіці дій, механізмів фіксації збитків, котрі дозволять забезпечувати оперативну діяльність під час викликів і ризиків, які супроводжують нинішню фазу агресії. Особливої уваги заслуговує процес невідкладності початку відновлення економіки на звільнених територіях та управління ризиками і безпекою бізнесу, вирішення проблем *повернення людей на звільнені території* та достатньої кількості *висококваліфікованої робочої сили для розвитку території і їх економіки*.

В процесі наукової дискусії можливо розглянути слабкості системи прийняття управлінських рішень, в результаті яких ускладнюються процеси відновлення, розвитку економіки, цифрових трансформацій в економіці, державному управлінні та місцевому самоврядуванні, використання індикативного планування, яке спрацювало у країнах з високорозвиненими технологіями таких як Японія, Франція.

Використання стратегування відновлення економіки потребує адаптації та розробки методики створення інформаційного забезпечення для системи управління економічними суб'єктами на можливих сценаріях розвитку економіки, які можуть використовуватись для управлінських рішень формування стратегій відновлення економіки. Такі підходи потребують розробки теоретичних засад сталого розвитку регіону на основі формування стратегічних сценаріїв, дослідження та аналізу інституційних умов післявоєнного відновлення, що має значний рівень актуальності досліджень та практичне значення для розвитку і відновлення регіональної та національної економіки.

Фахівцями кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем запропоновано обговорити питання підготовки фахівців за спеціальністю 051 Економіка навчальні програми «Економічна кібернетика, «Бізнес-економіка».

Презентація результатів наукових досліджень кафедри економічної кібернетики, бізнес економіки та інформаційних систем Полтавського університету економіки і торгівлі разом із Академією економічних наук України, Інститутом економіки промисловості НАН України, Міжнародним центром дослідження проблем модернізації і розвитку кооперації, Спілкою економістів України, Університетом імені Альфреда Нобеля (науково-дослідний інститут розвитку економіки та суспільства та кафедрою міжнародної торгівлі та підприємництва (м. Дніпро)), Державним закладом «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава), Національним авіаційним університетом (м.Київ), Сілезьким технологічним університетом - факультет організації та управління та кафедра прикладних соціальних наук (Silesian University of Technology Faculty of Organization and Management Department of Applied Social Sciences), Вищою державною професійною школою ім. Станіслава Сташица в Пилі (Stanislaw Staszic University of Applied Sciences in Piła), з Фондацією «Інститут розвитку міжнародного співробітництва» (Foundation Institute for International Cooperation Development, ПУЕТ 2022

Poznan, Poland), Institute of Social and Economic Initiatives UA (Україна) надає підстави для оптимістичного сценарію подальшої роботи в рамках міжнародної співпраці в галузі науки та спільних наукових досліджень.

Обговорення матеріалів конференції стане запорукою загальних майбутніх успіхів. Доповіді конференції спрямовані на посилення інтеграції та залучення широких кіл науковців і до вирішення широкого кола питань, пов'язаних з системним підходом до розв'язку задач, що постають перед сучасною економікою у непростий період світових економічних процесів. Шановні учасники та гості конференції, Ваша енергія, що спрямована на реалізацію нових ініціатив щодо втілення в життя програм оздоровлення економіки, поза всяким сумнівом, послужить зміцненню наукових, ділових зав'язків для розвитку інноваційних та інтеграційних процесів в Україні, країнах Європи та Азії. Ми впевнені, що результати цьогорічної конференції знайдуть своє втілення в нових проектах і програмах, і, в кінцевому рахунку, слугуватимуть надійною сходинкою на шляху до процвітання нашої держави.

Кафедра економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем Полтавського університету економіки і торгівлі

Завідувач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем Полтавського університету економіки і торгівлі заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії економічних наук України та Міжнародної Академії Біоенерготехнологій, д.е.н., професор М.Є. Рогоза

Рекомендовані статті учасників конференції будуть опубліковані у **«Віснику ПУЕТ. Серія Економічні науки»**

(журнал входить до «Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»)

(вимоги до друку та оплати статей знаходиться на сайті <http://puet.edu.ua/uk/zhurnal-naukovyy-visnyk>).

***Секція 1. Управління
соціально-економічними
системами, процесами та їх
моделювання, прогнозування,
стратегічний розвиток.***

Inna Balahurovska

*Joint Doctoral School, Silesian University of Technology, 44-100
Gliwice, Poland*

*Department of Applied Social Sciences, Faculty of Organization and
Management, Silesian University of Technology, 26 Roosevelt 26 Street,
41-800 Zabrze, Poland*

*Supervisor: Prof. SUT Aleksandra Kuzior PhD., DSc. DHC
Silesian University of Technology*

STAFF LOYALTY AS AN INDICATOR OF EFFICIENT MANAGEMENT IN THE ORGANIZATION

Organizations that aim at development and achieving high financial results are moving to full human orientation of all socio-economic processes in the system. The organizational system, where employees are treated carefully, will constantly develop. The result of such a transition is a high level of staff loyalty, which ensures efficient work and development of enterprises [1]. The social component is critical in achieving high results in the organization's activities and the manager's main tool in ensuring the organizational system's effectiveness.

«...employee loyalty can be seen as an attitudinal inclination toward identification, attachment, commitment, or trust vis-à-vis the organization, which finds expression in different behaviors, “forms,” or “indicators.”[2]. The manifestation of these forms is an open demonstration of one's workplace, respect for management, and high self-motivation to perform one's duties at a high level.

Managers who strive for the organization's development form the staff's loyalty. The organization will have high financial results and a competitive status thanks to high staff loyalty. So, we can say that the formation of staff loyalty is a social process that the organization managers drive. Employee loyalty is based on the human-oriented vectors of the manager's managerial activity.

Staff loyalty is formed when employees are satisfied with their work, showing a high level of trust in managers and colleagues [3]. Such an algorithm for the formation of staff loyalty can be implemented through people-oriented interaction between the manager and the staff.

An indicator of the current high level of staff loyalty is a low or absent level of staff turnover. «High employee turnover has negative impacts on organisational productivity and performance through the disruption of work, and additional recruitment, selection, and training

costs» [4]. Thus, the organization incurs additional costs that affect its financial condition.

There are various reasons that lead to staff turnover [5] . In the described example, we mean staff turnover, which is associated with negative organizational processes, namely, the use of a manager's destructive leadership style. [6]. Manifestations of this style of interaction of the manager with the staff have a wide range and affect the social and psychological state of the staff. For example, constant attacks or offensive remarks, constant criticism, personal abuse, verbal threats in which someone is criticized, shouted at or humiliated in public, spreading rumours [7]. It is clear that with such a managerial approach to personnel, it is impossible to form personnel loyalty.

In Table 1, we visualize a comparison of two socio-economic processes in the organization that is opposite in content - staff loyalty and staff turnover.

Table 1. Comparison of the processes of staff loyalty and staff turnover

	Staff loyalty	Staff turnover
The manager's style of interaction	People-oriented	Destructive
The main component of the process	Job satisfaction	Release
Result	Financial efficiency of the organization	Organization costs

Source: generated by the authors

Therefore, ensuring a high level of staff loyalty depends on the human-oriented style of interaction of the personnel manager, which contributes to a high level of satisfaction with the work of employees and, as a result, the organization receives financial results. Instead, the manager's use of a destructive style of influencing subordinates leads to dismissals and the organization incurs additional costs that could have been avoided.

An effective manager has certain leadership qualities that ensure effective interaction with subordinates. A true leader, even with the commitment of only a few individuals, can ultimately become more effective than a manager who lacks these skills [8]. A manager who strives for high results develops these qualities in himself.

To form a high level of staff loyalty, the manager-leader must ensure the performance of the functions of the leadership process:

- creating a vision and continually focusing the group energy on the vision
- building a high performance team
- motivating team members
- ensuring alignment with superiors and the environment and gathering necessary resources
- maintaining the satisfaction of all members in order to minimize dropouts [9]

The focus of personnel on specific visions of the organization ensures the effective implementation of tactical goals that lead to the performance of strategic tasks in the organizational system. Building an effective team to ensure the achievement of economic results in the organization. The ability to inspire and motivate team members is one of the key components in forming personnel loyal to the organization. Communication between staff members and management ensures trust between the manager and the team. Maintaining job satisfaction has a positive effect on the development of employee loyalty to a specific organizational system.

Implementing the proposed functions can be an effective practical tool for the manager-leader in forming staff loyalty. The content of these functions is people-oriented and provides the main component of creating staff loyalty - job satisfaction.

Therefore, the formation of personnel loyalty in the organization ensures a high level of financial results. To achieve such an effect, the manager needs to interact with the staff using people-oriented interaction styles. The leadership style of the manager's interaction with the team of employees plays an important role in forming staff loyalty. The performance of leadership functions by the manager is an important element in creating loyal staff to fulfill the organization's tasks.

List of sources used

1. Kuzior, A., Kettler, K., & Rąb, Ł. (2021). Digitalization of Work and Human Resources Processes as a Way to Create a Sustainable and Ethical Organization. *Energies*, 15(1), 172. <https://doi.org/10.3390/en15010172>
2. Guillon, O. and Cezanne, C. (2014), "Employee loyalty and organizational performance: a critical survey", *Journal of Organizational Change Management*, Vol. 27 No. 5, pp. 839-850. <https://doi.org/10.1108/JOCM-02-2014-0025>

3. Matzler, Kurt; Renzl, Birgit (2006). The Relationship between Interpersonal Trust, Employee Satisfaction, and Employee Loyalty. *Total Quality Management & Business Excellence*, 17(10), 1261–1271. doi:10.1080/14783360600753653
4. Gan, E., & Voon, M. L. (2021). The Impact of Transformational Leadership on Job Satisfaction and Employee Turnover Intentions: A Conceptual Review. *SHS Web of Conferences*, 124, 08005. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202112408005>
5. Kuzior, A., Kettler, K., & Rąb, Ł. (2022). Great Resignation—Ethical, Cultural, Relational, and Personal Dimensions of Generation Y and Z Employees' Engagement. *Sustainability*, 14(11), 6764. <https://doi.org/10.3390/su14116764>
6. Einarsen S. (2007). Destructive leadership behaviour: A definition and conceptual model. *The Leadership Quarterly*, 18, 207–216.
7. Zapf, D., & Einarsen, S. (2001). Bullying in the workplace: Recent trends in research and practice— an introduction. *European Journal of work and organizational psychology*, 10(4), 369-373.
8. Ibrahim, Hilmi; Cordes, Kathleen (1996). Leader or Manager?. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 67(1), 41–42. doi:10.1080/07303084.1996.10607180
9. Joel, D. (2010). The art, psychology, and science of management—an integrated approach. *Leaders and the Leadership Process, Turbocharged Leadership*.

M.Sira, PhD student

*Joint Doctoral School, Silesian University of Technology, 44-100
Gliwice, Poland*

*Department of Applied Social Sciences, Faculty of Organization and
Management, Silesian University of Technology, 26 Roosevelt 26 Street,
41-800 Zabrze, Poland*

POSSIBILITIES OF ORGANISATION TO RESHAPE BUSINESS STRATEGY WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADOPTION

Artificial intelligence (AI) and related technologies already have an impact on how businesses run. The use and examination of technologies have already become commonplace in the fields of business, science, and technology. According to the “How CEOs can tap AI’s full potential” survey conducted by PwC, 54% of executives claim that AI solutions have enhanced productivity in their companies, and this percentage is only expected to rise in the upcoming years. There are still concerns about AI from a business point of view: (1) What are the motivations for the adoption of AI strategically? (2) What advantages have companies obtained from the usage of AI in the context of organisational strategy?

The executive team identifies requirements to automate processes, establish trends and patterns in historical data, and strengthen decision-making for AI adoption. An organisation aims to achieve goals related to the improvement of human decision and productivity with AI. The scientists also consider increasing the level of training for entrepreneurial activities based on the usage of artificial intelligence tools. Therefore, the technique of entrepreneurial training can be improved at the price of identifying the set of parameter values, the qualitative aspects of the training, and maximising the linear criterion.

The paper aims to investigate what is at the base of AI-agile strategy and how the use of AI optimises business strategies.

A company challenge identification becomes a starting point. A strategy aligned with AI applications distinguishes long-term targets whereas solving problems with technology applications determines short-term objectives. Strategic planning is a process in which the executive team creates goals and a path for attaining them to prepare an organisation for the future. A new approach motivated by AI provides for 4 areas – knowledge (1), priorities (2), technology and talent (3), and governance (4). Executives require to manage information on the latest developments in AI, the problems that AI can resolve, the competitors,

and the consequences of technology applications. A solid understanding of priorities allows for identifying AI choices where embedded technology could be viable, valuable, or vital and which of them serves the most essential goals. The researchers examine methods to identify priority areas for the implementation of cognitive technologies in an organisation. They also consider the ratio of implemented technologies and the ratio that represents the actual estimated level of competencies required to work with new technologies when aiming to obtain the planned economic and organisational effectiveness. Technology and talent suggest the development of culture and AI-aligned skills appropriate while building proper technology. It will be crucial for company executives to train their workforces to utilise all of AI's strategic potential as technology tends to further development. Organizations should encourage their human workers to collaborate with and learn from AI systems rather than continuing to highlight the negative aspects of automation. Governance includes the security and transparency of AI to reduce and mitigate risks.

Furthermore, an organisation can optimise business strategies with AI use from creating a clear business objective to measuring the results. They are (1) product development or differentiation, (2) customer service and customer retention, and (3) further market trend identification. AI technologies are applied to gather and analyse information and to use data as the base for decision-making. AI platforms can gain a full grasp of the market and a competitive edge by searching to find out consumers' feedback and thoughts of competitors. They can run queries on your competitors to identify gaps in the market for product development. AI platforms can provide a customised experience for each client to profile consumers based on important personality features and communication preferences. Organisations should access retaining customers as a cost-saving strategy. Advanced natural language processing (NLP) technologies can be used to detect customers when customers need more precise engagement. Executives can utilise NLP technologies to find upcoming markets and trends that may be important to the business.

AI has the potential to grant access to benefits along the whole value chain. The conducted research leads to further investigation of both theoretical and managerial viewpoints, to summarise and improve management practices.

List of sources used

1. Kuzior, A., & Kwilinski, A. (2022). Cognitive Technologies and Artificial Intelligence in Social Perception. *Management Systems in IIVET 2022*

- Production Engineering, 30(2), 109–115.
<https://doi.org/10.2478/mspe-2022-0014>.
2. Kitsios, F., & Kamariotou, M. (2021). Artificial Intelligence and Business Strategy Towards Digital Transformation: A Research Agenda. Sustainability, 13(4), 2025.
<https://doi.org/10.3390/su13042025>.
  3. PricewaterhouseCoopers. (2019). How CEOs can tap AI's full potential: Humans and robots. PwC. <http://www.pwc.com/ceo-artificial-intelligence>.
  4. Tkachenko, V., Kuzior, A., & Kwilinski, A. (2019). INTRODUCTION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS INTO THE TRAINING METHODS OF ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES. Journal of Entrepreneurship Education, 22(6).
<https://www.abacademies.org/articles/Introduction-of-artificial-intelligence-tools-1528-2651-22-6-477.pdf>.
  5. Schatsky, D., Muraskin, C., & Gurumurthy, R. (2019). Cognitive technologies: The real opportunities for business. Deloitte Insights. <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/deloitte-review/issue-16/cognitive-technologies-business-applications.html>.
  6. Kwilinski, A., & Kuzior, A. (2020). Cognitive Technologies in the Management and Formation of Directions of the Priority Development of Industrial Enterprises. Management Systems in Production Engineering, 28(2), 133–138.
<https://doi.org/10.2478/mspe-2020-0020>.
  7. Schrage, D. K. and M. (2019). Strategy For and With AI. MIT Sloan Management Review. <https://mitsmr.com/2F3tKYd>.

А.В. Адаменко, здобувач вищої освіти

Ж.А. Кононенко – науковий керівник, доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЗНАЧЕННЯ ВВП В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

На сьогодні однією із глобальних проблем України та всього українського населення є падіння ВВП. Через війну в країні воно скоротиться приблизно на 45%, але очікується і його покращення за прогнозами провідних аналітиків країни у 2023 році. Воно буде незначне.

Як відомо, війна підірвала всю українську промисловість та призвела до глобальних проблем з інфраструктурою. Також скоротилося населення.

Війна призвела до проблеми не тільки для України, а і для всього Світового банку і ринку. Через це з'явилася проблема із продажем енергоносіїв та зерна, що дуже сильно завдало шкоди по всій світовій економіці. Особливо помітною проблемою для світу, а ще більшою для українців стали високі ціни на сировинні товари, що ставить під загрозу доступність цієї продукції для бідних країн.

Очікується, що ціни на нафту зростуть на 42%, а ціни на енергетичні товари – на 18% [2].

Також дуже впливає і той фактор, що активно триває міграційний процес, який має доволі вагомий вплив на економіку країни. Тобто, кількість людей, які залучені в економіку України, що створюють попит та пропонують свої послуги, скоротилась на 19%.

І це є найболючішим фактором, адже може мати вплив ще багато-багато років. Та сильно вплинути на економічний стан України. Як нам відомо, разом із падінням рівня доходів українців помітно знизився попит на будь-які товари [3].

Міністерство України навело приклад щодо заявки про реалізацію «зернової ініціативи». Через порти Одеси протягом вересня та серпня було експортовано більше 5 млн. тонн агропродукції. Особливу продуктивність в цьому питанні показав вересень, адже, кількість експортованого продукту зросла у двічі порівняно з серпнем. Але головним проривом є те, що втричі зросла кількість суден, які змогли вийти з портів. Також вони зазначили, що обсяг українського еквівалента виріс на 23%, якщо порівнювати із серпнем. Дивлячись на це, ми, можемо говорити,

що це рекордне значення від початку повномасштабного вторгнення окупантів [1].

Список використаних джерел

1. Лаб'як І. ВВП України: в Мінекономіки повідомили про падіння на 30% від початку року URL: <https://tsn.ua/ukrayina/vvp-ukrayini-v-minekonomiki-povidomili-pro-padinnya-na-30-vid-pochatku-roku-2175640.html>
2. Падіння ВВП України за 9 місяців 2022 року оцінюється на рівні 30%. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4725f89d-00a3-4d63-941e-4dac3018ab07&title=PadinniaVvpUkrainiZa9-Misiatsiv2022-RokuOtsiniuitsiaNaRivni30->
3. Падіння ВВП України за 9 місяців 2022 року оцінюється на рівні 30%. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/padinnia-vvp-ukrainy-za-9-misiatsiv-2022-roku-otsiniuietsia-na-rivni->

Рогоза М. Є., д.е.н., професор,

ORCID 0000-0002-5654-7385;

Вівтовіченко Я.В., аспірант,

Полтавський університет економіки і торгівлі

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНИМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТА

В умовах розвитку управління критичними бізнес-процесами економічного об'єкта змістовне значення має система методів, направлених на його ефективну діяльність. Забезпечення необхідного рівня управління тісно пов'язане з відслідковуваннями інформації та з організацією інформаційних процесів. Процеси управління формуються на підставі ідентифікації, збирання, обробки інформації, відслідковуваннями та отримання інформації, яка є стає основою для нового підходу управління. Розробка та вибір управлінських рішень для управління критичними бізнес-процесами, організація процесів контролю їхнього виконання, регулювання та аналіз результатів підсумків реалізації виходять із ефективності використання здобутої інформації і закінчуються формуванням нової інформації. Даний процес має особливе значення для управління критичними бізнес-процесами, крім того має безліч недоліків, які значно знижують рівень ефективності таких процесів управління. Тому, сторення чи модернізація механізму для забезпечення ефективності процесу інформаційного забезпечення, як ключового інструменту процесу управління критичними бізнес-процесами вимагає подальшого удосконалення.

Управління критичними бізнес-процесами може організовуватись на використанні саме процесного підходу, який може бути реалізований на підставі міжнародного стандарту ISO 9001-2000 та державного стандарту України ДСТУ ISO 9001-2001. Використання даного підходу передбачає конкретизацію дій направлених на концентрацію і розподіл ресурсів за процесами, які є чітко визначені згідно напрямів діяльності та визначають їх результати. В управлінні такими процесами інформаційне забезпечення направлене, в першу чергу, на уникнення недоліків в організації і управлінні діяльністю економічного об'єкта, які пов'язані із поділом технологій виконання роботи на окремі, які не зв'язані між собою, а, по-друге, у виконанні фрагментів робіт окремими підрозділами організаційної структури для створення системного опису технологій виконання інформаційного

ПУЕТ 2022

забезпечення та визначенні відповідального за кінцевий результат і контроль за технологією управління інформаційними потоками. Серед ризиків в управлінні критичними бізнес-процесами дослідниками визначено неефективність інформаційної підтримки, яка обумовлена наявністю несистемної автоматизації діяльності структурних підрозділів та неефективне упровадження корпоративних інформаційних систем.

Процесний підхід формування інформаційного забезпечення обумовлює необхідність переходу на організаційну структуру інформаційних потоків при управлінні критичними бізнес-процесами, основними рисами якої є підвищена увага до якості інформації та автоматизації виконання бізнес-процесів. Ефективність та результативність управління критичними бізнес-процесами пов'язане із делегуванням повноважень і відповідальності виконавцям, що забезпечує скорочення кількості рівнів ухвалення управлінських рішень, використовуючи використання принципу цільового управління з командною організацією роботи виконавців, концентруючи увагу на підвищенні увазі до питань забезпечення якості виконання бізнес-процесів.

Експертна оцінка можливості проведення змін показала, що у бізнес процесах ранжування і вибір пріоритетних бізнес-процесів, якими можуть бути критичні бізнес-процеси, для їх аналізу та вдосконалення необхідні, як правило, три критерії з використанням таблиці ранжирування [1]. Це слугує у інформаційному забезпеченні при формуванні підсумкового показника, що буде характеризувати пріоритетність бізнес-процесу. Підтвердженням цьому є те, що при цьому визначається сума трьох розрахованих раніше ступенів важливості, проблемності, можливості проведення змін [1] та рівня критичності показника для даного бізнес-процесу. Крім того, з урахуванням важливості, проблемності та необхідності визначення рівня критичності бізнес-процесу та формування інформації про необхідність проведення змін, найбільш пріоритетним є аналіз бізнес-процесів за допомогою графічних схем для визначення слабких місць і шляхів їх вдосконалення [1].

Практична значущість результатів дослідження визначається знаннями розуміння вимог зі сторони керуючої системи до інформації, рівня організації інформаційних потоків у забезпеченні інформацією критичного бізнес-процесу на основі автоматизації процесу. При прийнятті управлінських рішень особливе значення залишається за ефективністю та результативністю управління

критичними бізнес-процесами, що формується на основі делегування повноважень і відповідальності виконавцями на основі скорочення кількості рівнів ухвалення управлінських рішень. Такі вимоги до формування інформаційного забезпечення управління критичними бізнес-процесами як своєчасність і оперативність інформації, що потребує необхідного рівня кваліфікації кадрів відповідальних за даний процес та формування інформаційного забезпечення на основі застосування інформаційних управляючих систем та технологій створює нові можливості для аналізу бізнес-процесів за допомогою графічних схем для визначення слабких місць і шляхів їх вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Гаврильченко О.В., Управління бізнес-процесами підприємства на основі аналізу їх пріоритетності та виявлення бізнес процеси, критичних інцидентів. - <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/20417/1/%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D1%83%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%83.pdf>. (дата звернення 18.10.2022 р.).

2. Рогоза М.Є., Вівтовіченко Я.В., Класифікація проблем в інформаційному забезпеченні управління критичними бізнес-процесами/М.Є. Рогоза, Я.В. Вівтовіченко / Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 17–18 листопада 2021 року). – С.107-112. — Полтава : ПУЕТ, 2021. (матеріали наукових конференцій) - <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11590>.

В.А. Власенко, к.е.н., доцент

Є.О. Корчан, магістрант

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ТА СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Виявлення резервів підвищення ефективності управління підприємствами в умовах нестабільності зовнішнього середовища є однією із актуальних проблем розвитку соціально-економічних систем. У цьому контексті менеджерам підприємств різних сфер господарської діяльності необхідно звернути увагу на формування оптимальних економічних та соціальних механізмів управління розвитком, а також системи їх ресурсного забезпечення.

Сучасні трансформаційні перетворення в українській економіці носять соціально-орієнтований характер. Це пояснюється тим, що кожне підприємство (організація, установа, філія тощо), як окремий соціальний інститут, переслідує низку економічних та соціальних цілей. Керівники підприємств, прагнучи отримати необхідний розмір доходу (прибутку), з одного боку, мають підтримувати певний соціальний статус, з іншого. Тому підвищення економічної ефективності управління підприємством залежить від рівня задоволення соціальних потреб персоналу. При цьому однією з умов поєднання цілей та цінностей підприємницької діяльності є соціальна відповідальність керівників та найманих працівників за наслідки роботи свого бізнесу.

Проблемам економічного та соціального розвитку підприємств як цілісних соціально-економічних систем присвячені праці провідних закордонних та українських науковців, а саме: І. Адізеса, М. В. Афанасьєва, Л. фон Бергаланфі, І. О. Богатирьова, Р. Ешбі, В. М. Жуковської, А. В. Литвиненко, Д. Х. Медоуза, Т. Б. Надтоки, Дж. Неймана, О. В. Раєвньої, В. Д. Рогожина, Дж. Форрестера, Й. Шумпетера та інших [1-6].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні особливостей формування ефективної системи управління економічним та соціальним розвитком підприємства в умовах трансформації національної економіки.

Загальновідомо, що поняття «економічний розвиток» на макрорівні трактується як «структурна перебудова економіки у відповідності до потреб технологічного і соціального прогресу. Основними показниками економічного розвитку країни вважаються збільшення показників ВВП чи ВНП на душу населення, що свідчать про зростання ефективності використання виробничих ресурсів країни і про покращення середнього благоустрою її громадян» [6, с. 194].

Науковець І. О. Богатирьов слушно зазначає, що «економічний розвиток – це розширене відтворення та поступові якісні і кількісні структурні позитивні зміни економіки, виробничих сил, чинників зростання і розвитку, освіти, науки, культури, рівня та якості життя населення, людського капіталу» [1, с. 6-7].

Економічний розвиток підприємства (на мікрорівні) – це багатосторонній процес, що охоплює економічне зростання, структурні зрушення у господарській діяльності, удосконалення умов та якості життя співробітників [5, с. 89-90].

Поряд з економічним розвитком, важливе місце відводиться соціальному розвитку. На думку дослідників А. В. Литвиненко та Г. В. Острроверхової, соціальний розвиток являє собою «сукупність процесів, змістом яких є перехід соціальної системи у якісно інший стан, що дозволяє зробити її більш стійкою, адаптивною та спроможною до змін у більш широкому спектрі станів і зовнішніх умов» [3, с. 216].

На макрорівні найчастіше соціальний розвиток визначають у двох контекстах. У широкому сенсі як сукупність економічних, соціальних, політичних, духовних процесів, що розгортаються у суспільстві, а у вузькому – як розвиток соціальної сфери чи сфери соціальних відносин [2, с. 61].

Доповнює попереднє визначення на рівні суб'єктів господарської діяльності Т. Б. Надтока, підкреслюючи, що «соціальний розвиток підприємства – це такий тип змін на підприємстві, що визначається переходом усіх соціальних відносин та процесів до якісно нового стану» [4, с. 565].

На наш погляд, формування ефективної системи управління економічним та соціальним розвитком підприємства повинне передбачати виокремлення її складових елементів, що включають:

1. Визначення цілей і завдань управління соціально-економічним розвитком підприємства.
2. Реалізацію об'єктивних принципів управління соціально-економічним розвитком підприємства.

3. Розробку нової або перегляд діючої організаційної структури управління підприємством.

4. Узгодження основних і допоміжних функцій управління економічним та соціальним розвитком підприємства.

5. Визначення основних процесів управління функціональними підсистемами та окремими бізнес-процесами на підприємстві.

6. Встановлення структурних обмежень щодо ресурсного забезпечення процесу управління економічним та соціальним розвитком підприємства.

7. Вибір необхідних методів управління соціально-економічним розвитком підприємства.

8. Порівняння отриманих результатів господарської діяльності підприємства із витраченими ресурсами, здійснення оцінки економічного та соціального ефектів.

Таким чином, ефективна система управління економічним та соціальним розвитком підприємства за умов нестабільності зовнішнього середовища повинна стати дієвим механізмом забезпечення його економічної стійкості, підтримки динамічної рівноваги та переходу до нової траєкторії розвитку відповідно до окремих напрямів реалізації соціальної політики господарюючого суб'єкту. Формування окремих елементів даної системи на рівні підприємства вимагає проведення подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. О. Управління розвитком підприємства : автореф. дис... на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами». Київ, 2004. 22 с.

2. Жуковська В. М. Індикатори соціального розвитку підприємства торгівлі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 9-1. Ч. 4. С. 60–65.

3. Литвиненко А. В., Островерхова Г. В. Заходи соціального розвитку підприємства : оцінка ефективності та управління. *Бізнес-інформ*. 2014. Вип. 5. С. 215–219.

4. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління. Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : монографія / Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна, О. В. Мартякова та ін. ; за заг. ред. О. В. Мартякової. Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2011. 744 с. С. 564–569.

5. Расвнева О. В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізми, моделі : монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 496 с.
6. Шимановська-Діанич Л. М., Власенко В. А. Організаційно-економічний механізм управління розвитком підприємств та організацій споживчої кооперації України : теорія і практика : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2010. 341 с.

В.А. Власенко, к.е.н., доцент

І.Б. Івахно, магістрант

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку національної економіки в умовах жорсткої конкуренції та поступового насичення ринку великим асортиментом різноманітної продукції, важливим у роботі вищого керівництва підприємств є належне інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень відповідно до нових умов господарської діяльності.

Процеси, що відбуваються як на макро-, так і на макрорівнях економічної системи, не можна віднести до повністю стабільних та прогнозованих. У зв'язку з цим, найкращим напрямом для успішного розвитку окремих галузей і секторів української економіки є відродження високотехнологічної, економічно ефективної та конкурентоспроможної діяльності підприємств у цілому. Тому подальший розвиток соціально-економічних систем в умовах динамічних змін зовнішнього середовища, посилення глобальної та регіональної конкуренції неможливо уявити без повноцінного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень у напрямі діджиталізації економіки.

Проблеми формування ефективного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень на підприємствах різних форм власності досліджувалися провідними українськими та закордонними науковцями, серед яких слід виокремити: М. Альберта, О. Большу, Н. Вінера, В. М. Глушкова, П. Друкера, Ф. Котлера, М. Х. Мескона, О. М. Олійниченко, О. Прокопову, Г. Саймона, П. М. Сороку, Ф. І. Хміля та інших [1-5].

Метою дослідження є обґрунтування напрямів ефективного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень на підприємстві в умовах інформаційної економіки.

Необхідно відзначити, що процес управління сучасним підприємством узагальнено можна представити у вигляді сукупності узгоджених управлінських рішень, спрямованих на досягнення головної мети його функціонування [2, с. 124-125].

Ухвалення кожного з таких рішень має відповідати інформаційному забезпеченню системи управління підприємством.

Інформаційне забезпечення системи управління підприємством – це сукупність реалізованих рішень за обсягами, розміщенням та формами організації інформації, що циркулює в системі управління при її функціонуванні [4, с. 119]. Воно включає оперативну, нормативно-довідкову інформацію, класифікатори техніко-економічної інформації та системи документації (уніфіковані та спеціалізовані) [3, с. 39-40].

Під інформаційним забезпеченням управління розуміють сукупність економічної та інших видів інформації про фактичний та можливий стан елементів об'єкту, що необхідні для управління ним з урахуванням зовнішніх умов та впливів [1, с. 21].

Для створення належного та якісного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень на підприємстві необхідне чітке розуміння його керівництвом цілей та завдань, основних та додаткових функцій системи управління, удосконалення системи документообігу, виявлення каналів інформації від моменту її виникнення та до часу використання на різних рівнях управління, наявність та використання класифікації та кодування інформації, створення масивів інформації на машинних носіях; володіння методологією створення інформаційних моделей.

При організації ефективного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень на підприємстві застосовують системний підхід, що забезпечує створення єдиної інформаційної бази, розробку типової схеми обміну даними між різними рівнями системи та всередині кожного її рівня (ланки) управління, організацію єдиної схеми ведення та зберігання інформації, забезпечення завдань вихідними даними тощо [5, с. 163].

На наш погляд, важливе місце у процесі прийняття управлінських рішень повинна займати інтегрована інформаційна система управління, що являє собою комплексний механізм управління, який складається із аналітичного, облікового, організаційного та програмно-технічного блоків.

1. Аналітичний блок – це система формалізованої обробки облікових баз даних з метою прийняття вищим керівництвом підприємства оптимальних управлінських рішень та ефективного планування бізнес-процесів. Аналітичний блок ґрунтується на застосуванні моделі оптимального бюджетування та планування.

2. Обліковий блок – це система внутрішнього та зовнішнього документообігу для інформаційного забезпечення управлінських рішень на підприємстві (управлінський, податковий та фінансовий (бухгалтерський) облік у відповідності до вимог GAAP).

3. Організаційний блок – це структура управління підприємством, що забезпечує процеси загальногосподарського та фінансового планування (функції та регламенти координації, підпорядкування і контроль діяльності управлінських підрозділів). Важлива роль в межах організаційного блоку має відводитися адміністратору баз даних.

4. Програмно-технічний блок – це програмний продукт, що дозволяє підтримувати аналітичний, обліковий та організаційний блоки шляхом застосування адаптованих стандартних пакетів ERP-систем або їх окремих модулів (SAP R/3, BAAN IV, Scala тощо).

Таким чином, впровадження ефективного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень на підприємстві в умовах діджиталізації економіки та формування інформаційного суспільства дозволить автоматизувати внутрішні бізнес-процеси у функціональних підсистемах, гнучко реагувати на організаційні зміни, забезпечити постійний доступ до необхідної інформації, зробити її більш доступною, швидко адаптуватися до впливу деструктивних чинників бізнес-середовища.

Формування дієвих систем інформаційного забезпечення процесів підготовки, розробки і прийняття управлінських рішень на рівні окремих підприємств потребує проведення подальших досліджень у даному напрямі.

Список використаних джерел

1. Большая О. Інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень у закладах освіти України. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. Вип. 25. С. 20–24.
2. Маркіна І. А., Біловол Р. І., Власенко В. А. Менеджмент організації : навч. посібник / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Київ : Центр учбової літератури, 2013. 248 с.
3. Олійниченко О. М. Інформаційне забезпечення як важлива складова процесу підготовки, прийняття та контролю реалізації управлінського рішення на підприємстві. *Економіка харчової промисловості*. 2010. Вип. 3. С. 38–42.

4. Прокопова О., Гаркуша Н., Твердохліб К. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень в сучасних бізнес-системах. *Економічний дискурс : Міжнародний збірник наукових праць*. 2015. Вип. 4. С. 117–125.
5. Сорока П. М., Сорока Б. М. Інформаційний менеджмент : навч. посібник. Київ : Університет «Україна», 2008. 535 с.

В.М. Кокоша. викладач економічних дисциплін, викладач-методист

Л.А. Вовк, викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж БНАУ»

ЗОВНІШНІ РИНКИ – НОВИЙ ФОРМАТ ПІДПРИЄМНИЦТВА

За дев'ять місяців повномасштабної війни в Україні російськими окупантами було завдано значних збитків економіці. За висновками експертів, цього року українська економіка зменшиться як мінімум на третину, а песимістичні прогнози кажуть про падіння на 40-45 відсотків.

Не дивлячись на спроби державної підтримки бізнесу, такі як зменшення податкового навантаження, пільгові кредити та гранти, вітчизняні підприємці важко тримаються на плаву, хоча їх економічна активність з кожним днем продовжує відновлюватись. Так, за результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЕВА), 42% підприємців в сфері малого та середнього бізнесу взагалі припинили працювати. Близько третини - призупинили роботу, але хочуть відновлювати її. У повному обсязі нині працює лише 13% малого та середнього бізнесу.

Як зазначають у ЕВА, це приблизно співпадає і з тим, що відбувається із бізнесом в Україні загалом.

Опитування представників великого бізнесу, яке проводила ЕВА показало, що лише 17% компаній працюють у довоєнному режимі. Ще 16% обмежили «географію діяльності», 19% - були змушені закрити частину підприємств, офісів чи торгових точок. Близько 30% компаній не працюють узагалі. [1]

Але, не дивлячись на сумну статистику, варто зазначити, що з моменту повномасштабного вторгнення росії на нашу землю в країні було зареєстровано майже 150 тисяч нових бізнесів, з яких 132 тисячі – це фізичні особи-підприємці.

При цьому щомісяця кількість реєстрацій нових бізнесів лише зростає, а у перший тиждень серпня було зафіксовано найбільший показник – 5 306 нових ФОПів. Для порівняння – в останній мирний тиждень ця цифра складала – 5 230 нових ФОП.

Напрямки діяльності малого та середнього бізнесу з 24 лютого значно змінились. Станом на кінець серпня найбільше реєструють підприємців, які пов'язані з роздрібною та оптовою торгівлею: їх частка складає 30 відсотків від усіх нових ФОПів, відкритих за півроку війни.

Майже аналогічною є ситуація і з новими підприємствами, які зареєстровані у вигляді юридичних осіб: у топі за кількістю реєстрацій опинилися компанії, що надають соціальну допомогу, займаються оптовою торгівлею та діяльністю громадських організацій.

У великому бізнесі майже третина компаній, що призупинили свою діяльність, хочуть її відновлювати. Тільки 1% великого бізнесу в Україні планує закритися.[1]

Основні проблеми на сьогодні від яких потерпають українські підприємці - це нестача нових замовлень та ринків збуту (56%), коштів на розвиток (33%) та необхідність допомоги з логістикою (23%).

Великою проблемою залишається російська блокада вітчизняних морських портів, які лише у серпні частково почали працювати на експорт аграрної продукції, тож фактично, у таких бізнесів змінюються канали продажів або ж нові канали взагалі неможливо знайти в межах країни. Деякі самостійно намагаються виходити на експорт, продавати продукцію туди. Тож для повноцінного розвитку підприємництва важливим є розблокування портів, щоб розвантажити сухопутній транспорт та пункти пропуску.[3]

Військові дії негативно вплинули і на інвестиційний та бізнес клімат країни. Далі йдуть корупція, слабка судова система, зниження купівельної спроможності громадян та питання логістики.

Виживають представники українського малого та середнього бізнесу, за рахунок того, що вже майже третина їх розширили свою діяльність на закордонного споживача. Вибудовуються нові логістичні шляхи для постачання продукції на світові ринки через країни ЄС, які на рік звільнили українські товари від усіх квот та мит, що дозволило ряду вітчизняних компаній значно збільшити експорт продукції в Європу. Про це свідчать дані дослідження Mastercard SME Index.

Водночас 28% українських МСБ, що працюють під час війни, вже розширили свою діяльність на закордонного споживача. Ще 21% планують почати це зробити у майбутньому.

Наразі українські підприємці найбільше продають свої товари та послуги на ринки США (30%), Польщі (27%), Німеччини (13%), Великої Британії (10%), Литви (10%) та Канади (10%).

Серед найбільш пріоритетних ринків, які український бізнес розглядає для подальшого розширення географії продажів такі країни:

- Польща (61%);
- Болгарія (13%);
- Велика Британія (13%);
- Італія (11%);
- Молдова (11%).

Перевагами виходу на міжнародний ринок для українських товаровиробників є:

- значно ширша клієнтська база, а це чудовий спосіб збільшити продажі й подовжити «життєвий цикл» будь-якої лінійки продукції. До прикладу, потенціал Європейського ринку наразі складає 296 мільйонів онлайн-покупців;

- збільшення прибутків - незважаючи на те, що підготовка до виходу на міжнародний ринок може зайняти певний час і потребує інвестицій;

- конкурентні переваги – наразі світ знає про нас, і все українське є трендове;

- попит увесь рік, оскільки продаж сезонних товарів на внутрішньому ринку означає, що попит на них існує лише в певний сезон, відповідно, прибутки також надходять лише в певні пори року. Натомість, міжнародні продажі дозволяють бізнесу отримувати дохід цілісний рік. Також сезонні сплески покупок, відбуваються одночасно по всій планеті;

- необмежений шопінг-тайм - де орієнтація йде на покупців в інших часових поясах.

Вихід на міжнародні ринки, в умовах військового часу, особливо для підприємців дрібного, малого, середнього бізнесу, який є єдиним реалістичним і економічно ефективним методом - продаж онлайн. Існує дві альтернативи:

- створити власний онлайн-магазин на платформі типу Shopify - на сьогоднішній день це можна робити за допомогою онлайн – конструктора, Водночас, конструктори онлайн-магазинів ідеально підходять для міжнародних продажів завдяки своєму набору інструментів, плагінів та клієнтській підтримці, що значно полегшують просування товарів за кордон новачкам. Платформи-конструктори є також цілком передбачуваними в плані витрат на

підтримку роботи сайту (вартість хостингу, домену, тощо). Це ідеальний варіант для тих, хто хоче знати точну вартість всіх своїх онлайн-продажів, а також мати стабільний прогноз додаткових витрат у разі, якщо виникне потреба розширюватись на міжнародних ринках і надалі.

- розмістити товари на маркетплейсі як-то Etsy, eBay, Amazon, їх перевага в тому, що вони дають доступ тисячам продавців до вже готової бази покупців з будь-якого куточка світу. Перевага таких майданчиків – швидкий продаж товарів. Все, що потрібно зробити, - лише завантажити інформацію про продукти, налаштувати кілька параметрів. Однак маркетплейси зазвичай стягують комісію. Маркетплейси значно краще працюють в поєднанні з роботою власного веб-сайту («змішана модель» роботи). [4]

При виході на зовнішні ринки підприємцям слід розробити чітку стратегію поведінки. Експерти зазначають, що основними бар'єрами, які заважають малому та середньому бізнесу вийти на іноземні ринки, є нестача фінансових ресурсів (29%), профільних знань (27%) та брак виробничих потужностей (12%).

Серед інших потенційних українських бестселерів назвали: український дизайнерський одяг (28%), крафтові продукти (26%) та прикраси, у тому числі ювелірні (23%).

У рамках дослідження, підприємці виділили як найбільш перспективний бестселер України у світі, що матиме найбільший попит на міжнародній арені ІТ-послуги (49%).

Також, за даними Forrester, найбільш перспективними є індустрія світової електронної комерції.

Отже, значна кількість українських підприємців навіть в умовах війни та значної невизначеності готові брати відповідальність як за свої, так долі і тих, кому створюють нові робочі місця, шукати нові шляхи виходу із кризи та освоювати міжнародні ринку. І тут чи не на перше місце має вийти державна підтримка цій активній частині суспільства. Уряд готовий допомагати, зокрема, Денис Шмигаль наголосив, що основними кроками виходу підприємництва з кризи є нарощування експорту та «нова логістика», в тому числі, через Дунай та нові пункти пропуску на західному кордоні, реалізація програми грантів для бізнесу «Робота», стимулювання попиту на українську продукцію, зменшення регуляцій та максимальна діджиталізація всіх процесів у взаємодії держави та бізнесу, «митний безвіз» із ЄС, розвиток індустріальних парків. А це все

допоможе нашим підприємцям здійснити міжнародний «прорив», та вийти на новий рівень продажу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 р.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р.,
3. Економічна правда, публікація за 27 вересня 2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/27/691914/>
4. BBC NEWS Україна. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>
5. COI. Електронний бюлетень. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://coi.ua/blog/AdMarketing/10-perspektivnih-napryamiv-biznesu-pid-chas-vijni>

А.Ф. Дасів, кандидат економічних наук
О.А. Руссиян, кандидат економічних наук
Інститут економіки промисловості Національної академії наук
України, м. Київ, Україна

АВТОМАТИЗОВАНА СТАТИСТИЧНА БАЗА ДАНИХ ПРО ПРОМИСЛОВІСТЬ: СКЛАД, СТРУКТУРА, ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ТЕХНОЛОГІЯ НАПОВНЕННЯ

Проблеми інформаційного забезпечення розвитку української промисловості є надзвичайно актуальними і важливими. Потoki даних набувають особливого значення не тільки на рівні суб'єктів господарювання, але також на рівні окремих галузей [1] і промисловості в цілому, де використовуються переважно попередньо оброблені дані у вигляді статистичної інформації, яку зазвичай будують на принципах реляційних баз [2]. Формування таких баз даних не є простим завданням, а пов'язане з комплексом різнопланових проблем, таких як складність аналізу та візуалізації залежностей між об'єктами бази даних, складність оцінки впливу модифікацій на бази даних, складність тестування їх функціональних можливостей, необхідність забезпечення інформаційної безпеки тощо [2, 3]. Але на сьогодні в Україні не існує спеціалізованої бази даних про промисловість. Це ускладнює забезпечення необхідними статистичними даними процесів аналітичного дослідження національної індустрії, а також співставлення їх з даними зарубіжних країн для порівняння.

Для вирішення цієї проблеми розроблено науково-методичний підхід до формування спеціалізованої бази та автоматизованої системи інтеграції даних про промисловість. Її призначення – відстеження попередніх і поточних тенденцій зміни статистичних даних, забезпечення необхідною інформацією модуля економіко-математичного моделювання розвитку промисловості країни, надання користувачам системи можливостей зручного користування наявними статистичними даними для проведення аналітичних досліджень.

Для формування бази даних було проаналізовано показники різних статистичних систем з метою визначення її структури. Було відібрано такі сектори економіки: сектор виробництва сировини, переробний сектор, макростатистика, інші сектори. Сектори розкрито за видами економічної діяльності відповідно до класифікації видів економічної діяльності 2010 року (КВЕД-2010).

Варто зауважити, що в основну статистичної бази було покладено ключові види економічної діяльності [4], які забезпечували переважну частину доданої вартості економіки України: сільське, лісове та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; переробна промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами; промисловість всього; будівництво. Кожен визначений вид економічної діяльності було розкрито за групами галузей та галузями, яких нараховано 48 одиниць.

Крім того формування бази статистичних даних здійснювалось на основі призначення кожному з показників інших характеристик, необхідних для автоматизації: код, одиниці виміру, період, база (розподілення показників за окремими групами для можливості моделювання), джерело (статистичні бази та джерела, з яких здійснювався збір показників і даних). Отримана структура показників з їх характеристиками була покладена в основу структури бази даних, яка сформувалася з урахуванням принципу автономізації даних для реалізації необхідності моделювання та прогнозування промислового розвитку.

Порядок формування і технологія наповнення спеціалізованої бази даних було розпочато з того, що всі елементи структури бази даних було представлено як довідники. Створення і оновлення довідників за всіма показниками та їх характеристиками здійснювались шляхом внесення назв показників і їх характеристик, а також присвоєння їх кодів для реєстрації в базі даних у ручному режимі. За новими показниками інформація у довідниках має оновлюватися.

Було створено два шаблони таблиць для внесення даних з метою імпорту їх у базу даних програми DBeaver. Особливістю є те, що один з них розроблено для роботи з даними інших статистичних баз, які структуровані. У даному випадку – це дані The World bank DataBank. Наявність такої структурованої бази надає можливість автоматизованого імпорту даних. Другий вид шаблону таблиць побудовано для напів-автоматизованого збору даних (вибір і внесення значень показників – у ручному режимі).

Таким чином, сформувалася база даних в Excel для розробки спеціалізованої бази даних про промисловість у програмі DBeaver. Заповнені таблиці міграції даних можуть передаватись фахівцям програмістам для обробки і формування окремого статистичного модулю смарт-системи промислового прогнозування і

ПУЕТ 2022

форсайтингу. Для зручного використання спеціалізованої бази даних про промисловість було здійснено її автоматизацію та створено інтерфейс користувача.

Особливість запропонованого науково-методичного підходу до формування спеціалізованої бази про промисловість полягає у тому, що він передбачає формування автоматизованої бази даних з орієнтацією на промисловість, до того ж розкриваються детально дані за ключовими видами економічної діяльності та галузями економіки України. Перевагою статистичної системи є можливість порівняння значень показників за країнами і основними характеристиками (період, сектор, вид економічної діяльності, галузь, одиниця виміру).

Створено методіку формування структури статистичної бази даних, яка дозволяє розробити автономізовану структуру бази даних з можливістю використання будь-яких значень показників для різноманітних цілей та потреб користувачів, а особливо – для функціонування модулю економіко-математичного моделювання.

Розроблено технологію наповнення бази даних про промисловість, яка передбачає заповнення шаблонів таблиць міграції даних особливої форми, їх інтеграцію зі структурою бази даних та дозволяє в автоматизованому і напівавтоматизованому режимі наповнити базу даних необхідними показниками, їх значеннями з різноманітних джерел інформації. Реалізовано технологію наповнення статистичної бази даних на прикладі використання показників Державного комітету статистики України та Світового банку.

Список використаних джерел

1. Чесалов Л.Е., Шпильман А.В., Аракчеев Д.Б. (2016). О состоянии и перспективах информационного обеспечения отрасли. *Разведка и охрана недр*. № 5. С. 155-157.
2. Delplanque J., Etien A., Anquetil N., Auverlot O. (2018). Relational Database Schema Evolution: An Industrial Case Study, IEEE International Conference on Software Maintenance and Evolution (ICSME). Pp. 635-644. <https://doi.org/10.1109/ICSME.2018.00073>.
3. Полтавцева М.А., Хабаров А.Р. (2016). Безопасность баз данных: проблемы и перспективы. *Программные продукты и системы*. Т. 3 (115). С. 36-41. <https://doi.org/10.15827/0236-235X.115.036-041>.
4. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010) (2022). URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html.

Ю.М. Дуб студентка групи ФТ-3-1

Н.П. Левковець, к.е.н, доцент

ПУЕТ 2022

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Слабкий та обмежений внутрішній попит демотивує потенційного інвестора, знижуючи рівень потенційних доходів на вкладені кошти. Рівень доходів населення України є вдвічі нижчим порівняно з географічними сусідами. Понад 95% грошових доходів населення витрачається на цілі споживання, а 70% споживчого кошика українців – це товари та послуги першої необхідності.

Нині трансформація національних заощаджень в нові інвестиції здійснюється неефективно: працюючі кредити становлять менше 15% ВВП, в той час як банківські депозити – понад 30% ВВП. При цьому кредити серед джерел фінансування інвестицій займають менше 4%.

Банківська система, як інститут фінансового посередництва повинна якісно покращити ефективність своєї діяльності, забезпечувати доступність кредитного ресурсу для суб'єктів економіки з врахуванням рівня розвитку ринків, платоспроможності суб'єктів та змін сукупного попиту.

Шляхи вирішення проблеми економічного зростання в Україні:

1. Створення регіональних центрів з інформаційної, фінансової підтримки малого бізнесу та його правового супроводження.

Подібні центри повинні мати розгалужену структуру і охоплювати всі регіони України, їхня діяльність має полягати в наданні інформації з питань законодавства щодо врегулювання підприємницької діяльності, то вирішуються на рівні місцевої влади; маркетингових послуг — інформації про можливості виходу на нові ринки, пошук потенційних партнерів, про можливості та умови виходу на іноземні ринки, про державні та приватні іноземні програми економічного сприяння, про можливості отримання грантів, допомогу щодо розробки та оформлення документів для отримання кредиту тощо.

Одним з обов'язкових напрямків діяльності подібних центрів має стати допомога у підготовці управлінського персоналу для новостворених підприємницьких структур та їхнє правове супроводження протягом одного-двох років.

2. Активізація діяльності місцевих органів самоврядування на ринку запозичень — випуск облігацій місцевих займів, інших цінних паперів.

Ряд невдалих спроб окремих органів місцевого самоврядування в Україні призвів до незаслуженого знехтування цим джерелом залучення інвестицій. Причина насамперед у недостатній кількості в органах місцевої влади кваліфікованих фінансових менеджерів, здатних прорахувати ефективність інвестиційного проекту, термін його окупності та провести кампанію із залучення достатнього фінансування обраного проекту. Для поліпшення ситуації у цьому напрямку, на нашу думку, державі варто розробити програму з надання інформаційних послуг органам місцевого самоврядування щодо операцій на ринку займів, створити кілька пілотних проектів в окремих регіонах та на їхньому прикладі провести практичні навчання для представників регіональних фінансових відомств.

Актуальним для України є те, що зусилля місцевих органів управління можуть компенсувати чи послабити вплив недоліків загальнодержавного регулювання залучення інвестицій, загального несприятливого інвестиційного клімату, наступні заходи щодо поліпшення якого можуть відбуватися саме на рівні органів самоуправління.

3. Створення комунальних інвестиційних банків з напрямками діяльності — інвестування проектів розбудови економічної та соціальної інфраструктури.

Такі проекти здатні здешевити вартість транспортних, комунікаційних послуг, вартості енергоресурсів і сприяти здешевленню продукції та послуг, які виробляються у підприємстві, інвестування проектів малого бізнесу, перспективних з економічної точки зору та таких, що розглядатимуться як пріоритетні завдання економічного розвитку регіонів.

4. До активу можливостей місцевих органів управління можна віднести розробку програм з розвитку регіонів з визначенням пріоритетних галузей і підприємств та заходи стимулювання інвесторів. Така програма має враховувати науковий потенціал регіону, структуру промисловості, соціальну структуру населення регіону, його географічне становище.

За результатами створеної програми слід вести пошук інвесторів, розвиваючи зовнішні зв'язки регіону з іншими регіонами держави на рівні підприємств, фінансових компаній,

ПУЕТ 2022

регіональної влади, центральної влади; а також з регіонами та підприємствами інших країн.

Враховуючи також можливості органів місцевого самоуправління щодо регулювання рівня місцевих податків та зборів, а також пільгового надання комунальної власності у користування, можна очікувати, що продумана інвестиційна політика на місцевому рівні здатна поживати процес економічного розвитку.

Інвестиційна політика є пріоритетним завданням економічної політики держави на шляху до перетворення короткотермінового зростання на позитивну тенденцію економічного оздоровлення держави. Окремі нескоординовані та непрораховані кроки держави у цьому напрямку не здатні поліпшити кардинально ситуацію із залучення інвестицій в економіку, а інколи навіть негативно впливають на її розвиток. Податкові канікули, скасування боргів щодо сплати податків лише підривали фінансові інтереси держави та довіру вітчизняного капіталу до неї. Навіть стабілізація грошової одиниці не вплинула на приток інвестицій в країну. Тому доцільніше впроваджувати комплексну державну програму забезпечення економічного розвитку, де кожен з напрямків дій відіграватиме важливу роль, а кожен з елементів програми впливатиме (прямо чи опосередковано) як на кінцеву мету, так і на інші елементи і в цілому залежатиме від них.

Висновок. В основу програми має бути покладений принцип підтримки усіх можливих джерел інвестицій незалежно від походження (банківські, приватні, державні, вітчизняні, зарубіжні) завдяки встановленню однаково сприятливих умов для них. Від взаєморозуміння та взаємодій двох рівнів влади — державної та місцевої — багато в чому залежить економічне майбутнє нашої країни.

Список використаних джерел

1. Ключові завдання для економічного зростання України. URL: https://lb.ua/economics/2021/07/21/489874_klyuchovi_zavdannya_ekonomichnogo.html
2. Levkovets, N., Ilchenko, V., Boiko, S., Masalitina, V., & Tesliuk, N. (2023). Risk-Oriented Approach to Financial Security of Motor Transport Enterprises. In International Conference on Business and Technology (pp. 1078-1094). Springer, Cham

О.О. Ільєнков, магістр ОП Економіка підприємства, спеціальності 051 Економіка ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

І.Г. Миколенко – науковий керівник, д.е.н., доцент Полтавського державного аграрного університету

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ

Стратегічне управління інноваціями є складовою інноваційного менеджменту. Воно вирішує широкий спектр питань планування та реалізації інноваційних проектів і програм, які розраховані на якісні зміни в діяльності організації на ринку, виробництві або соціальній сфері підприємства [4].

Визначення стратегій – це процес, у якому враховуються всі аспекти зовнішнього та внутрішнього функціонування підприємства. Стратегія – це планування всіх найважливіших дій які треба реалізувати, щоб забезпечити тривалий успіх організації.

Необхідність у розробці інноваційної стратегії виникає в основному при раптових змінах у зовнішньому середовищі підприємства (організації, об'єднання). До таких змін відносяться:

- а) насичення ринку і зниження попиту;
- б) радикальні зміни в техніці і технології виробництва;
- в) диверсифікованість виробництва і як наслідок – розширення ринкового асортименту нововведень;
- г) поява на ринку принципових нововведень;
- д) загроза нових конкурентів. Необхідність у інноваційній стратегії виникає і коли вимоги з боку суспільства через, наприклад, різкі соціально-політичні зміни змушують підприємства різко змінювати свої орієнтири [2].

Для реалізації ефективного управління інноваційним розвитком підприємства необхідна реальна оцінка рівня його інноваційного потенціалу на заданий момент часу та оцінка динаміки подальшого розвитку підприємства. Інноваційний потенціал визначається складом і рівнем розвитку його частин, їх взаємозв'язками та здатністю працювати як єдина система реалізації нововведень, тому для його оцінки необхідно виокремити складові, виміряти їх, виявити взаємозв'язок між ними та одержати комплексну оцінку інноваційного потенціалу промислового підприємства [1].

Для вирішення даних проблем в науковій літературі запропонували створити в організаційній структурі підприємств відділи інноваційного розвитку, що мають виконувати такі основні функції: моніторинг перспективних інноваційних розробок з метою їх реалізації; визначення напрямів інноваційного розвитку; відбір найбільш перспективних інноваційних проєктів. Наявність даного відділу в структурі підприємства дозволить вирішити проблеми вибору найбільш ефективних інновацій, виходячи з поточних потреб підприємства [3].

Як правило, потенціал підприємства в системі інноваційного розвитку включає декілька елементів табл. 1.

Таблиця 1

Елементи інноваційного потенціалу підприємства

Елемент	Означення
Фінансовий	Інвестиції в НДДКР, нематеріальні активи, джерела фінансування, фінансова стійкість і платоспроможність
Кадровий	Склад персоналу, частка тих, хто працює в інтелектуальній сфері (програмісти, дослідники, конструктори, технологи та інші) у загальній чисельності працівників
Матеріально-технічний	Сучасні інноваційні й інформаційні технології, комп'ютерні системи, прогресивне устаткування, матеріали, лабораторне та офісне устаткування
Інформаційний	Сукупність різних видів наукової інформації та інформації про інновації та інноваційну діяльність, науково-технічна література, література з патентів, винаходів, нових наукоємних технологій, систем і устаткування, комп'ютерні системи, науково-технічна документація у вигляді звітів, регламентів, інша проєктно-конструкторська документація, інформація про конкурентів
Організаційно-управлінський	Організаційна структура, технологія процесів за всіма функціями і проєктами, організаційна культура, сучасні форми організації та управління інноваційною діяльністю
Ринковий	Рівень конкурентоспроможності, наявність попиту, необхідні маркетингові заходи

Інтерфейсний	Характеризує можливість приведення до відповідності різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу
--------------	--

Джерело: [1, 3]

Наведено в літературних джерелах найбільш значущі управлінські проблеми, які не сприяють формуванню ефективних інноваційних стратегій розвитку підприємства [16]:

- відсутність ефективних власників. Це призводить до того, що основна мета функціонування підприємств зводиться виключно до отримання прибутку без урахування стратегічного розвитку підприємств;

- відсутність системного підходу в управлінні підприємством, унаслідок чого зберігається замкнутість вітчизняних підприємств на власний потенціал з опорою на свої внутрішні джерела.

- зіткнення інтересів менеджменту і власників при визначенні шляхів і способів досягнення поставленої мети в рамках стратегії.

- недостатня кваліфікація управлінських кадрів, що не дозволяє їм визначити основні напрями інноваційного розвитку.

Успіх інноваційної стратегії малого підприємства залежить від обсягу необхідних ресурсів, якими володіє підприємство, від здатності до швидких змін, гнучкості менеджменту, неординарності створюваних інноваційних рішень, вміння оцінити і спрогнозувати комерційну вигоду, ефективності організаційно – управлінських механізмів, завдяки яким реалізуються інноваційні проекти, рівня розвитку інноваційної інфраструктури, яка підтримує діяльність підприємств цієї сфери.

Список використаної джерел

1. Круглов В. В., Бондаренко В. В. Формування інноваційної стратегії на торговельному підприємстві. «Young Scientist». 2016. №12. С. 659-663.

2. Петриківа О. С., Гунько Д. В. Теоретичні підходи до визначення поняття «конкурентні переваги регіону». Проблеми економіки. 2012. № 4. С. 107-114.

3. Юринець З. В. Чинники, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки : Науковий журнал. 2013. № 4, том 1 (202). С. 230-233.

4. Яненко І. Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки : методологія та практика : монографія. НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 380 с.

Ж.А. Кононенко, доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

О.Є. Білодід, магістр ОП Економіка підприємства, спеціальності 051 Економіка

ДІАГНОСТИКА ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

За умов чітко регламентованої системи управління з високим рівнем централізації раніше працювала система довгострокового планування. На разі з посиленням динаміки невизначеності зовнішнього середовища модель стратегічного управління та планування замінили довгострокове планування. Підґрунтям для стратегічного управління є рівновага внутрішніх можливостей підприємства та оточуючого зовнішнього середовища з метою існування за умов посилення конкуренції на фінансових та товарних ринках [2]. Отже, в умовах економічних коливань зовнішнього середовища одним із важливих завдань команди управлінців на підприємстві постає формування, передбачення та оцінка поточних і перспективних можливостей підприємства, тобто його реального та перспективного потенціалу. Питання управління потенціалом підприємства у новітній економічній науці займає поважне місце як щодо теоретичних дослідженнях, так і щодо практичної діяльності менеджерів підприємства. На даний час не існує чіткого визначення поняття «стратегічний потенціал». У науковому середовищі самі ж науковці використовують різні підходи до розуміння цього поняття, а саме це може бути:

1) ресурсний потенціал, за якого розглядається сукупність наявних ресурсів чи таких, що можуть бути створені за відповідної потреби;

2) цільовий потенціал, що розглядається не тільки як необхідні ресурси, а й можливості щодо їхнього корисного використання у процесі рішення стратегічних цілей підприємства;

3) структурно-функціональний потенціал, завдяки якому сам потенціал визначається як сукупність чинників, кожен із яких виконує відповідні функції. Чим вдалішою є побудова структур об'єкту і чим краще один одному відповідають чинники та їхні функції, тим більшим буде потенціал підприємства;

4) конкурентний потенціал окреслює коло конкурентних переваг, що визначатимуть конкурентний напрямок та розвиток підприємства в подальшому [1].

Під час опрацювання «стратегічного потенціалу» формується майбутній образ підприємства. Інструментом опрацювання в даному випадку є стратегічна діагностика, яка полягає у тому, що ґрунтується на вивченні внутрішнього середовища підприємства враховуючи особливості його існування в зовнішньому середовищі (рис. 1) [2].

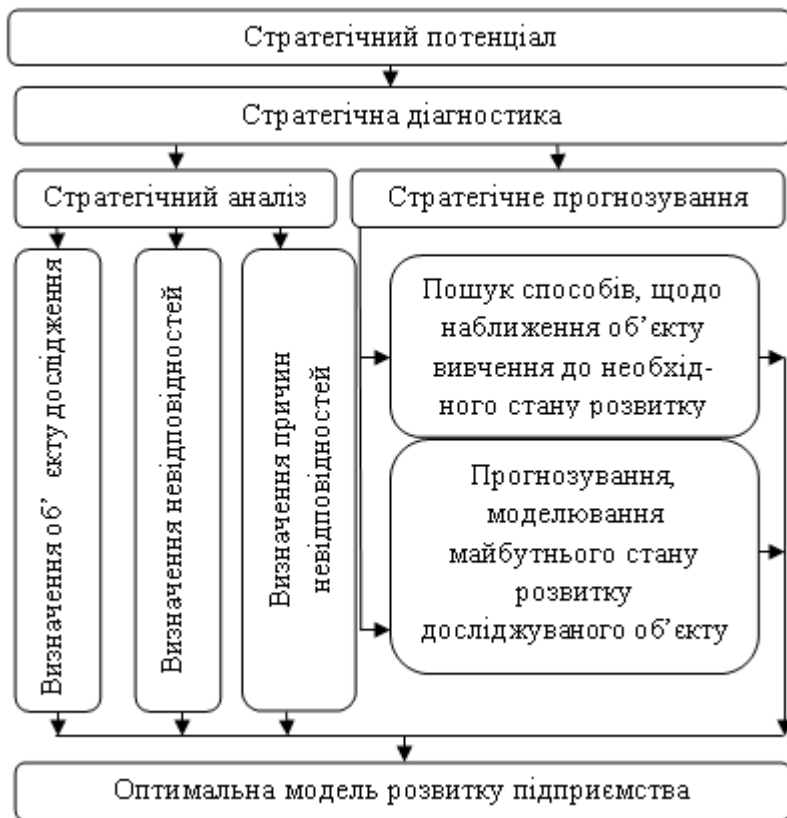

Рис. 1. Стратегічна діагностика в системі стратегічного потенціалу підприємств

Звісно, в сучасній економічній ситуації існують різні підходи до складової виробничого потенціалу підприємства, так як його визначення здійснюється з складових, що є чинниками інших видів

господарських процесів. Впровадження стратегічної діагностики виробничого потенціалу підприємства має змогу всебічно дослідити ефективність залучення виробничих активів підприємства щодо спроможності досягнення поставлених стратегічних горизонтів розвитку. Завдяки вивченню сучасної парадигми тлумачення поняття «потенціалу виробництва» виявляється його зв'язок з системами виробничих ресурсів, ефективне використання котрих в існуючих моделях господарювання забезпечить досягнення стратегічних цілей розвитку.

Список використаної літератури

1. Козловський В.О., Причепя І.В. Теоретико-методологічні підходи до визначення потенціалу підприємства URL: <http://visnyk.vntu.edu.ua/article/viewFile/445/3135>.

2. Калиниченко Ю. Стратегічний розвиток підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Галицький економічний вісник*. 2010. №4(29). с. 106-115 URL: [http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/866/2/GEB_2010_v29_N_04-Ju_Kalynichenko-Strategic development of the enterprise theoretical 106.pdf](http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/866/2/GEB_2010_v29_N_04-Ju_Kalynichenko-Strategic%20development%20of%20the%20enterprise%20theoretical%20106.pdf)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Починаючи з кінця лютого 2022 року національна економіка працює в умовах війни. Це супроводжується частковою окупацією частини території України, порушенням логістичних зв'язків, зупинкою або руйнування цілої низки великих промислових підприємств, шаленою міграцією населення, блокуванням портів на Чорному морі та захопленням портів на Азовському морі. Це ускладнює повноцінне функціонування економічної системи та фактично зупиняє здійснення експортних операцій, що призводить до різкого падіння валютної виручки та можливостей формування дохідної бази державного бюджету.

В той же час з успіхами Збройних сил України повертається й економічне життя країни, будуються нові технологічні та логістичні ланцюги. Зміна умов роботи призвела до зміни структури експортних операцій в Україні на фоні різкого падіння курсу національної валюти.

Починаючи з 2000 року експортні операції становили понад 50 % валового національного продукту України. А основними експортними галузями економіки до активної фази війни були металургійна промисловість, сільське господарство, машинобудівна та хімічна промисловості, частка яких становила понад 60 % національного експорту [1–4].

Динаміку експорту товарів та послуг представлено на рисунку 1.

Рис. 1 Динаміка експорту товарів та послуг
Джерело: складено автором за даними [5].

Аналізовані дані свідчать про те, що експорт товарів за січень-серпень 2022 року зменшився на 31 % порівняно з відповідним періодом 2021 року (з 38,6 млрд дол. США до 26,6 млрд дол. США). Здебільшого це відбулося як наслідок зменшення експорту металів більш ніж вдвічі. Завдяки втручанням зарубіжних партнерів було поновлено операції з експорту сільськогосподарської продукції. Так, експорт сільськогосподарської продукції у серпні 2022 року зріс на 34 % порівняно з липнем 2022 року, але проти серпня 2021 року падіння склало 24 %. У вересні 2022 року лідерами за об'ємами виручки в грошовому еквіваленті стали такі товарні групи: олія соняшникова (590 млн дол. США) кукурудза (474 млн дол. США); ріпак (423 млн дол. США); пшениця (379 млн дол. США); електроенергія (150 млн дол. США); руда (136 млн дол. США); проводи (115 млн дол. США); ячмінь (94 млн дол. США); соя (87 млн дол. США); чавун (74 млн дол. США). Але загалом з січня по серпень 2022 року експорт сільськогосподарської продукції скоротився на 10 % порівняно з показниками 2021 року (з 15 млрд дол. США до 13,4 млрд. дол. США) [6].

У той же час в структурі експорту з'явився новий лідер – з січня по серпень 2022 року експорт ІТ-послуг зріс на 16 % порівняно з відповідним періодом 2021 року, а загальна доля ІТ-експорту за серпень склала 48 % (рис. 2).

Рис. 2 Динаміка ІТ-експорту за 2010–2022 рр., млрд. дол. США
Джерело: складено автором за даними [5].

Експорт ІТ-послуг – чи не єдина сфера економіки, яка має позитивну динаміку у 2022 році. В той же час експорт послуг з січня по серпень 2022 року зменшився на 6 % порівняно з відповідним періодом 2021 року (з 11,4 млрд дол. США до 10,7 млрд дол. США).

Таким чином, війна суттєво вплинула на структуру та об'єми експортних операцій в Україні, що в свою чергу вплинуло на можливості формування дохідної частини державного бюджету. Однак це спонукало до певної позитивної тенденції – відходу національного виробництва від сировинних експортних операцій до зростання валютної виручки від реалізації ІТ-послуг.

Список використаних джерел

1. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. Київ : Новий друк, 2015. 570 с.
2. Zherlitsyn D.M., Kuzheliev M.O., Nechyporenko A.V. Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR)*. Volume 10. Special Issue-1. 2019. Pp. 379—383.
3. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes: collective monograph / edited

by R. Iserman, M. Dei, O. Rudenko, Y. Tsekhmister, V. Lunov. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

4. Kuzheliev M., Rekunenko I., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. Public and Municipal Finance. 2018. №7. P. 8–18.

5. Сайт Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/>

6. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Одним із шляхів забезпечення успішної діяльності в ринковій економіці є досягнення і утримання певного рівня конкурентоспроможності. Відомо, що дослідження слід проводити на конкретному товарному ринку, виходячи з його специфіки з урахуванням типу конкуренції [1]. Оскільки змінюється портрет вітчизняного споживача [2], у якого з'явилася можливість вибору м'ясної продукції, то можна констатувати, що споживачі стали менше вживати свинини і м'яса великої рогатої худоби й перейшли на м'ясо птиці.

Нами досліджується ринок ковбасних виробів як значний сегмент сфери м'ясного виробництва, де з 2016 р. кількість діючих суб'єктів господарювання зменшується, але зміна несуттєва й протягом 2017-2020 рр. їх налічується в межах 950 одиниць (рис. 1).

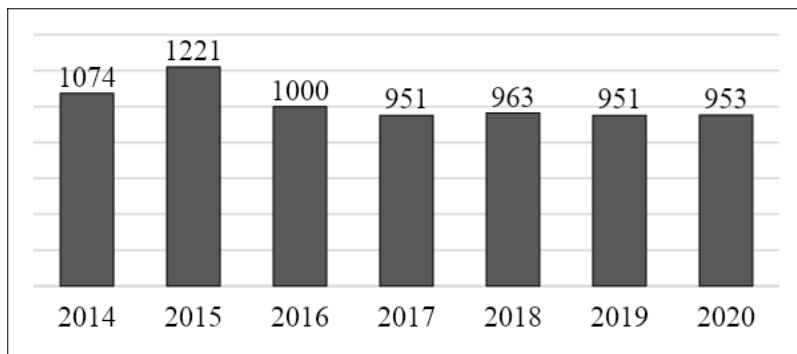

Рис. 1. Кількість діючих суб'єктів господарювання у сфері м'ясного виробництва, одиниць [3]

На підставі аксіоми, що ринок є безпечним в межах нормальної ринкової конкуренції у разі, якщо на ринку досліджуваного товару є десять та більше фірм; одна фірма не

займає більш ніж 31% ринку; дві – не більш ніж 44% [1], можемо дійти висновку, що ринок м'ясних виробів є конкурентним.

В той же час динаміка обсягу виробництва ковбасних виробів має стрибкоподібний характер (рис. 2). Зокрема, у 2014-2015 рр. спостерігається зниження обсягів виробництва ковбасних виробів, у 2016-2018 рр. – незначне зростання обсягів і у 2019-2020 рр. знову зниження темпів приросту виробництва.

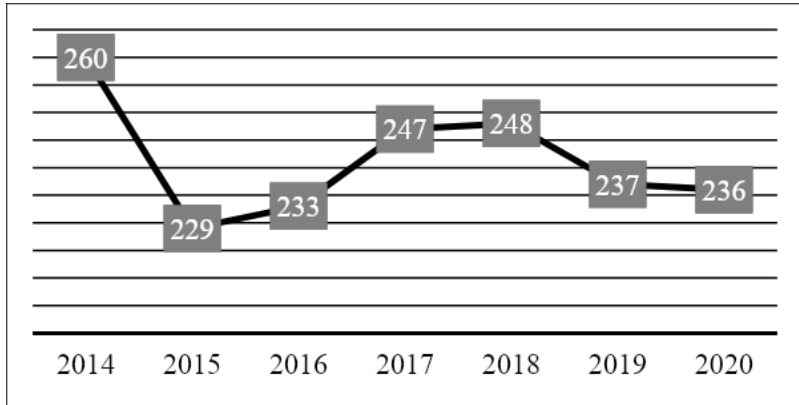

Рис. 2. Обсяг виробництва виробів ковбасних та подібних продуктів з м'яса, тис. т [3]

Спираючись на дослідження компанії Pro-Consulting [2], можна дійти висновків, що коливання обсягу виробництва ковбасних виробів в Україні пов'язано з їх негативною репутацією через можливість використання більш дешевої сировини і замінників м'яса. Крім того, є проблема, що полягає в неготовності перебудувувати виробництво відповідно до сучасного попиту споживачів. Та все ж, стверджують дослідники, ринок ковбасних виробів є мінливим і складовою успіху ковбасного бізнесу є адаптивність до конкуренції.

На підставі вищенаведеного можна стверджувати, що конкурентоспроможність слід розглядати за системним підходом. У центрі конкурентної боротьби знаходяться конкуруючі суб'єкти, конкурентна перевага кожного з них є індикатором конкуренції. Залежно від ринкової ситуації, специфіки досліджуваного ринку кожен суб'єкт господарської діяльності обирає відповідну модель поведінки, методи конкурентного суперництва й формує конкурентні переваги.

Список використаних джерел

1. Павлова В.А., Кузьменко О.В., Орлова В.М., Рижкова Г.А. Конкуренентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія: монографія. Д.: ДУЕП. 2011. 352 с.
2. Аналіз ринку ковбасних виробів в Україні. 2021 рік. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-kolbasnyh-izdelij-v-ukraine-2020-god-1>
3. Статистична інформація. Діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

*В.І.Ляшенко, д.е.н., професор,
Г.Ф.Толмачова, к.е.н, ст.н.с.,
Інститут економіки промисловості НАН України*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У світовій практиці регіональної політики останніх десятиліть широке поширення отримала кластерна концепція, що пояснює зростання конкурентоспроможності бізнесу за рахунок ефективної взаємодії між географічно близькими акторами, розширення доступу до технологій, інновацій, спеціалізованих послуг, висококваліфікованих кадрів і т. п. Розвинені кластери стали ефективним інструментом залучення іноземних інвестицій, інтеграції національних виробників у світовий ринок високотехнологічної продукції.

Попри те, що в Україні кластерний рух існує майже двадцять років, на національному і регіональному рівні він організований слабо і зростає стихійно. Єдиної організації щодо державної підтримки кластерів України немає, відсутні кластерні державні програми. Але останніми роками на регіональному рівні спостерігається значна активізація кластерів. У країні зараз діють близько п'ятдесяти кластерних ініціатив і кластерів.

За критерієм рівня розвитку і самоорганізації в Україні можна виділити три групи організацій. Перша група - ІТ-кластери, серед яких лідируюче місце посідають Львівський і Харківський. Вони виділяються за своїм рівнем організації і масштабом діяльності, мають розвинену організаційну структуру, імідж соціально відповідальних організацій, ведуть регулярну діяльність зі своїми членами, включаючи різні проекти розвитку бізнесу, і тісно взаємодіють з місцевими органами влади. Серед особливостей цих кластерів - домінування аутсорсингових організацій і виняткова орієнтація на зарубіжні ринки. Проте, негативним наслідком цього є слабка інтеграція з іншими економічними секторами свого регіону, а також імідж конкурентів з промисловими компаніями у боротьбі за таланти. Серед найбільш відомих промислових кластерів - автомобільний кластер «Закарпаття», меблевий кластер Рівненщини, Дніпровський космічний кластер. Друга група - це основна частина кластерних ініціатив, тобто об'єднання, у яких 1-2 координатори і різноманітна діяльність залежно від типу галузі і

ПУЕТ 2022

регіону. До цього сегменту відносяться організовані національні асоціації, що підтримують кластерний рух в регіонах, - Український органічний кластер або асоціація промислової автоматизації (АППАУ). Вони об'єднують відповідні підприємства на національному рівні, але за критеріями виробничої кооперації, співпраці, орієнтації на експорт і міри впливу на кластерну політику ближче до кластерних структур, чим до галузевих асоціацій. Третя група організацій - нерегулярні і/або «заморожені кластери». Це кластерні ініціативи, які ведуть нерегулярну діяльність. Прикладом останніх є кластер «Мехатроника» (м.Харків), який повинен був об'єднати ряд виробників авіаційної галузі [1].

В Україні розвиток кластерів недостатньо синхронізований й не завжди відповідає пріоритетам економічного розвитку регіонів та економіки країни в цілому. Зокрема, є значний дисбаланс між кількістю ІТ- та агро- кластерів, й такими, що діють в промислових секторах. Діючих кластерів в промисловості, зокрема, в середньо та високотехнологічних секторах – близько десяти в Україні. Більшість організацій, які називають себе кластерами не підпадають під європейські визначення кластеру (стосується більше 50% так званих «ІТ-кластерів» в Україні), а радше є регіональними секторальними асоціаціями, що об'єднують вузьке коло 1–2 категорій учасників ринку і які слабо інтегруються в регіональні ланцюги доданої вартості [2]. Існуючі активні кластери не мають інтегрованих політик та програм щодо розвитку інновацій та діджиталізації. Виникають чимало кластерних ініціатив, але далі «заморожуються». Обліку діючих й недіючих кластерів в країні немає. Системні процеси обміну кращими практиками, кваліфікації та просування кластерів в Україні не налагоджені й не є регулярними.

Формування і розвиток кластерів не може розглядатися як стихійний процес. Він вимагає адекватної регіональної концепції і методів регулювання, погоджених із стратегією розвитку тієї або іншої території. Проте, кластерна політика ще не склалася у вигляді чітко визначеної концепції і організаційно-методичного інструментарію.

Кластерна політика може запозичувати з промислової політики фокусування на окремих галузях економіки і специфічні для них заходи, тобто технологічну спрямованість. Від політики регіонального розвитку кластерна політика може сприймати факт залежності економічного зростання від взаємодії підприємств,
ПУЕТ 2022

наукових і освітніх інститутів і зовнішнього середовища в широкому сенсі. З формуванням кластерів також тісно пов'язана просторова політика що припускає просторове планування освоєння і інтеграції території, міжтериторіальну координацію між різними місцевими утвореннями, регулювання неоднорідності простору, що формується. З політики підтримки малого і середнього підприємництва кластерна політика може переймати саму важливість розвитку цієї сфери як такої, тобто аспекти, пов'язані із специфікою компаній. Тобто, конкурентні переваги базуються на комбінації цих різних сфер політики.

Цілеспрямована політика регіону щодо розвитку кластерів суб'єктів малого і середнього підприємництва дозволяє інтегрувати основні напрями промислової політики (за рахунок реалізації заходів, спрямованих на те, що випереджає розвиток оброблювальної промисловості відповідно до вибраних галузевими пріоритетами), політики підтримки малого і середнього підприємництва (на основі формування умов для отримання підприємцями інтеграційних вигод і переваг). Разом з цим, кластерна політика і конкретні цілі, заходи, показники розвитку кластерів малих і середніх підприємств мають бути інтегровані в стратегію і програми розвитку регіону з метою подолання інституційних обмежень («бар'єрів»), що виникають при розвитку кластерів.

Формування і функціонування кластерів малих і середніх підприємств має істотний потенціал для вирішення ключових завдань регіонального розвитку. У свою чергу, це вимагає регіональної кластерної політики, пов'язаної із спільними стратегічними цілями і інтегруючої різні напрями територіального регулювання. За наявності цих умов потенціал кластерів малих і середніх підприємств може бути конструктивно реалізований на практиці.

Список використаних джерел

1. Проект національної програми кластерного розвитку до 2027 року. – URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacjonalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/> (дата звернення 10.10.2022).
2. Негребецький С. Александр Юрчак: «Ключевым фактором успеха кластеров остается поддержка региональными органами власти». - URL: <https://www.electroblues.com.ua/aleksandr-yurchak->

klyuchevym-faktorom-uspeha-klasterov-ostaetsya-podderzhka-regionalnymi-organami-vlasti/ (дата звернення 11.10.2022).

І.Г. Миколенко д.е.н., доцент

Полтавського державного аграрного університету

Ж.А. Кононенко к.е.н., доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

Б.А. Пазій, магістр ОП Економіка підприємства, спеціальності
051 Економіка

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розуміння доходу як збільшення економічних здобутків у формі поповнення активів або зменшення зобов'язань, своєю чергою, також піддається критичним обговоренням науковців як не зовсім коректне. До збільшення капіталу веде не погашення зобов'язань, а відмова кредитора від своїх прав та претензій, тобто тоді коли поповнюються активи за рахунок отримання їх підприємством на безоплатній основі [3]. На сьогодні у сучасній західній і у вітчизняній науковій сфері дохід, окрім оговорених вище положень, розуміється також як одна з головних величин у процесі оподаткування та змістовно приділяється увага у податковому законодавстві. Так, для процесу оподаткування дохід розглядається як надходження, що з'являються під час процесу ціноутворення, звичайно, враховуючи відповідні понесені затрати [1]. Доходи підприємства можемо класифікувати за такими показниками (рис. 1).

Отже, бачимо, що дохід є відображенням ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Від нього взагалі залежить можливість подальшої життєдіяльності підприємства, а від так це визначає необхідність опрацювання ефективного управління доходами. Щодо управління, то сенс у розумінні процесу забезпеченості життєдіяльності підприємства відповідно до його сформованих планів і поставлених цілей» [3]. Управління доходами підприємства – «відповідає рівню професіоналізму керівної ланки та є частиною фінансового менеджменту, який має на меті створення системи управління фінансовими ресурсами, що в свою чергу включає обізнаність у фінансовій політиці. Ті підприємства, що мають високий ступінь організації праці та управління є більш конкурентоздатними. Тому правильна

структура механізму управління доходами, як складової загальної системи управління, є певною мірою відповідальним завданням для керівників підприємства.

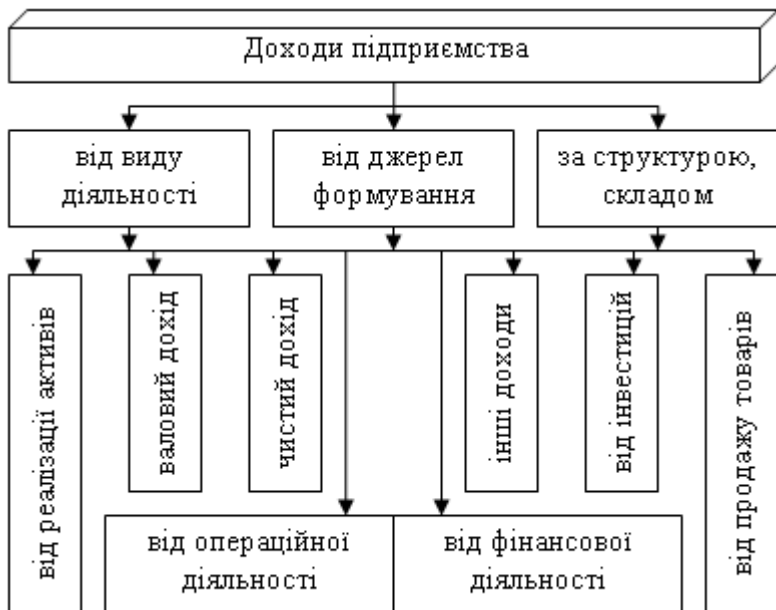

Рис. 1. Види доходів підприємства

Передусім необхідно відзначити, що механізм управління доходами повинен відповідати наступним принципам, таким як повнота відображення, як достовірність та своєчасність, принципу самоокупності та забезпеченості фінансової стійкості. Звичайно необхідно виявити основні чинники, від яких залежить структура управління доходами, а саме: ціна продажу; об'єм реалізованої продукції; кількість вкладених на виробництво продукції коштів.

Доходи підприємства знаходяться під впливом ендогенних та екзогенних факторів. Ендогенні фактори мають місце коли є сталий рівень господарської діяльності на підприємстві, є достатня обізнаність керівництва та менеджерів, конкурентоздатність продукції або послуг, задовільна заробітна платня, зміни собівартості продукції та коридор цін на реалізовану продукцію збалансовані тощо). Екзогенні фактори складаються з рівня цін на спожиті ресурси, у тому числі енергоресурси, з бар'єрів входу на ринок збуту, з податкової система взагалі та рівень податкового

тиску на підприємство, а також політичні та соціальні переміни в країні тощо) [2]. Наприкінці проведення аналізу доходної складової необхідно зробити пошук напрямків їх підвищення. Коли переглянуті всі можливі напрямки збільшення доходів переходять до складання річних планів-доходів. Потім такі плани розділяють на квартали з метою збільшення моніторингу за надходженням доходів на протязі року і створюється механізм можливостей прийняття своєчасних коригуючих процедур при необхідності. Нагляд за реалізацією планів по доходах полягає в аналізі фактично отриманих доходів до планових.

Стан справ на підприємстві може бути позитивним, якщо переважно велику частину доходів надають надходження від основної діяльності, інакше можна говорити, що підприємство не виконує свою первісну місію та доходи нестабільні. Отже, важливим є формування системи управління доходами, яка полягає в пошуку шляхів їх максимізації, а також організації суворого контролю за своєчасністю і обсягом надходження доходів, в аналізі доходів від попередніх періодів, у разі виявлення відхилень від планових показників проводити пошук причин та застосовувати методи коригування рівня доходів. Методи коригування рівня доходів надають керівному складу підприємства своєчасно приймати рішення щодо змін діяльності з метою підвищення стану доходів. Відтак, проведення дослідження сенсу поняття доходу надає можливість стверджувати, що доходи підприємства є найважливіша ціль, від досягнення якої залежить чи буде підприємство ефективно працювати надалі. Доходи мають вплив на всі інші показники життєдіяльності підприємства.

Список використаної джерел

1. Гуріна Н. В. Економічна сутність доходів та їх класифікація: проблеми і шляхи вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 12. Ч. 1. С. 203-205.
2. Кириченко С. О. Сучасний фінансовий стан підприємства та перспективи його розвитку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2015. №16. С. 261-266.
3. Управління та регулювання як чинники розвитку підприємств національного господарства : монографія / П. В. Круш, О. П. Кавтиш, Т. П. Ткаченко та ін. К. : НТУУ «КПІ», 2014. 404 с.

Н. Назаров, здобувач вищої освіти

Ж. Кононенко, к.е.н., доцент

*В.Р. Мочалін, магістр ОП Економічна кібернетика, спеціальності
051 Економіка*

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ

Без застосування математичних методів і моделей сьогодні, мабуть, не уявити жодної науки. Це стосується й сфери економіки. Під час розв'язання навіть нескладних економічних задач та вирішення проблем керування виробництвом, у процесі вибору оптимальних рішень неодмінно виникає необхідність звернутися математичного моделювання

Для вивчення широкого кола економічних явищ фахівці використовують їх спрощені формальні описи, називані економічними моделями. Прикладом їх можуть бути моделі: споживчого вибору; підприємства; економічного зростання; рівноваги на товарних і фінансових ринках. Працюючи над створенням моделі, економісти виявляють істотні фактори, які визначають досліджуване явище, і відкидають деталі, неважливі для вирішення поставленої проблеми. Формалізація основних особливостей функціонування економічних об'єктів дозволяє краще вивчити природу цих об'єктів, оцінити можливі наслідки впливу на них і використовувати такі оцінки в керуванні [1].

У більшості випадків процес побудови економічної моделі включає такі етапи:

- формулювання проблем и, предмета й мети дослідження;
- опис взаємозв'язків між елементами моделі у якій-небудь формі і їх подальша формалізація, тобто запис математичною мовою;
- оцінка параметрів побудованої моделі з метою досягнення найбільшої її адекватності теоретичним відомостям та емпіричним даним про економічний об'єкт;
- проведення розрахунків на основі створеної моделі й аналіз одержаних результатів, за необхідності уточнення параметрів моделі;
- використання побудованої моделі для пояснення поведінки економічних показників, досліджуваних у даний час, а також для

прогнозування їх значень у майбутньому та осмисленого здійснення економічної політики [3].

Схематично процес побудови моделі економічного об'єкта показаний на рис.1. Наведена схема відображає циклічний характер сучасних економічних досліджень: від економічної теорії до моделювання; від моделювання до вдосконалювання теорії й більш глибокого розуміння суті процесів, що відбуваються; від розуміння суті до здійснення продуманої й цілеспрямованої економічної політики.

На практиці також застосовуються моделі об'єктів та явищ у різних формах: у вигляді формул, функцій, систем лінійних рівнянь. Дослідник із більш високим рівнем математичної підготовки теж працює з моделями, за даними системами нелінійних, диференціальних, інтегральних рівнянь, які мають багато параметрів та обмежень [2]. Але в обох

випадках як під час розгляду навчальних завдань, так і в наукових дослідженнях ми маємо справу не з самим явищем, а з його формальним описом, поданим у вигляді математичної моделі.

Не слід забувати про те, що пізнавальні можливості математичної моделі відображають лише деякі сторони об'єкта-оригіналу, істотні для даної постановки задачі. Отже, будь-яка модель заміняє реальний об'єкт у строго обмеженому колі питань. Із цього також випливає, що для кожного об'єкта може бути побудовано кілька моделей, які відбивають певні його сторони й характеризують об'єкт з різним ступенем деталізації.

Список використаних джерел

1. Економіка і менеджмент 2021: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 8–9 квіт. 2021 р. : у 8 т. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. URL: http://confcontact.com/eim2021/EIM_2021_tom8.pdf

2. Іванов Р.В. Застосування економіко-математичного моделювання в інноваційній діяльності підприємства. Економіка і менеджмент: 2020. Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку: зб. наук. праць міжн. наук-практ. конф. 2-3 квітн 2020. Дніпро.: Біла К., 2020.Т.6. С. 46-48.

3. Кравченко М. О., Сидорчук В. В. Практичні підходи до бізнес-моделювання інноваційних проєктів. Економічний простір. 2020. №. 160. С. 65-72.

А.Д. Огородніков, здобувач вищої освіти
І.Г. Миколенко, доцент
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

В сучасних умовах формуються нові вимоги до кадрового потенціалу суб'єктів економічних відносин, в цілому, та аграрних підприємств, зокрема. Слід зазначити, що кадровий потенціал поєднує в собі сукупність загальних і професійних знань, умінь, трудових навичок і соціальних якостей працівників [1]. В той же час, в умовах фінансової та економічної кризи проблема формування кадрового потенціалу для їх сталого розвитку встає з особливою гостротою. Це висуває завдання удосконалення системи підготовки та використання кадрів для сільського господарства і, відповідно, формування нових стратегій управління сферою кадрового забезпечення аграрного виробництва. Сучасні кадрові технології, що акумулюють досвід і знання ринкових відносин в роботі з персоналом, створюють реальні передумови для розвитку аграрного сектора національної економіки, дозволяють глибше зрозуміти динаміку змін у змісті та умовах праці, конкретизувати аналіз соціально-економічних процесів і, в кінцевому рахунку, долати деформації в кадровому забезпеченні, які виникають в разі ігнорування таких технологій.

В сучасних умовах сталий розвиток агропромислового виробництва залежить від професіоналізму управлінців. Проте, відчувається суттєва нестача висококваліфікованих управлінських кадрів. На основі вивчення ролі та значення кадрових ресурсів у системі економічного потенціалу аграрних підприємств та аналізу існуючих в науковій літературі підходів до трактування базових категорій досліджуваної проблематики є підстави розглядати управлінський кадровий потенціал аграрного виробництва як соціально-економічну категорію, що об'єднує сукупність взаємопов'язаних загальних і професійних навичок і компетенцій та соціальних характеристик кваліфікованих працівників, що здійснюють або можуть здійснювати управління аграрним підприємством на штатній основі [2]. Відповідно, до цієї категорії можна віднести вже затребувані аграрним сектором кадри,

ПУЕТ 2022

включаючи ті трудові ресурси, які можуть бути використані за певних обставин у віддаленій або найближчій перспективі.

Існує необхідність внесення коректив в існуючу систему формування та використання кваліфікованих кадрів сільського господарства. При цьому, необхідно враховувати як загальні, так і специфічні особливості сучасних відтворювальних процесів у сільському господарстві, обумовлені недосконалістю ринкового середовища.

Підготовка кадрів інноваційної спрямованості вимагає реалізації наступних етапів, зокрема розробки стратегії інноваційної діяльності та виявлення потреби галузей у висококваліфікованих кадрах; організації підготовки кадрів, здатних до сприйняття і освоєння інноваційних проектів; вдосконалення структури управління всім процесом підготовки професійних кадрів для підвищення ефективності їх діяльності; створення законодавчої бази для підготовки та перепідготовки професійних кадрів, формування умов для прискореного сприйняття господарюючими суб'єктами інноваційних рішень та їх реалізації, вдосконалення системи їх матеріальної зацікавленості в прискореному освоєнні інноваційних проектів; розвиток нових напрямків підготовки кадрів з урахуванням вимог ринку. В цьому контексті кадровий моніторинг розглядається як управлінсько-аналітична технологія цілісного вивчення стану кадрової роботи на одних і тих же підприємствах по одній і тій же методиці дослідження за кілька років [3].

Процес стратегічного управління кадрами в такій соціально-економічній системі, як аграрне підприємство, повинен спиратися на чітко поставлені цілі і принципи, закріплені в положеннях кадрової політики. Кадрова політика, що розробляється на підприємствах в Україні, носить, в основному, декларативний характер, не адаптована до цілей підприємства та кон'юнктури регіонального ринку праці і не є реальним керівництвом до прийняття кадрових рішень. Відсутність чітких критеріїв і механізмів оцінки ефективності реалізації кадрової політики робить завдання автоматизації її розробки та реалізації важко здійснюваною, а саму кадрову політику відірваною від дійсності. Відсутність чітких положень кадрової політики, що є підставою для прийняття кадрових рішень на всіх рівнях підприємства, значно ускладнює процес управління персоналом. Для аграрних підприємств, орієнтованих на інновацію, велике значення мають такі групи, як виробничо-технологічна та

ПУЕТ 2022

професійно-кваліфікаційна. Що стосується виробничо-технологічної групи, то необхідно виявити найбільш важливі фактори, що впливають на організацію та продуктивність праці.

Стратегія ефективного управління кадровим потенціалом базується на основі розвитку виробництва, раціонального використання ресурсного потенціалу та оптимального поєднання галузей, підвищення зайнятості сільського населення, кооперації великих і малих форм господарювання, управління продуктивністю праці, мотивації трудової і творчої діяльності персоналу та впровадження основ тотального менеджменту якості.

Список використаних джерел

1. Бабко Н. М. Науково-прикладні засади формування та відтворення кадрового потенціалу аграрних підприємств / Н. М. Бабко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» – Випуск 16. - Ч. 4. - 2016. – С. 54-59.

2. Красноруцький О. О. Організаційно-економічні та організаційно-правові інструменти управління розвитком кадрового потенціалу аграрного виробництва / О. О. Красноруцький, М. М. Клемпарський, Є. Р. Бершеда // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 4. – С. 31-38.

В.В. Рагуліна, магістрант

Н.О. Хиженякова, к.е.н., доцент – науковий керівник

Рівненський державний гуманітарний університет

АНАЛІЗ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

Основним і головним регулятором банків і банківської діяльності виступає Національний банк України. Саме до цієї інституції банки зобов'язані подавати ряд звітностей, які формують статистичну базу діяльності банківського сектору загалом. Зокрема сюди і входять дані щодо ринку платіжних карток та операцій з ними.

На сучасному етапі ринок операцій банків з платіжними картками є одним із сегментів банківського ринку, які показують високу динаміку, яка при умовах підвищення якості послуг та зниження тарифів на обслуговування, має хороший потенціал подальшого розвитку, не тільки в масштабі країни, але у світовому масштабі. Однією із причин такого стану є високий рівень конкуренції, яка спонукає учасників ринку постійно впроваджувати нові, якісні банківські продукти, трансформувати та модернізувати їх.

Незважаючи на карантинні та обмежувальні заходи, запроваджені у квітні 2020 року, які дещо пригальмували розвиток ринку платіжних карток, протягом 2020 року продовжував збільшуватися обсяг операцій з використанням платіжних карток. Так, кількість операцій досягла 5 млрд. 997,1 млн. шт., що на 18,6% більше, ніж у 2019 році, а їх сума – 3 трлн. 957,3 млрд. грн. (збільшення на 10,6% порівняно з попереднім періодом). Сумарна кількість операцій з використанням дебетових карток у 2020 році досягла 5 млрд. 997,1 млн. грн., а їх загальна сума становила 3 трлн. 957,3 млрд. грн. Якщо порівнювати з 2019 роком, то загальна кількість цих операцій зросла на 18,6%, а їх загальна сума - на 10,6%. В той же час безготівкові операції з платіжними картами мають все більший попит серед українців. Як результат, майже 87% від усіх транзакцій реалізуються платіжними картками. Сума безготівкових операцій з картками налічувала 55,8% від загальної суми операцій (у 2019 році цей показник був 50,3%). П'ять років тому ці показники були набагато нижчими і становили 70% та 35% відповідно [2].

ПУЕТ 2022

Одним із ключових показників банківського ринку платіжних карток є кількість безготівкових операцій, які здійсненні з їх використанням. Якщо проаналізувати дані за останні 5 років, то можна сказати, що процес має позитивну зростаючу тенденцію. Ми бачимо зростання на 30% - у 2017, на 33% - у 2018. У 2019 році порівняно з 2018 роком обсяг безготівкових операцій, пов'язаних із платіжними картками, збільшився на 35,6% до 4 млрд. 167,1 млн. шт. (82,4% від загальної кількості), а у 2020 році кількість безготівкових операцій картками зросла на 25% - до 5 млрд. 211,2 млн. одиниць порівняно з 2019 р. В результаті цього кількість операцій з готівкою у 2020 році зменшилась на 11,7% [2].

Якщо аналізувати 2021 рік, то кількість операцій зросла до 7 млрд. 817 млн. шт., що на 30 % більше, ніж у 2020 році, а сума операцій збільшилась на 28,6% порівняно з попереднім роком. Співвідношення безготівкових та готівкових операцій по сумі було 60,8% та 39,2% відповідно. Обсяг безготівкових операцій, пов'язаних із платіжними картками, збільшився на 35% і становив 7 млрд. 40 млн. штук, а їх сума зросла на 40%, становлячи 3 трлн. 9 млрд. грн.

У період 2015-2018 рр. ми бачимо тенденцію переважання по сумі готівкових операцій з платіжними картками над безготівковими. Проте у 2019 році ця тенденція змінюється: переважання безготівкових операцій на 1,12% над готівковими. У 2020 та 2021 роках ця тенденція продовжується і відсоток розриву набагато більший.

Щодо загальної кількості платіжних карток можна сказати, що у 2020 році вона становила 73,4 млн. шт., що на 8% більше, якщо порівнювати з 2019 роком, а у 2021 році - 89,1 млн. шт., що на 21% більше, ніж у 2020 році. І 50% цих карток – це безконтактні та токенизовані картки, хоча у 2020 році цей відсоток ще був 40%.

Картки, емітовані українськими банками на 01.01.2020 року, сягнула 68,9 млн. шт., що на 16% більше, ніж у 2018 році, і на 8% більше, ніж у 2019 році. З них активними є 40,4 млн. шт. (61,2% емітованих карток). У 2021 році кількість карток зросла до 89,5 млн. шт., а кількість активних карток досягла 46 млн. шт.

Лідерами за емісією карток у 2020 році є АТ КБ “ПриватБанк” (46,8% усіх емітованих карток), АТ “Ощадбанк” (18,4%) та АТ “УНІВЕРСАЛ БАНК” (6,0%). Свої лідируючі позиції вони зберігають і у 2021 році [1].

Одним із стимулів розвитку операцій з платіжними картками є покращення платіжної інфраструктури. Кількість платіжних

ПУЕТ 2022

терміналів за період 2016-2021 рр. зросла у 2,7 рази – з 174,3 тис. шт. до 472,8 тис. шт. Якщо говорити про 2021 рік, то кількість платіжних терміналів порівняно з 2018 роком збільшилась на 12,3%. А майже 90% усіх терміналів – це безконтактні термінали. Можна помітити, що в період останніх трьох років спостерігається поступове зменшення банківських пристроїв (банкоматів, ПТКС та платіжних на терміналів) – на 8%.

Якщо робити приблизний прогноз щодо ринку платіжних карток на 2022 рік, то можна сказати, що кількість карток та операцій з ними різко зросте. Ця ситуація насамперед пов'язана із так званим «валютним туризмом». Проте співвідношення готівкових та безготівкових операцій з платіжними картками значно погіршиться, адже «валютний туризм» передбачає безпосереднє зняття готівкової іноземної валюти за кордоном з українських карток з метою спекуляції на різницях карткового та комерційних курсів.

Перевагами розширення операцій банків з платіжними картками є наступні: звуження сфери готівкового обороту і розширення безготівкового обороту, стимулювання економічних процесів, зростання податкових надходжень в бюджет, підвищення конкурентоздатності банківського ринку в Україні [3].

Розвиток операцій банків з платіжними картками до належного рівня допоможе збалансувати структури грошової маси та зменшить обсяг готівки в обігу, пригальмує темпи інфляції. Саме тому усім банкам необхідно попрацювати над усуненням ряду технічних проблем, які пов'язані із використанням платіжних карток, що підвищить їх привабливість для користувачів.

Орієнтація на інтенсивне використання платіжних карток є пріоритетом економіки усіх світових економік, незалежно від їх політичних систем чи уряду.

Список використаних джерел

1. Загальні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні. Національний банк України. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219. (Дата звернення: 31.10.2022).

Рогоза М. Є.,

ORCID 0000-0002-5654-7385;

Євтух А.І.,

Полтавський університет економіки і торгівлі, аспірант,

ORCID 0000-0001-6106-150X

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ОБ'ЄКТОМ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Процеси впровадження стратегій інноваційної моделі розвитку суб'єктів економічної діяльності є достатньо складними та залишається актуальними практично у всі періоди впливу науково-технічних революцій на стан та формування науково-технологічного потенціалу будь-якого економічного об'єкта. Вплив досягнень пов'язаних із розвитком науково-технологічного потенціалу економічного об'єкта дослідниками та практиками пов'язується із заходами, що вживаються в частині розвитку інноваційної діяльності, які спрямовані на підвищення інноваційної активності на підставі дієвих механізмів упровадження наукових і науково-технічних результатів в практику [1]. Проблеми забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності будь-якого економічного об'єкта пов'язуються із використанням нових технологій, сучасного устаткування для створення якісної продукції [1]. Погоджуючись з тим, що технологічний фактор залишається одним із головних в системі розвитку підприємства [2], необхідно констатувати те, що організація нових та ідентифікації існуючих процесів управління розвитком економічного об'єкта, які формують тенденції розвитку об'єкта економічної діяльності, потребує уточнення та дослідження з урахуванням впливу викликів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Тому дослідження таких тенденцій надає можливості визначати розвиток як процес позитивних якісних змін в інноваційному стані підприємства [1], але вплив на розвиток науково-технологічного потенціалу економічного об'єкта необхідно розуміти з позицій динаміки змін у зовнішньому

середовищі, що пов'язують із розвитком впливу процесів науково-технічних революцій.

В умовах турбулентності процесів конкурентної боротьби та значного рівня динаміки технічного та технологічного розвитку виробництва стратегування розвитку технологічного потенціалу для конкретних підприємств стає основним інструментом у забезпеченні їх конкурентоздатності. Сучасні тенденції розвитку управління економічним об'єктом формуються під впливом нестабільності зовнішнього оточення та знижують внутрішній економічний потенціал вітчизняних підприємств. Наслідком цього є сповільнення процесів інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, що значним чином впливає на формування їх науково-технологічного потенціалу. Проблемою, що погіршує такий розвиток залишається відсутність системно організованої методики управління вказаними процесами.

Домінуюча тенденція формування економіки знань об'єктивно підкреслює важливість формування інтелектуальних ресурсів для розробки ними інновацій. Роль інновацій у способах формування та існування сучасної економіки економічного об'єкта визначається специфічним результатом у вигляді процесу набуття ідеєю економічного змісту. Тому для розуміння особливостей вищезазначеного управління економічним об'єктом на основі розвитку науково-технологічного потенціалу стає завдання дослідження визначення системного й взаємозалежного характеру технологічних змін.

Результати такого вивчення й систематизації показують, що формування теоретико-методичних підходів управління такими процесами на основі розвитку науково-технологічного потенціалу економічного об'єкта та стратегії його технологічної модернізації [3], повинне реалізовуватись на основі системи заходів, спрямованих на досягнення цілей розвитку на основі поєднання наявного в нього інноваційного потенціалу і потенціалу тієї території, суб'єктом економічної діяльності яким він є[1].

Аналіз досвіду країн Європи показує результативність використання таких ефективних інструментів підтримки науково-технологічної діяльності як державне гарантування кредитів, зокрема внаслідок мультиплікаційного ефекту, що надаються комерційними банками [4].

Серед проблем підтримки розвитку науково-технологічного потенціалу економічного об'єкта, незважаючи на те, що процес організації управління процесом наукового пошуку носить

характер достатньої організації, необхідно виокремити проблему відсутності органічно вписаної науково-дослідної і проектно-конструкторської діяльності в інноваційний процес з метою формування національної інноваційної системи для революційного підходу у розвитку всієї економіки [4,с.28].

Але наявність останнього має наслідки, коли ігнорується стимулювання кооперації суб'єктів виробничої діяльності, науково-дослідних установ і університетів, академій, інститутів одночасно з пошуком законодавчого компромісу для збереження конкурентного середовища.

Вирішення вищезазначеного повинно бути направлено на те, щоб комфортно почували себе наука як елемент, який будуть розглядати не як окремий цілком ізольований від суспільства феномен [4, с.28-32], та виробничі підприємства. Тому у розвинених країнах все більшої уваги приділяють проблемам такого кооперування. Але розуміння того, " ... що новітні високі технології набувають все більшої комплексності, вимагають складної і досить багатопрофільної технологічної бази, знань і вмінь, накопичених у суміжних галузях..." [4], стимулює активність для інновацій в своїй сфері діяльності окремих (малих і середніх) фірм.

При розгляді проблем розвитку управління економічним об'єктом на основі розвитку науково-технологічного потенціалу автори звернули увагу на активність в пошуках ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності у США, яку формують державні заклади такі як Національний науковий фонд і Національне бюро стандартів [4]. Змістовною частиною таких механізмів є розробка програми експериментів для вдосконалення державної підтримки наукових досліджень і розробок, в яких були нововведення із значного спрощення процедур надання субсидій в поєднанні з податковими пільгами [4].

Для складних систем при наявності трьох і більше взаємопов'язаних частин в системі управління необхідно обов'язково мати два зворотних зв'язки [Винер, 1968] за принципом двохканальності [Емельянов, 1997] [4, с.32]. Тому досліджуючи таку складну проблему як управління економічним об'єктом на основі розвитку науково-технологічного потенціалу принципово важливо мати своєчасно інформаційне забезпечення про реальний стан об'єкту управління та підстав для управлінських дій з метою уникнення самоізоляції та нерозуміння ризиків наслідку.

Практична значущість результатів дослідження тенденцій управління розвитком економічного об'єкта визначається доцільністю розуміння організації управління процесами наукового пошуку та еволюції технологічних змін і їх вплив на методологію формування науково-технологічного потенціалу суб'єкта економіки та впровадження методичних підходів у практику використання.

Список використаних джерел

1. Федулова Л.І., Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств /Маркетинг і менеджмент інновацій, 2014, №2.-С. 122-135.-
https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2014_2_122_135.pdf.
2. 1. Emerson, G. (1992). Dvenadtsat printsirov proizvoditelnosti [Twelve principles of productivity]. Moscow: Economy [in Russian].
3. М. Є. Рогоза, Т. І. Яковенко, А. І. Євтух, Теоретико-методичні підходи управління процесами розвитку науково-технологічного потенціалу економічного об'єкта/ Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 17–18 листопада 2021 року). – С.113-116 — Полтава : ПУЕТ, 2021.-
<http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11590ю>
4. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації (видання друге виправлене і доповнене) / під ред. д-ра екон. наук, проф. Маліцького Б.А. К.: Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, 2019. – 342 с.-
<https://stepscenter.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/knyzhka-Popovycha.pdf>.

*М.Є. Рогоза, д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
<https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>,
С.В.Кузуб, бакалавр ОП «Економічна кібернетика»
Полтавський університет економіки і торгівлі*

ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН

Кризові явища та процеси, які пов'язані із війною, мають значний рівень впливу на економіку регіонів та економіки держави, що ставить завдання із пошуку нових підходів до управління розвитком та відновленням регіональної економіки. Крім того, процеси технологічних змін в останні роки мають також значний рівень динаміки, що у таких економічних умовах ставить проблему необхідності врахування технологічних змін у розвитку суб'єктів регіональної економіки та його розвиток в цілому. Тому особливої актуальності у таких умовах набуває проектний підхід до обґрунтування розвитку регіонів України на засадах технологічних змін, який дозволяє акцентувати увагу на завданнях у діяльності центрів відповідальності.

Перевагою застосування проектного підходу є значний рівень зниження ризику виконання програм діяльності, сформованих на проектному підході, оскільки управління проектами на стадіях їх формування і реалізації передбачає чітке планування розвитку та аналіз відхилень у ситуаціях майбутнього [1].

Тому, актуальність дослідження проблем структуризації науково-теоретичних і прикладних аспектів проектного управління є умовою вагомого розвитку підходів обґрунтування розвитку регіонів. Сучасні проектні підходи формування систем обґрунтування розвитку регіонів та їх реалізацію необхідно використовувати на умові врахування радикальних економічних реформ, пов'язаних із розуміння незавершеності періоду децентралізації та наслідків впливу війни на продуктивні сили регіону. Оскільки вплив війни на масштаби скорочення розмірів економіки ускладнюють розробку економічних реформ та прогноз майбутніх сценаріїв відновлення економіки пояснюється необхідність у проектних підходах, які направлені на забезпечення ефективності скоординованої співпраці державних структур,

підприємництва, бізнесу, наукових інституцій для відродження економіки регіонів.

Перевагу використання проектного підходу в умовах зміни економіки та умов діяльності, які сформувались у 2022 році внаслідок впливу війни, необхідно відзначити можливість розробки концептуальних підходів формування стратегічних сценаріїв на основі бачення використання ресурсів та обґрунтування стратегічних сценаріїв сталого розвитку промислових регіонів України на засадах технологічних змін [2].

У продовженні переваг проектного підходу для формування тенденції регіоналізму, які зумовлені внаслідок структурної перебудови матеріальної основи розвитку економічних систем, необхідно відзначити можливість управління формуванням виробничо-технологічними зв'язками для створення регіонального продукту в умовах циклічного економічного розвитку національної економіки, яке досліджено у [3]. Проектний підхід до управління трансформацією матеріальної основи направлений буде для створення якісно нового регіонального продукту, значною частиною якого має бути інновація, управління якою є однією із завдань проектного управління. Тому в контексті економічного розвитку економіки, в якому залучення регіонів держави до нового виробничо-технологічного циклу на основі технологічних змін, пов'язаних із регіональним розподілом праці на основі технологічних укладів, потребує системності реалізації.

Саме проектний підхід [4] у реалізації стратегічних пріоритетів обґрунтування розвитку регіонів сприяє підвищенню ефективності:

- співпраці органів місцевого самоврядування та суб'єктів регіональної економіки;;
- формування матричної (проектної) організаційної структури управління;
- своєчасного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища;
- контролю за процесами отримання кінцевого результату проекту;
- отриманих результатів та визначення досягнення мети управління;
- формуванню стратегії використання проектних ресурсів;-
- врахування інноваційних технологічних змін;
- ідентифікації ризиків та формування управляючих сигналів і рішень.

Практична значущість результатів дослідження визначається дослідженням переваг використання проектного підходу для розвитку економічних систем, управління формуванням виробничо-технологічними зв'язками для створення регіонального продукту в умовах циклічного економічного розвитку національної економіки, залучення регіонів держави до нового виробничо-технологічного циклу на основі технологічних змін, пов'язаних із регіональним розподілом праці на основі технологічних укладів. Актуальність піднятих питань, підтверджує необхідність розширення функціоналу регіональних центрів відповідальності регіонального рівня та наукових центрів і закладів вищої освіти для створення сучасної моделі збалансованого сталого розвитку регіону і використанням для цього проектного підходу у обґрунтуванні проектів розвитку регіону з урахуванням впливу процесів технологічного укладу.

Список використаних джерел:

1. Онишкевич О.В., Актуальність проектного підходу в управлінні підприємствами. Економіка і суспільство. Випуск # 6 / 2016.-С.203-207.- https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/34.pdf.
2. Рогоза М.Є., Ляшенко В.І., Петрова І.П., Проектний підхід обґрунтування стратегічних сценаріїв сталого розвитку промислових регіонів України на засадах смарт-спеціалізації/ М.Є. Рогоза, В.І. Ляшенко, І.П. Петрова, / Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / [відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б.]. – Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. – - С.23-25/
3. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці : монографія / В.А. Поповкін. – К. : Наукова думка, 1993. – 220 с.
4. Удод Є.Г., Проектний підхід щодо підсилення спроможності територіальних громад в умовах децентралізації. Аспекти публічного управління. № 4 (18) квітень 2015. – С. 6-13.

*В.Є. Симченко студентка 5 курсу,
Ю.М Кравченко науковий керівник –., к.е.н.
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ В ПІДПРИЄМСТВІ

Управління оборотними активами є частиною короткострокової фінансової політики підприємства, направленої на вирішення найбільш важливих поточних фінансових проблем, що дозволяє поліпшити фінансовий стан підприємства та підвищити його фінансову стійкість і платоспроможність за достатньо короткі терміни. А також це система цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використання сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово-економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості. [1]

Формування складу оборотних активів підприємства тісно пов'язане з необхідністю врахування інших видів ризику, які притаманні різним їх елементам. Одним елементам більш притаманні ризики можливої не реалізації та природних втрат (товарні запаси), іншим – ризики неповернення боргів (дебіторська заборгованість), всі обігові активи втрачають свою цінність за рахунок інфляції, і в першу чергу грошові засоби. В зв'язку з цим оборотні активи можна поділяти за видами ризиків та їх рівнем: виправданий ризик, підвищений ризик і неприпустимий ризик [2]

При цьому, оборотні засоби – це не проста кількість ресурсів, а ще й наявна в них можливість розвитку організації (системи) у заданому напрямку. Майбутня економічна вигода, що міститься у оборотних засобах - це потенціал, що ввійде, прямо або опосередковано, у потік грошових коштів або їхніх еквівалентів. Підсумовуючи характеристики оборотних активів, нами виділено наступні головні елементи, взаємозв'язок яких складає сутність оборотних активів підприємства (рис. 1.):

Оборотні активи підприємства

Склад елементів грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість, запаси сировини, незавершеного виробництва і готової продукції, короткострокові фінансові **вкладення, інші**

Характер функціонування авансування у частину ресурсного потенціалу, що розміщено у активах підприємства

Період функціонування однократне споживання впродовж виробничого циклу

Рисунок 1. – Характеристика «оборотні активи» підприємства [узагальнено на основі [4, с. 10]]

Метою управління оборотними активами підприємства є забезпечення оптимального поєднання необхідних обсягів усіх складових оборотних активів із джерелами їх фінансування відповідно до цільового призначення, що сприятиме формуванню належного рівня платоспроможності та рентабельності. Управління оборотними активами направлене на вирішення таких завдань:

- формування достатнього обсягу оборотних активів із позиції забезпечення поточної платоспроможності;
- оптимізація елементів оборотних активів, спрямована на виконання нормативів ліквідності;
- ефективне використання оборотних активів для забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності суб'єкта господарювання;

– формування джерел фінансування оборотних активів з урахуванням вимог забезпечення фінансової стійкості.

Достатній розмір оборотних активів необхідні для безперервної роботи підприємства, чи це матеріали, які у виробничому процесі, чи кошти на розрахунки із постачальниками. Тому аналіз ліквідності активів займає центральне місце у фінансовому аналізі підприємств. У результаті аналізу вивчають достатність ліквідних активів для своєчасних розрахунків із постачальниками підрядниками по поточної заборгованості. І тому оборотні активи в цілому та його групи за рівнем ліквідності порівнюють із загальною величиною короткострокових зобов'язань організації на ту саму дату (розраховують коефіцієнти ліквідності, зокрема автоматично з допомогою спеціальних програм) [3].

Отже підсумовуючи тема оборотних активів дуже важлива тема для підприємств, тому що чим більша частка оборотних активів (і, відповідно, нижча частка необоротних), тим більше організація може залучати короткострокового фінансування (короткострокових кредитів та позик, відстрочок платежу постачальникам тощо) без шкоди для своєї фінансової стійкості.

Список використаних джерел

1. Швець Ю.О. Управління оборотними активами підприємств / Ю.О. Швець, А.В. Скворцова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – № 13. – С. 127–130.
2. Бугримко Р.М. Ефективність політики управління фінансуванням оборотними активами торговими підприємствами [Текст]: Дис. ...канд. екон. Наук: 08.00ю04 –С. 16.
3. Юрчишена Л. В., Кречко О. С. Макроекономічний аналіз фінансування оборотних активів промислових підприємств України. Бізнес Інформ. 2020. № 11. С. 337–346. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-337-346>
4. Власова Н О. Управління оборотними активами в підприємствах роздрібної торгівлі: монографія / Н. О. Власова та ін. – Харків: ХДУХТ, 2014. – 258 с.

*Є. І. Ходаківський, д. е. н., професор, академік УАЕН, заслужений діяч науки і техніки України
Поліський національний університет, Житомир, Україна*

ІНСАЙТИ ПОДОЛАННЯ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Постановка проблеми. Геній першого Президента Української науки Вернадського В. І. незаперечно, переконливо стверджує торжество об'єктивного характеру інтелектуального розвитку цивілізованого світу. Проте, і досі частина вчених, що відносять себе до цієї категорії, заперечують можливості переходу біосфери в ноосферу, мотивуючи неспівставність такого переходу неможливості покласти мислення, свідомості незнання: вирази, відображаючи їх комп'ютерними програмами стоять на позиціях видимого матеріалізму. Постматеріалістичне мислення і інфекціювання цілей суспільства викликають міжнародні та внутрішні конфлікти, руйнування територій і внутрішні війни. На жаль, велетенські фрагменти такого стану присутні на нашому вітчизняному терені. Візьмемо для прикладу за кальку наукову атмосферу, що переважно діє на ієрархію сучасної наукової структури. У ній немає місця трансцендентному мисленню! Незважаючи на те, що живі паростки фізіократичного мислення з'явилися на Україні (В. Вернадський, М. Руденко, В. Подолинський та інші, В. Шевчук, В. Базилевич, В. Кухарець тощо). Фізіократичне товариство імені В. Подолинського і досі перебуває на задвірках не маючи державного статусу як інституту. Демократична думка, в якій органічно домінує холістичний підхід як основа фізіократії, стала провідною у світі, сформованою сучасною теорією нейротеології. Адаптація основ цієї теорії на об'єктах конкурентоздатності є цілком вказаною проблемою.

Результати досліджень. Узагальнюючи дослідження науки на світовому рівні професор Валентина Миронова у 2018 р. використала інформацію про найважливіші з них, що захищені у галузі квантової фізики, майже двісті праць! Винаходи здійснені на поєднанні наукових та метафізичних знань. Народжена нова наука нейротеологія – вивчення духовної діяльності у тісному зв'язку соціуму з Творцем: реальність метафізична така як фізична! Фізика визнала ЗверхРозум – єдину Розумну силу, єдине поле свідомості, Всевишнього! Силу думки, мислення: будь-яка квантова частина здатна змінювати іншу на відстані багатьох світових років, та
ПУЕТ 2022

миттєвість передачі інформації перевершує швидкість світла у мільярди разів. Нейротеологія стає основою наукових досягнень з фізіології, фізики, психології, генетики, суспільства. В економічному сенсі і побудована на принципах переваги духовних потреб над матеріальними. До рівня мінімально необхідного і є антиподом авторитарності, авторитаризму. Ідеї фізіократів торжествують: світом править інтелект, світовий Розум, гуманний інтелект, акумульований у демократичному гуманістичному устрої, що характерно присутній у нейротеології.

Сила гуманістичного інтелекту (О. Блаватської) безмежна! Про це свідчить провідний розділ нейрології – синтелектика, наука про творчий інтелект, або це прояв творчого розуму на основі взаємодіючих оточуючого середовища та інформаційних систем (В. Кухарець), або – це структурна логіка наукового мислення та реалізація здобутих творчих знань, їх спроби, оцінка, застосування і обумовлення. Емоційним фоном синтелектики є інсайт, психоемоційний спалах творчості, пізнання (або розчарування). У творчих особистостях – це постійний стан. Винахід, здобутий у пошуках, реалізована ідея – як продукт наукової діяльності, самоуточнення: Евріка, Інсайт. Особливо характерні для науковців, винахідників, раціоналізаторів, володарів продуктів інтелектуальної власності.

Ефективність наукової роботи прямо залежить від інноваційного лагу, інноваційного періоду від винаходу до застосування, отже, науковці ті, хто започатковують все. Впровадження не існує. Інноваційний лаг відсутній. Але у житті, на практиці винахід, відкриття, програма може лежати роками. Існує служба провайдингу, який здійснюють і самі науковці, спеціалісти, керівники. І тут також принагідна технологія інсайту: необхідно, щоб така (власне) ідея прийшла до інших теж інсайтом, як власне чи можливо шляхом аналогів, котрі теж можна використовувати як інсайт (подібне).

В період агрегації рішень в Україні хотілося б використати синтелектичну теорію феноменів інсайту, зокрема аналогів розробки і своєрідних багатств краю. Відомо, що за покладеними мінералами Україна подібна до Уралу, зокрема, в поліському регіоні Житомирщина 75% запасів апатитів, титанових руд – 63%, профелітових сланців (100%), родовища рідкісних металів – берилію, ванадію, скандію та інших. У період з 2001–2006 рр. тут діяв спеціальний режим території пріоритетного розвитку. За цей період сплачено податків та засобів до бюджетів всіх рівнів у

ПУЕТ 2022

розмірі 60,3 млн грн, при обсязі отриманих пільг 27,1 млн грн. Ефект очевидний. В інфраструктурі режиму задіяно біля 30 процесів. Була черга на збільшення, але безпричинно режим ліквідовано. Між іншим у Китаї режими ВЕЗ зростають, що стимулює їх роботу, силу та розвиток. А це реальний шлях залучення інноваційних інвестицій і підвищення конкурентоздатності економіки.

Реальний вектор підвищення ефективності економіки на основі синтелектико-інсайтних технологій – створення технопарків. У десяти роки ХХІ ст. проект інноваційного парку розроблено у Державному агроекологічному університеті (наразі – Поліський національний університет). У його підготовці були задіяні майже всі кафедри, але досі справа не пішла. Проблема фінансування. У нинішній період для підвищення конкурентоздатності потрібно це враховувати. Високоінсайтним залишається значення нейрології та психології. Нейрофізіократам вдалося заглибитися до основ генетики людського геному (ДНК). Відкрито трилети, або кодони – найменші його частини особливо стійкі до змін. Це може бути основою явищ соціопсихологічної інтегративності, психологічної сумісності, культури та управлінської етики, зниження рівня конфліктності, без яких демографічні процеси у суспільстві не є можливими. Психологічні основи автократії, яка нині руйнує світ, досліджені ще 100 років тому Дугласом МакГрегором (США). Аналізуючи природу автократії він встановив, що у будь-якому суспільстві є генетично вроджені автократи. Їх небагато, 10–15%. Їх візуально можна визначити за типом мотивації або поведінкою: «люблять начальство. Оце начальник! Він наведе порядок». У скалярному управлінському ланцюгу бажано, щоб вони займали найнижчі рівні. Зауважимо, що згідно нейротеології – соціотип триває весь життєвий цикл, залишаючись незмінним. Не є винятком і тим лідера «руського міра». Він типовий автократ соціотипу сенсорно-логічного екстраверта (Македонський, Жуков, інші). Його девіз: світом править сила, влада, авторитет, мета виправдовує засоби, заради мети – перемоги використовуються будь-які засоби: хитрощі, чорні піари, масові вбивства, катування людей, захват територій. Це завжди конфлікти відносини з соціотипом етико-інтуїтивний інтроверт (доктор Ватсон), девізом є «світом керує доброта», «краса врятує світ», «нехай на землі буде мир», «хай мир починається з мене», «чужого горя не буває» та інші. До цього соціотипу належить Тарас Шевченко. Найгірше те, що переможні

ПУЕТ 2022

та тривалі успіхи лідера «руського міра» (Молдова, Грузія, Вірменія, Україна) народили у Росії тривалу хворобу вождизму, коли переважна кількість населення лідера-вождя супроводжує схвалюючи будь-який жест, бажання керівної особи, прославляючи його. Але ця інфекція вождизму і авторитарності зникне, якщо країна стане на шлях демократії. Тоді ж зникнуть межі територіальні, межі між сусідами.

Висновки. Вершиною світового мислення виступає нейротеологія, наука про вивчення духовної діяльності у тісному зв'язку з соціумом та Творцем. Синтелектика – провідний розділ нейротеології, наука про творчий інтелект або спрощено – це структурна логіка наукового мислення і реалізація задіяних творчих знань. Технологія інсайту наукового чи аналогічного успіху виражена емоційно, супроводжує ефект захоплення творчістю, відкриттям чи результатом аналізу на основі аналогів. Напрямом підвищення конкурентоздатності економіки є залучення іноземних інвестицій через формування ВЕЗ, застосування структурних інновацій. Інтеграція наукових парків у соціум соціотипів – основа демократичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Міронова В. Алхімія акупунктури. 7 грудня 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vuDgl4taP5g>
2. Ходаківський Є., Богоявленська Ю., Грабар Т. Психологія управління, 6 вид., К.: ЦУЛ, 2021. 684 с.
3. Вернадский В. Біосфера и ноосфера. М.: Айрис, 2004. 576 с.
4. Родова садиба: технології, комунікації, управління, економіка, підприємництво, екологія: [підручн.]. вид. 2-е, випр. і доп. / М. Васильєв, М. Гончаренко, І. Грабар, І. Каракаш, В. Якобчук, С. Молодецька, М. Плотнікова. К.: Ліра-К, 2021. 484 с.
5. Плотнікова М.Ф., Присяжнюк О.Ф., Васильєв М.Л. Роль родових садіб у розвитку національної економіки. *Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 30 березня 2017 р.). Полтава: кафедра економіки підприємства ПДАА, 2017. С. 46–51.
6. Шевчук В. Наукова школа фізичної економії: світовий вимір і цивілізаційна перспектива URL: <http://rudenko.Narod.htm>
7. Руденко М. Енергія прогресу: Нариси фізичної економії. К.: Молодь, 1998. 544 с.

8. Блаватская Е. Тайная Доктрина. Том 1. Космогенезис; сокр. В 2-х томах. М.: Бигбак, 1888. 645 с.
9. Грабар І. Г. Мікрорезонансні технології та секрети довголіття (Жити до 140 – доступно кожному!). Житомир: Євенок О., 2012.

ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Україна, навіть в умовах війни, продовжує впевнено рухатися обраним євроінтеграційним курсом. Цей складний і тривалий шлях докорінних внутрішніх реформ може бути суттєво прискорений потужною зовнішньою підтримкою. Отримання нашою країною статусу кандидата на членство в ЄС відкриває нові можливості, які мають ретельно вивчатися для побудови правильних відносин з партнерами і отримання найбільших результатів від взаємодії.

Для втілення вкрай важливих для української економіки стратегічних змін вже сьогодні має бути приділена увага програмі ЄС «Інструмент допомоги перед вступом» (Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA). IPA націлено на здійснення політичних, інституційних, правових, адміністративних, соціальних та економічних реформ в країнах-кандидатах і забезпечення їх наближення до європейських цінностей та узгодження з політикою ЄС задля досягнення стабільності, безпеки і процвітання [1]. На період 2021-2027 рр. розпочата програма IPA III, до якої Україна, на думку експертів [2], зможе повноцінно долучитися у 2023 р.

Реалізація зазначеної програми побудована на суворих, але справедливих умовах фінансування з фондів ЄС, що продиктовано прагненням трансформувати інституційне середовище країн-кандидатів для забезпечення досягнення ними певних критеріїв входження в Європейський Союз. Перелік цих критеріїв узгоджено з цілями програми IPA III та кореспондується з п'ятьма її тематичними вікнами [1; 3], які визначені у партнерстві з бенефіціарами IPA III, державами-членами і Європейським парламентом та встановлюють пріоритетні сфери для фінансування.

Характерною рисою європейських програм розвитку є застосування принципу «партнерства», що націлено на збільшення ефективності програмних заходів через концентрацію зусиль на ключових пріоритетах політики ЄС та раціональне використання

коштів фондів Союзу. Все це також характерно і для програми ІРА ІІІ.

Так, п'яте тематичне вікно зазначеної програми охоплює діяльність з транскордонного співробітництва, яке може бути таких типів [1; 3]:

співробітництво ІРА-ІРА СВС – між двома і більше бенефіціарами ІРА ІІІ, які мають спільний кордон;

співробітництво Interreg-ІРА СВС – між принаймні однією країною-членом ЄС та одним або кількома бенефіціарами ІРА ІІІ із суміжними сухопутними прикордонними регіонами;

співробітництво в рамках програм транснаціональної та міжрегіональної співпраці Європейського фонду регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF).

У поточному стратегічному періоді бенефіціарами програми ІРА ІІІ є Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Туреччина. Жодна з цих держав не має спільних кордонів з Україною і тому два перших типи не можуть бути застосовані для нашої країни (винятком може стати співпраця з Молдовою, яка також отримала статус кандидата до вступу в ЄС). Найбільші можливості, на нашу думку, надає останній варіант – співробітництво за програмами ERDF.

Така співпраця для країн-кандидатів планується в рамках Програми сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва – Глобальна Європа (Neighbourhood, Development and International Cooperation – Global Europe, NDICI-GE), яка спрямована на зменшення диспропорцій між рівнями розвитку регіонів різних країн [4]. Участь бенефіціарів ІРА ІІІ у програмах ERDF визначається державами-учасницями NDICI-GE (тобто країни-члени ЄС «запрошують» країни-кандидатів до спільної діяльності). У такому випадку кошти ІРА ІІІ об'єднуються з Європейським фондом регіонального розвитку і, за доцільності, з фондами NDICI-GE [3; 4].

Механізм фінансування базується на узгодженні цілей і пріоритетів різних програм. Так, тематичні сфери для співробітництва програми ІРА ІІІ, визначені згідно з Регламентом Європейського територіального співробітництва, приведені у відповідність до стратегічних цілей ERDF [3-5]. Країни-бенефіціари ІРА спільно з регіонами, що беруть участь у програмі співробітництва, за результатами проведення аналізу потреб програмної території та широких консультацій із місцевими

стейхолдерами мають вибрати декілька пріоритетних сфер, зазначених рамковою програмою IPA III.

Слід звернути увагу на ціль 1 Європейського фонду регіонального розвитку «Більш конкурентоспроможна і розумніша Європа через сприяння інноваційним та розумним економічним трансформаціям», яка, зокрема, визначає орієнтири для міжрегіонального інноваційного інвестування з фонду. Згідно зі статтею 13 Регламенту ERDF [5], фінансова та консультативна підтримка інвестицій у міжрегіональні інноваційні проекти передбачена в спільні сфери смартспеціалізації регіонів та розбудову потенціалу для розвитку ланцюжків створення вартості. Одночасно четверта підціль зосереджує проектні рішення на розвитку навичок розумної спеціалізації, промислового переходу та підприємництва і відповідно створює передумови для успішних трансформацій регіональних економік.

Отже, новизна проведеного дослідження полягає в розкритті нових можливостей для України, пов'язаних з виходом на новий рівень партнерської взаємодії з країнами-членами ЄС і отриманням додаткового фінансування проектів трансформації та розвитку національної економіки. Проте, треба розуміти, що повне використання євроінтеграційного потенціалу буде можливим лише, якщо наша країна виконає всі взяті на себе зобов'язання щодо впровадження фундаментальних реформ на основі цінностей, принципів і стандартів ЄС.

Список використаних джерел

1. Regulation (EU) 2021/1529 of the European Parliament and of the Council of 15 September 2021 establishing the Instrument for Pre-Accession assistance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1529>.
2. Бондаренко О. Кандидатські "бонуси": що дає Україні наближення до членства у ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2022/07/7/7142723/>.
3. Overview - Instrument for Pre-accession Assistance. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en.
4. Regulation (EU) 2021/1059 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 on specific provisions for the European territorial cooperation goal (Interreg) supported by the

European Regional Development Fund and external financing instruments. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1059>.

5. Regulation (EU) 2021/1058 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02021R1058-20210630>.

*М.С. Шевченко, магістр ОП Економіка підприємства, спеціальності 051 Економіка
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»
І.Г. Миколенко – науковий керівник, д.е.н., доцент
Полтавського державного аграрного університету*

МІСЦЕ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

На сьогодні роль нематеріальних активів в створенні вартості підприємства є беззаперечною, в той же час, враховуючи незадоволеність менеджменту більшості інноваційно-містких підприємств в інформації щодо нематеріальних активів, а також невдоволення з боку постачальників капіталу чинними підходами до їх обліку (порядок визнання, оцінки та розкриття в фінансовій звітності), що підтверджується активним запровадженням концепції інтегрованої звітності, створенням системи стійких стандартів обліку (SAS), в яких запропоноване більш широке розуміння нематеріальних активів та більш ліберальні підходи до їх визнання, потребує удосконалення методика їх відображення для забезпечення надання корисної та достовірної інформації про нематеріальні фактори створення вартості [2].

Для проведення аналізу сутності поняття «нематеріальні активи» та визначення відмінності від інших подібних понять, слід розглянути сутність базової відносно даного поняття категорії – категорії активів та капіталу [3].

Структурний капітал пов'язаний із структурами, технологіями і процесами підприємства, для підвищення продуктивності та ефективності функціонування яких необхідні нематеріальні ресурси. Він пов'язаний з вартістю інфраструктури підприємства і знань, які зберігаються в інструкціях, методичних розробках, нових концептах продукції, інформаційних системах, загальній діловій репутації підприємства тощо. Людський капітал є сукупністю вмінь, здібностей, навичок, компетенцій та якостей працівників підприємства. Людський капітал є тією частиною вартості компанії, яка йде додому при завершенні кожного робочого дня, його використання забезпечує гнучкість та децентралізацію діяльності всього підприємства.

Взаємодія меж структурного капіталу і людського капіталу дозволяє підприємству виробляти фінансовий капітал, який перетворюється на ринкову вартість, що має довгостроковий характер. Клієнтський капітал стосується відносин підприємства із всіма його стейкхолдерами (споживачами, постачальниками, громадськістю тощо).

Економічною формою примноження клієнтського капіталу є формування брендів, торговельних марок, сталих клієнтських взаємовідносин, контрактів тощо. Дані три види інтелектуального капіталу використовуються сучасними вченими в сфері економіки та менеджменту для концептуалізації нових факторів виробництва в умовах формування економіки, заснованої на знаннях.

В працях провідних дослідників організаційний капітал називають капіталом внутрішньої структури підприємства, а клієнтський – капіталом зовнішньої структури, оскільки перший стосується внутрішніх нематеріальних факторів створення вартості, що більшою мірою залежать від менеджменту підприємства, а на формування другого виду капіталу значний вплив окрім менеджменту також здійснює ринкова кон'юнктура. Наприклад, вартість торговельної марки підприємства досить часто змінюється під впливом змін в зовнішньому середовищі. Дані особливості двох видів інтелектуального капіталу здійснюють вплив на порядок їх оцінки та відображення в звітності підприємства [1].

Враховуючи необхідність вирішення даної проблеми з урахуванням напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених та провідного досвіду компаній, в яких функціонують системи управління вартістю або які займаються їх впровадженням, виділено наступні напрями розвитку аналітичного забезпечення вартісно-орієнтованого управління підприємством:

- уточнення поняття «вартість підприємства», місце нематеріальних активів у вартості підприємства та виділення і обґрунтування ключових факторів, що впливають на їх зміни;

- обґрунтування і вибір найбільш ефективної моделі вартісно-орієнтованого управління підприємством;

- удосконалення системи аналізу об'єктів у відповідності до нематеріальних факторів генерування та руйнування вартості підприємства;

- удосконалення аналітичної оцінки нематеріальних факторів генерування та руйнування вартості підприємства;

– розробка системи аналітичних показників та моделей, що використовуватимуться для підвищення ефективності вартісно-орієнтованого управління нематеріальними активами підприємства;

– розробка звітності вартісно-орієнтованого спрямування про нематеріальні активи підприємства;

– удосконалення методики визнання, оцінки та порядку відображення в системі обліку та звітності об'єктів, які відіграють найбільш важливу роль в процесі вартісно-орієнтованого управління, зокрема, нематеріальних активів підприємства [2].

Внаслідок того, що аналіз нематеріальних ресурсів проводиться на основі фінансової та нефінансової інформації управлінського обліку, досить складно розробити єдиний інтегральний підхід, який би дозволяв сформувати загальне уявлення про використання нематеріальних ресурсів на підприємстві. Як наслідок, на сьогодні серед вчених набули використання непрямі методи оцінки нематеріальних ресурсів підприємства, які дозволяють визначити ефективність їх застосування на підприємстві без розрахунку їх внутрішньої вартості, однак із використанням показника ринкової вартості підприємства.

Список використаної джерел

1. Анохіна К. О. Оцінка ефективності використання нематеріальних ресурсів підприємств. Вісник соціально-економічних досліджень. 2016. № 2 (61). С. 72-79

2. Глотова Д. В. Інтеграція вартісно-орієнтованих показників у систему управління підприємством. Вісник Приазовського державного технічного університету Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 25. С. 33–41.

3. Гороховець Ю. А. Методика економічного аналізу нематеріальних активів: стан та пропозиції щодо вдосконалення. Бізнес Інформ. 2018. Вип. № 3. С. 236–241.

О.Яриш, завідувач кафедри фінансів та банківської справи, к.е.н., доцент – науковий керівник
П.Карачковська, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна на території України визначає домінуючий вплив на соціально-економічний розвиток для національної фінансової системи, що призвело до поглиблення дисбалансів та подальшої фінансової дестабілізації. Україна сьогодні переживає безпрецедентне поєднання політичної та фінансово-економічної криз, які носять системний довготривалий характер. Деструктивний вплив на розвиток економічної системи у цілому та фінансової зокрема, здійснюють не тільки внутрішні чинники, суттєвим є вплив зовнішніх факторів. Такі складні та неоднозначні процеси значною мірою відбиваються на функціонуванні національного фінансового ринку та вимагають його трансформації відповідно до реалій сьогодення.

Відповіддю на виклики стало своєчасне внесення Урядом ряду змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні [1].

Зокрема, важливим кроком до зміцнення стабільності фінансового сектору стало:

- спрощення процедури прийняття рішень щодо можливого використання вільної ліквідності централізованих страхових фондів аварійного страхування Моторного (транспортного) страхового бюро України для придбання облігацій (облігацій внутрішнього державного боргу);

- врегулювання діяльності ринку кредитних спілок, як одного з найбільш вразливих сегментів фінансового сектору України, який суттєво постраждав від війни. Законодавчі новації передбачають можливість тимчасового призупинення діяльності кредитної спілки на час дії воєнного стану з подальшим її відновленням, як механізм запобігання кризі неплатоспроможності на ринку та захисту заощаджень вкладників кредитних спілок.

Значним кроком у напрямку створення умов для збереження бізнесу позичальників, які зазнали значних втрат у зв'язку із екстраординарними подіями або значними змінами у бізнес середовищі стало продовження до 1 січня 2028 року дію Закону України « Про фінансову реструктуризацію» [2]. Закон інкорпорував у значній мірі «Лондонський підхід» (або «Стамбульський підхід»), який був успішно використаний для позасудової реструктуризації боргів після кризи 2001 року.

З метою нівелювання перешкод для підприємців у реструктуризації боргів шляхом перетворення їх на внески до статутного капіталу за згодою кредитора передбачено скасування законодавчих норм щодо вимог гарантування грошових вимог і прав вимоги виконання договірних зобов'язань першокласними банками для цілей іноземного інвестування. Це значною мірою сприятиме зниженню боргового навантаження на суб'єктів господарювання.

Зміна пріоритетів у діяльності державних органів та відстрочення доручення щодо прийняття НБУ відповідних підзаконних актів, необхідних для реалізації Закону України « Про платіжні послуги» [3] у початково прийнятий термін, зумовила необхідність відтермінування введення його у дію з 1 серпня на 1 грудня 2022 року та збереження пріоритету на перехідний період Закону «Про валюту і валютні операції» у разі запровадження заходів захисту під час проведення платіжних операцій.

Законодавчі новації стосуються і надання НБУ функцій ведення обліку державних органів, призначених для забезпечення потреб держави у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації її наслідків, а також розпорядження благодійними пожертвуваннями та гуманітарною допомогою.

Отже, комплекс запропонованих заходів очевидно сприятиме забезпеченні стабільності фінансового сектору України в умовах воєнного стану та його ефективне функціонування у період відбудови після закінчення бойових дій.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні: Закон України від 27.07.2022 № 2463-IX/ Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>

2. Про фінансову реструктуризацію: Закон України 14.06.2016 № 1414-VIII/Законодавство України:[веб-сайт Верховної Ради України]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19#Text>
Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX/ Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

І.Г. Миколенко, д.е.н., доцент

Ж.А. Кононенко, к.е.н., доцент

*Д.В. Чижиченко, магістр ОП Економіка підприємства,
спеціальності 051 Економіка*

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

ФАКТОРИ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Аналіз факторів, які обумовлюють появу і розгортання кризових явищ, фаз кризи, конкретних показників діяльності підприємств дає можливість конкретизувати сутнісні ознаки кризи на рівні підприємства [3, 4]: криза віддзеркалює сутність та характер протиріч, які накопичені в межах господарської системи і потребують свого розв'язання для забезпечення подальшого функціонування або розвитку системи; криза підприємства являє собою, в першу чергу, процес, який характеризується певною тривалістю і відповідно має певні часові межі; криза є об'єктивним економічним процесом, основу якого формують тенденції розвитку окремих видів діяльності підприємства, його окремих управлінських підсистем; основною ознакою кризи є суттєве порушення або втрата життєздатного стану підприємства внаслідок порушення параметрів функціонування; криза може виникати на усіх стадіях життєвого циклу підприємства, виступати стримувачем подальшого розвитку підприємства та переходу на наступну стадію його розвитку або виконувати функцію ініціації передчасного старіння та ліквідації підприємства; криза носить циклічний характер, тобто виникає з певною періодичністю; розгортання кризи генерується сукупністю зовнішніх та внутрішніх факторів, співвідношення між якими та перелік яких також носять індивідуальний характер; виникнення кризи обумовлює певні загрози та ризики для процесу функціонування підприємства, а її проходження (подолання) має певні наслідки для подальшого розвитку підприємства – позитивні, якщо має місце розв'язання накопичених протиріч та забезпечення оновлення фундаментальних засад ведення бізнес, або негативні, якщо наслідком кризи є призупинення діяльності підприємства, виникнення ситуації банкрутства, добровільна або примусова ліквідація як господарського суб'єкта.

Отже, криза – результат загострення протиріч соціально-економічного характеру на підприємстві, який є наслідком
ПУЕТ 2022

сукупності проблем, що склалися в результаті дії сукупності факторів (об'єктивних та суб'єктивних, зовнішніх та внутрішніх), тісно взаємопов'язаний з поняттям «ризик». Такий підхід до визначення даної категорії дає можливість у процесі аналізу діяльності підприємства враховувати всю сукупність факторів, що обумовлюють появу та розвиток кризових явищ, їх чинників та причин, сформувати комплексні підходи до управління кризовими процесами (протидії, недопущення, мінімізації, подолання і т.п.).

Тож, чітке усвідомлення всіх сутнісних ознак прояву кризи виступає важливою складовою здійснення як стратегічного, так і тактичного управління підприємством, у т.ч. і застосування відповідного комплексу антикризових заходів. З цих позицій слід розрізняти поняття «криза» (період порушення рівноваги, погіршення параметрів функціонування) та «антикризове управління» (система заходів та засобів, спрямованих на недопущення банкрутства, забезпечення відродження підприємств, що потрапили у скрутне фінансове становище) [2].

Криза є однією з першопричин використання антикризового управління, а заходи у обох випадках називаються антикризовими, що і призводить до виникнення вищезазначених суперечностей. На нашу думку, процес управління в певній мірі містить риси антикризового, і тим більше стає таким по мірі вступу підприємства у стадію кризового розвитку. Термін «антикризове управління» набуває широкого застосування в економічній теорії та в практичній діяльності суб'єктів бізнесу, однак тлумачення його сутності також не однозначне. Погляди на суть поняття «антикризове управління» узагальнено за такими класифікаційними ознаками: як система управління; процес протистояння кризовим явищам; комплекс управлінських заходів; система відносин в рамках управління підприємством [1].

Таким чином, проблеми, пов'язані зі з'ясуванням сутності антикризового управління, зумовлені значною мірою складністю і неоднозначністю цього поняття, наявністю та взаємопов'язаністю багатьох видів кризових явищ, їх фаз, можливістю розглядати його з позиції системи управління, процесу протистояння кризовим явищам, комплексу управлінських заходів та системи відносин в рамках управління підприємством [2].

Враховуючи різноманітність кризових явищ та наявність багатоваріантності в їх прояві, можуть реалізовуватися різні концепції здійснення антикризового управління по відношенню до окремих параметрів кризи. Загалом, різноманітність концепцій та

ПУЕТ 2022

напрямів антикризового управління свідчить про складність, багатогранність цього поняття. Вважаємо, що вибір конкретної моделі антикризового управління повинен базуватися на ґрунтовному аналізі передумов, причин кризових явищ на підприємстві, ідентифікації факторів (зовнішніх та внутрішніх), що мають вплив на їх розвиток, а також врахуванні особливостей конкретного суб'єкта господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бугай В.З., Оніпко А.Д. Характерні риси та діагностика фінансової кризи. *Економічний простір*. 2019. № 142. С. 101–111. DOI: <https://doi.org/10.30838/P.ES.2224.260219.101.382>.
2. Денисюк О.Г., Дерев'янка О.Ю. Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2015. № 1. С. 80–87.
3. Погребняк А. Ю. Сутність складових елементів механізму антикризового управління на промисловому підприємстві. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. № 12. С.138–147.
4. Романович О.О., Свистун Л.А. Кризові явища у діяльності українських підприємств та методи їх діагностики. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1295–1299

ЕЛЕКТРОННА МОДЕЛЬ ТУРИСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

В умовах післявоєнного відновлення туризму у складі робіт із створення інформаційних систем доцільно виділити базові етапи.

На етапі експрес-обстеження робиться загальна діагностика менеджменту туристичного підприємства (у тому числі виявлення тих самих «больових» точок) і визначається склад цифрових контурів управління і загальний план-графік проведення робіт.

На другому етапі головну увагу слід приділити постановці регулярного менеджменту на основі техніки бізнес-інжинірингу. В результаті створюється електронна модель, в якій описуються ланки, функції і процеси компанії, а також погоджені формати даних для компонентів корпоративної інформаційної системи. З'являється предмет опису завдання цифровізації і визначаються формальні вимоги до функціональної та інформаційної структури.

На третьому етапі проводиться формальне проектування виконавчих рівнів системи, структур і сховищ даних, протоколів обміну (аж до апаратного). В якості аналітичної підсистеми (програм фінансового аналізу або інших програм аналітичної обробки даних) доцільно використати готові програмні продукти.

Четверта стадія має включати створення та опрацювання апаратної і програмної частин системи, дослідної експлуатації і кінцевої інсталяції системи.

В комплексних електронних моделях доцільно поєднати декілька точок зору на туристичне підприємство (рис. 1).

Вертикальний опис включає перелік цілей, методів їх досягнення (стратегій), функцій управління і забезпечення, які є необхідними для досягнення цілей вибраним способом, а також опис побудованої за ієрархією управління структури туристичного підприємства, яка здатна реалізувати вказані функції [1]. Такий підхід, по суті, є описом потенціалу туристичного бізнесу (набору освоєних і закріплених за персоналом навичок).

Горизонтальний опис відображає технологію реалізації функцій у вигляді процесів (побудованих в часовий ряд послідовностей операцій) [2]. Кількісний опис відбиває ресурси (в першу чергу, фінансові) для реалізації описаних бізнес-процесів.

Зазначену цифрову «картину» туристичного бізнесу забезпечує наступний набір компонентів.

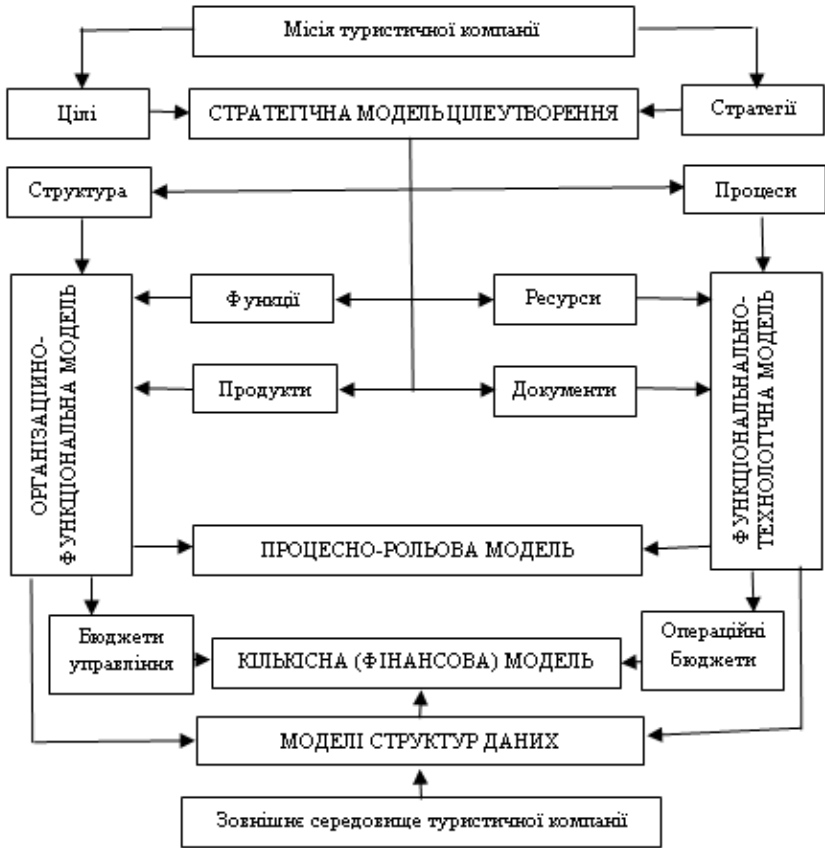

Рисунок 1 – Декомпована модель туристичної компанії

Стратегічна модель ставить у відповідність цілям компанії набір відповідних стратегій (способів їх досягнення). Вибрані стратегії надалі визначають наповнення основних класифікаторів (продукти, функції, ресурси, процеси), використовуваних при побудові бізнес-моделі туристичного підприємства.

Організаційно-функціональна модель закріплює за структурними ланками відповідальність за представлення на ринку продуктів і виконання певних функцій управління і забезпечення. Побудова цієї моделі є обов'язковою початковою умовою.

Функціонально-технологічна модель описує бізнес-процеси у вигляді тимчасової послідовності операцій, які перетворюють матеріальні і інформаційні потоки. Модель детально розкриває технологію виконання бізнес-процесу, описує вхідні і вихідні форми документів, задає регламенти виконання окремих операцій.

Процесно-рольова модель закріплює за кожною операцією бізнес-процеса персонального виконавця. При цьому уточнюється виконане раніше(при побудові організаційно-функціональної моделі) закріплення бізнес-функцій за персоналом.

Фінансова модель є системою основних бюджетів компанії (операційні бюджети, бюджет руху грошових коштів, бюджет доходів-витрат, бюджет балансу). Для побудови використовуються операційні бюджети по окремих бізнес-процесах. Останні отримують шляхом консолідації витрат, які є необхідними для реалізації окремих операцій, а також доходів, що отримуються в результаті реалізації бізнес-процесу. Крім того, слід враховувати бюджети процесів управління, або накладні витрати, що відповідають розробленій організаційно-функціональній моделі.

Модель структур даних задає формати опису об'єктів спостереження (покупців, постачальників, конкурентів і ін.) і об'єктів перетворення (ресурси) та формалізує склад і зміст внутрішньофірмових регламентів управлінської звітності.

Взагалі, сукупність моделей дає цілісний і взаємозв'язаний опис туристичної компанії, а зміна однієї невідворотно порушить відповідні зміни в інших моделях. Постійна реструктуризація відбиватиме реалії сучасного управління туристичною компанією в післявоєнних умовах зовнішнього середовища, яке буде швидко змінюватися, і цілей. Здатність за рахунок наявності бізнес-моделі швидко перебудовувати організацію бізнесу дозволить підприємству отримати радикальну конкурентну перевагу за рахунок збільшення швидкості реакції на виклики ринку.

Список використаних джерел

1. Tsviliy, S., Kuklina, T., Zhilko, O. (2022). Organizatsiyni komponenty v upravlinni biznesom vitchyznianogo turystychnogo pidpriemstva [Organizational components in the business management of a domestic tourism enterprise]. *Ekonomyka ta suspilstvo*. 2022. No. 36. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1168> [in Ukrainian].

2. Tsviliy, S., Vasylychev, D., Gurova, D. (2020). Introduction of process management into the management system of the tourist company on the basis of informatization of business processes. *The role of technology in the socio-economic development of the post-quarantine world*, (pp. 37 – 46). Katowice, Poland [in English]. <http://economicstoday2022.ukrbn.net/index.php>

***Секція 2 Цифрові
трансформації в економіці,
державному управлінні та
місцевому самоврядуванні***

*Prof. SUT Aleksandra Kuzior, PhD, DSc. DHC
Department of Applied Social Sciences, Faculty of Organization and
Management, Silesian University of Technology, 26 Roosevelt 26 Street,
41-800 Zabrze, Poland*

COGNITIVE TECHNOLOGIES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EVERYDAY LIFE AND EDUCATION

Recent years of development have brought a huge technological acceleration. It is visible in all spheres of life, in business, public administration and education. The technological breakthrough is related to, among others, using cognitive technologies and artificial intelligence. "Cognitive technology is a field of computer science that mimics functions of the human brain through various means, including natural language processing, data mining and pattern recognition" [1].

Modern man often does not realize how often he uses tools based on artificial intelligence algorithms and cognitive technologies. Popular GPS, various functionalities of mobile phones, natural language translator, etc. The young generation is more open to technological innovations. Research has shown great interest in using the possibilities (functionalities) of artificial intelligence and cognitive technologies in everyday life. Research has shown that people want to entrust artificial intelligence to improve their mood, analyze biomedical parameters and call for help if necessary. Studies have also shown that humans are willing to let intelligent robots into even the most intimate and emotional spheres of life [2]. The distance between humans and intelligent machines is shrinking. However, man is also unaware of the dangers lurking in algorithms that are "wrongly" configured or incorrectly used innovative technologies. Only prudent and ethical use of innovative technologies can contribute to the improvement of human life [3], without taking away his freedom. It is necessary to be aware of the fact that cognitive technologies and artificial intelligence can make people dependent on each other.

Various development scenarios are outlined in the literature on the subject. Only proper education, including dissemination and distribution of knowledge, can minimize the negative impact of the development of cognitive technologies and artificial intelligence. The social polarization observed nowadays related to the division into creators and users of the IT / ICT industry may generate social exclusion of those who, due to

their technological illiteracy, are neither creators nor users of this industry, which will dominate all sectors of the economy, individual and social life. However, paradoxically, this group of technological illiterates will be less likely to be infantilized than users who, as a result of thoughtless use of modern thinking-relieving technologies, may lose the ability to think independently, the ability to reflectively approach reality and natural creativity. The intellectual laziness that will characterize users can lead to biological and psychological changes and the regression of human nature, as well as characteristics of the human species such as consciousness, free will, morality, creativity, abstract and symbolic thinking, the ability to cooperate and thus the dependence of natural intelligence on artificial intelligence, which, combined with intellectual laziness, can lead to learned helplessness [4,5,6]. Therefore, key areas of education should not only counteract digital exclusion, but also prepare and constantly improve ethical, personal and social competences. Interdisciplinary education is the only appropriate approach today to prepare competent employees to work with intelligent machines.

An example of such education is the "Cognitive technologies" course, which combines traditional cognitive science with cognitive technologies. The major combines humanities and social sciences with technical subjects. He teaches programming and an ethical, responsible approach to technical inventions using artificial intelligence algorithms. It shows that technology should be for people and improve the quality of their lives, while equipping students with knowledge and professional skills. The study program was prepared as part of the KATAMARAN program from the Polish National Agency for Academic Exchange (Poland). The project manager was prof. Aleksandra Kuzior. The field of study received the Accreditation Certificate "Studies with a Future" and the Extraordinary Certificate "European Laurel" 2022 for the most innovative and unique solutions in the field of internationalization of education and foreign cooperation.

List of sources used

- [1] <https://www.techopedia.com/definition/32482/cognitive-technology> (accessed 5 november 2022)
- [2] Kuzior, A., & Kwilinski, A. (2022). Cognitive Technologies and Artificial Intelligence in Social Perception. *Management Systems in Production Engineering*, 30(2), 109–115. <https://doi.org/10.2478/mspe-2022-0014>

- [3] Kuzior A., Zozulak J. (2019). Adaptation of the idea of phronesis in contemporary approach to innovation, *Management Systems and Production Engineering*, 27 (2), 84-87. <http://doi.org/10.1515/mspe-2019-001419>.
- [4] Kuzior, A. (2017). Problem bezrobocia technologicznego w perspektywie rozwoju Przemysłu 4.0. *Etyka Biznesu i Zrównoważony Rozwój*, 4, 31-38.
- [5] Kuzior, A., & Kuzior, P. (2020). The Quadruple Helix Model as a Smart City Design Principle. *Virtual Economics*, 3(1), 39-57. [https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.01(2))
- [6] Kuzior, A.(2022). Technological Unemployment in the Perspective of Industry 4.0. Development. *Virtual Economics*, 5(1),7-23. [https://doi.org/10.34021/ve.2022.05.01\(1](https://doi.org/10.34021/ve.2022.05.01(1)

*I. Marszałek-Kotzur, assistant professor, doctor of social sciences
Department of Applied Social Sciences, Faculty of Organization and
Management, Silesian University of Technology*

DIGITAL TRANSFORMATIONS AND DIGITAL AND SOCIAL EXCLUSION

The process of globalization, demographic changes, the experience of the Covid-19 pandemic, and the unfolding economic and financial crisis have, as it were, greatly accelerated digital transformation. The problems that have arisen today even demand a solution, including through digital transformation, based on solutions modeled on human intelligence in the development of information systems. The category of digital transformation itself has no clear definition and seems to be more experienced than understood. At the level of management and quality sciences, it is called organizational change (Lewis, 2019). Today, the dynamic development of digital technologies along with electronic communications is the foundation of the socio-economic development of every country in the world. The digitization of the economy and society is one of the most dynamic changes of our time. It opens up new opportunities in the creation of business models, but at the same time brings with it uncertainty and various risks related to, among other things, the social impact of automation of manufacturing processes or security in the broadest sense. The growing importance of digital technologies, information and communication technologies, both in the business and social space, requires the demonstration of the necessary digital competencies (Kuzior, Kochmańska and Marszałek-Kotzur 2021). Digital competencies have traditionally been defined as a catalog concerning the knowledge and skills that every modern person should possess. The European Commission defines digital competence as the skills required to use digital technologies, to use information and communication technologies freely and critically in work, leisure, education and communication. The European Framework for Digital Competence for Citizens addresses digital competence in five areas: information and data literacy, communication and collaboration, digital content creation, security and well-being, and problem solving (European Commission, 2016). A European Digital Competence Framework has also been published for teachers, responsible for education, offering them guidance in the area of developing digital competence models (European Commission, 2017), with a recommendation to teach digital competence to people of all ages, as

IIVET 2022

90% of jobs require such competence (European Commission, 2018). Knowledge and skills regarding computer applications and programs play an increasingly important role not only in the course of a career, but also in full participation in society. The lack of such competencies results in progressive digital exclusion and, consequently, social exclusion. Digital exclusion refers to inequalities, disparities or barriers in the use of the Internet and IT tools, i.e. a state in which a part of society is unable or unwilling to use IT tools. Exclusion is influenced by factors such as the state of IT infrastructure, age, disability, place of residence, education, socio-professional status, family structure, or individual attitudes toward new technologies, among others. Reluctance to use modern technologies may also be due to the facts of the increasing number of attacks in cyberspace, such as the use of malware that remotely takes control of data, bank accounts or confidential information, sending spam, destroying data, robbery extortion, blocking access to services. Also challenging the development of the digital economy is the overabundance of available information and the difficulty of selecting it (Marszałek-Kotzur and Kochmańska, 2021). Lack of knowledge about the possibilities that the computer, the Internet and various IT tools have to offer also play a huge role in shaping digital exclusion (Ober and Kochmańska, 2022). Risks associated with the development of the digital economy in the context of exclusion also include a decline in labor demand as a consequence of robotization and automation. While new professions will emerge, there may also be so-called technological unemployment (Kuzior, 2020).

The problems outlined above do not exhaust the challenges facing the further development of the digital economy. They are only examples of problems that individuals may face in various aspects of daily existence. The article provides a starting point for research aimed at improving the level of digital competence of citizens and the associated improvement of their quality of life

.List of sources used

Kelly, K. *The Inevitable: Understanding the 12 Technological Forces That Will Shape Our Future*. London: Penguin, 2016.

Komisja Europejska (2016). *Ramy kompetencji cyfrowych dla obywateli*: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>.

Komisja Europejska (2017). Ramy kompetencji cyfrowych dla edukatorów: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu>

Komisja Europejska (2018). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie Planu działania w dziedzinie edukacji cyfrowej: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0022&from=PL>

Kuzior A., Kochmańska A. and Marszałek-Kotzur I. Information and communication technologies as a tool of modern communication i organization an society, in: Innovation management and information technology impact on global economy in the era of pandemic: Proceedings of the 37th International Business Information Management Association Conference (IBIMA), 30-31 May 2021, Cordoba, Spain / Soliman K. S. (ed), 2021, International Business Information Management Association, p.5240-5247

Kuzior,A. Kompetencje Społeczeństwa 4.0 w dobie rozwoju technologii kognitywnych, sztucznej inteligencji i Przemysłu 4.0. in: Przemysł 4.0 w organizacjach. Wyzwania i szanse dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Michna A., Kaźmierczak J. (eds). Warszawa: CeDeWu, 2020

Lewis L. K. Defining Organizational Change. Chapter 1. in: Idem. Organizational Change: Creating change through strategic Communication. Chichester, UK: Wiley-Blackwell.2019, 20-52

Marszałek-Kotzur I. and Kochmańska A. Idea *Smart City* a wykluczenie społeczne, in: Miasto, przedsiębiorstwo i społeczeństwo w gospodarce 4.0: wybrane aspekty / Jonek-Kowalska I. (ed), CeDeWu, 2021,55-64

Ober J. and Kochmańska A. Remote Learning in Higher Education: Evidence from Poland. Int. J. Environ. Res. Public Health 2022, 19, 14479. <https://doi.org/10.3390/>

*О.Ю. Арасланова, студентка,
Національний авіаційний університет,
Н.В. Попик,
к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики,
Національний авіаційний університет*

ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ ТА МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ

У швидкозмінному та нестабільному середовищі інформація та знання є ключовими факторами. Сьогодні обробка даних, що зможуть розповісти про смаки та поведінку користувача (наприклад через системи навігації, соціальні мережі або пошукові системи) дозволяє не тільки задовольняти потреби таких користувачів, надаючи їм новітні продукти та послуги, але й керувати ними. Наявність цієї інформації створює унікальні та цікаві пропозиції для конкретних клієнтів. Водночас сучасний споживач – це мобільна та активна людина, яка потребує швидкого реагування на свої запити та своєчасного задоволення своїх потреб. Сучасні компанії повинні мати інструменти для швидкого реагування, дослідження, моніторингу та сповіщення про ці запити. Цифрові технології є основним засобом отримання, обробки, збору, використання інформації та знань.

Цифрова трансформація дозволяє компаніям вдосконалювати та трансформувати свої бізнес-процеси, створювати конкурентні переваги та швидко реагувати на потреби клієнтів. У науковій літературі багато йдеться про цифрову трансформацію бізнесу та бізнес-моделей. Однак використання цифрових технологій не завжди означає цифрову трансформацію. Це стосується впровадження будь-якої цифрової технології. Цифровізація та оцифровка – терміни цифрової трансформації.

Цифрова трансформація означає зміну способу здійснення операцій, реорганізацію організаційних структур, використання нових бізнес-моделей, нових ресурсів і потоків доходів, залучення ширшої клієнтської бази, виведення обслуговування клієнтів на новий рівень і покращення сфери послуг. Запровадження інформаційних технологій, у тому числі цифрових платформ, є не основою цифрової трансформації, а засобом її досягнення. Загалом процес цифрової трансформації можна охарактеризувати як перехід від інновацій до революції [1].

Отже, цифрова економіка – це динамічна економіка з новими ідеями, заснована на інноваціях та ефективному використанні інформаційно-комунікаційних технологій у всіх аспектах економічної діяльності та соціального життя, що сприяє підвищенню ефективності кожної компанії та ефективності її можливостей [2].

У контексті розвитку цифрової економіки, де цифрові технології революціонізують спосіб ведення бізнесу, питання цифрової експлуатації є важливим для всіх громадян, враховуючи характер праці та способи надання послуг. Вирішення цієї проблеми залежить від мотивації держави реагувати на програми, які створюють потужний попит на «цифрові» технології серед українського населення через такі сектори, як освіта, медицина, туризм, транспорт, електронне урядування, тощо. Адже головна мета полягає не лише в тому, щоб громадяни мали доступ до інфраструктури фіксованого ширококутного доступу (ШСД), а й у тому, щоб громадяни могли задовольнити свої потреби, особливо в сферах охорони здоров'я, комфорту, освіти, бізнесу, розвитку і т.д.

Основною можливістю для розвитку цифрової економіки в Україні є «цифровізація» країни, формування в країні ринку ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), попит і розвиток «цифрових технологій» серед споживачів. Розвинена цифрова інфраструктура є основою розвитку цифрової економіки. Однак інфраструктура – це не лише транспорт. Він включає в себе складні технології, продукти та процеси, які забезпечують обчислювальні, комунікаційні та інженерні можливості та працюють у цифрових (а не аналогових) форматах [3].

Метою цифровізації України є цифрова трансформація у появі нового сектора економіки, що робить усі аспекти життя в Україні новими, ефективними та сучасними; створення сучасного цифрового простору та інфраструктури, яка принесе користь усім: громадянам, підприємствам та зовнішнім інвесторам. Як для важливої частини цифрової концепції країни, першочерговим завданням є усунення правових, інституційних, фінансових та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки [4].

Висновок: перехід до цифрової трансформації для України непростий. Майже для усіх галузей бізнесу зараз важкі часи: не оговтавшись від пандемії COVID-19, підприємства зіштовхнулись із введенням воєнного стану внаслідок вторгнення росії на територію України. Але діяльність у бізнесу не припиняється.

ПУЕТ 2022

Одним із яскравих прикладів впровадження оцифрування є додаток «Дія», медична цифрова реформа, дистанційне навчання, зміни в цифровому документообігу, цифрові гаманці. Створюються різні відділи для розробки планів цифрової трансформації в компанії, щоб створювати нові робочі місця та створювати новий бізнес-попит. Це може підвищити конкурентоспроможність компаній і загалом рівень економіки на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології url: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/216367/216461>.
2. «Проблеми та перспективи цифровізації промисловості» Розгон Ольга Володимирівна URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/05.04.19/05.04.2019-114-120.pdf>.
3. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. «Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Ефективна економіка» 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.
4. Соколова Г. Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2018_1_17

Н.В. Борзова, магістр

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», м. Дніпро

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ

Системи керування бізнес-процесами є важливим важелем забезпечення функціонування бізнесу в усіх аспектах. Відтак, власники підприємств підходять до впровадження та реінжинірингу бізнес-процесів все більш відповідальніше, а системи їх керування спрямовані на поліпшення діяльності, а також сприяють підвищенню результативності процесів.

Тож, система керування бізнес-процесами є невід'ємним елементом підприємницької діяльності та стає необхідною для будь-якого підприємства не залежно від масштабів і сфер діяльності.

Сьогодні за умов жорсткої конкуренції кожному, у тому числі й консалтинговому підприємству, нагальною потребою стає боротьба за кожного клієнта та кожне замовлення. У цьому сенсі важливими є питання чіткого та своєчасного розрахунку собівартості послуг, продуктивності праці, що дозволяють швидко та повноцінно сформулювати вартість послуг для замовника й терміни їх виконання.

Сучасними тенденціями у бізнесі, яким повністю відповідає використання SAP систем, є максимальна економія, мінімізація витрат, прозорість, суворий облік, контроль та оптимізація. Перехід на хмарні технології призводить до спрощення інфраструктури, зниження витрат на її створення, скорочення строків впровадження.

Велика кількість потенційних інвесторів зацікавлена у швидкому розвитку підприємства, виходу на європейський ринок, поширенні сфер впливу та зростанню репутації підприємства саме завдяки якості, швидкості та строку надання послуги чи поставки товару. Бізнес не потребує окремі дані, як вони структуровані та як проходить їх обробка, він повинен дійти до вірних висновків на підставі цих даних та вміти за їх допомогою отримувати конкурентну перевагу. Саме ці питання лежать у основі впровадження та використання SAP-систем.

Обсяг світового ринку програмних систем, призначених для управління підприємством, за підсумками 2020 р. сягає \$40 млрд [1]. Порівняно з попереднім періодом їх обсяг збільшився на 4%. Як порівняти з показником річної давності. Звичайно, за інформацією аналітиків компанії Gartner пандемія коронавірусу COVID-19 призвела до заморожування і скорочення ІТ-бюджетів компаній, що, обмежило нові постачання ERP-систем, а також продовження контрактів. Попри це більшість великих гравців ринку ERP змогли завершити 2020 р. із результатами не гіршими, ніж у 2019 р.

Ринку ERP-рішень багато в чому допомогла модель продажів продуктів за передплатою (зокрема, її частка близько 90% в загальній сумі доходів у 2020 р. [1].

Якщо розглянути розвиток ринку програмного забезпечення в Україні, то його частка у загальному обсязі експорту становить орієнтовно 7%.

Дослідження інформаційного ринку України [2] дозволяють виділити 12 найбільш великих систем для автоматизації бізнес-процесів. Серед ERP та CRM систем слід виділити систему SAP («SAP AG», Німеччина). Ця система може забезпечити організацію діяльності за багатьма модулями, зокрема: управління фінансами, виробництво, замовлення, управління якістю, інформаційні потоки, управління персоналом. Навіть, виходячи з цього, слід знаходити перевагу в автоматизації бізнес-процесів.

Погоджуємося з практиками [3] щодо дотримання певного алгоритму в досягненні такої переваги. До першочергових кроків слід віднести такі: моделювання бізнес-процесів; описання бізнес-процесів; накладання бізнес-процесів на софт (сукупність програм для управління комп'ютером). Дійсно, без формулювання цілей, визначення організаційної структури й зон відповідальності та їх детального описання неможливо моделювати бізнес-процеси (Business Process Model and Notation).

У підсумку можемо констатувати, що розповсюдження цифрових технологій в бізнес-проси суб'єктів господарювання дозволяє стати бізнесу більш гнучким й швидше адаптуватися до змін зовнішнього середовища, оскільки використання системи обробки великих обсягів даних в реальному часі забезпечують конкурентну перевагу.

Список використаних джерел

1. ERP-системи (світовий ринок). URL: <https://www.tadviser.ru/index.php/>

2. ТОП програм для автоматизації бізнесу в Україні. URL: <http://erp-project.com.ua/index.php/ru/poleznye-materialy/publikatsii/razrobotat/75-uslugi-avtomatizatsii-v-ukraine>.

3. Морозова К. Автоматизація бізнес-процесів: сучасний тренд чи спосіб підвищення ефективності бізнесу? URL: <https://eba.com.ua/avtomatyzatsiya-biznes-protseviv-suchasnyj-trend-chy-sposib-pidvyshhennya-efektyvnosti-biznesu/>

Ж.А. Кононенко, доцент

Г.В. Карнаухова, старший викладач

Я.Ю. Задорожна, здобувач вищої освіти

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Інформаційні (цифрові) технології для забезпечення дотримання готельними підприємствами комплексу вимог, які формують якість обслуговування. Беззаперечним фактом є те, що Інтернет все більше проникає у наше життя. Це знайшло своє відображення в готелі як нова обов'язкова функція – наявність спрощеного доступу до Інтернету на території. 50% відвідувачів сайтів пошуку готелів визнають Wi-Fi ключовим фактором у визначенні свого майбутнього місця розташування. Гості носять не тільки з ноутбуки, а й планшети та телефони [1]. Для маркетингових бюджетів власників готелів це означає, що сьогодні Інтернет є основним джерелом клієнтів. На сьогоднішній день багато робіт присвячено використанню цифрових екранів у готельно-ресторанному господарстві, використанню PR-технологій та інформаційних технологій у готельно-ресторанному господарстві [5].

Цифрові вивіски – це використання цифрових і мультимедійних дисплеїв для представлення інформації, реклами та іншого вмісту в громадських місцях. Ця технологія використовує екран високої чіткості та персональний комп'ютер або інший програвач для керування. Дисплеї різних розмірів і типів встановлюються на стінах або всередині меблів, оформляються як елементи інтер'єру, встановлюються як самостійні інформаційні стенди і кіоски. Транслюють текстові та графічні оголошення фотографії, слайди, відео та натуральне відео в реальному часі у форматі HD високої чіткості для створення переконливих рекламних кампаній у вашому готелі [3]. Розмістивши мережу табло в усіх доступних місцях готелю, гості можуть направитися до конференц-залів, готельних ресторанів і басейнів без допомоги консьєржа. Цифрові вивіски можна використовувати для відображення карт міста, карт маршрутів до місцевих пам'яток і важливої контактної інформації для різних міських служб. Сьогодні аудіовізуальна реклама працює в єдиному комплексі з різними системами управління готелем. Одним натисканням

кнопки інформація може бути відправлена в готельні номери (конференц-зали, лобі-бари, ліфти, SPA), де вставлені цифрові вивіски. Легко керуйте своїм дисплеєм, включати весь вміст, за допомогою веб-браузера на комп'ютері чи планшеті. Можливість регулярно та швидко оновлювати вміст є однією найважливіших вимог у живому готельному середовищі.

Digital signage – це новий канал спілкування з потенційними клієнтами [4]. Цифрові екрани готелів використовуються для реклами, онлайн-продажів внутрішніх послуг, планування заходів у конференц-залах, для інформування гостей і делегатів про місце та час зустрічі. Однією із ключових переваг цифрових вивісок є охоплення аудиторії та можливість безпосередньо впливати на споживачів за допомогою певного вмісту, коли і де вони цього хочуть. Хороший ролик, що рекламує затишну атмосферу та вишукану кухню готельного ресторану, може за лічені секунди визначити долю романтичної чи ділової вечері для туристів та бізнесменів. Поки ваші гості розміщуються по кімнатах, ви можете привернути їхню увагу в потрібному напрямку за допомогою невеликих цифрових табло [2]. Цифрові таблички покращують зв'язок із вашими гостями. На відміну від традиційних маркетингових матеріалів, цей процес можна автоматизувати, щоб передавати правильну інформацію в потрібний час у багатьох місцях. Нова система відображення інформації досить проста та легка, щоб персонал готелю міг її самостійно обслуговувати та оновлювати без дорогих контрактів на обслуговування та утримання. Дисплеї щодня оновлюються про погоду, курси валют, рекламні акції ресторанів та барів, трансляцію графічної відеореклами. Використання цифрових екранів привертає увагу гостей готелю та збільшує кількість відвідувачів, особливо в готельних ресторанах. Технологія Digital Signage працює в стабільному та прогнозованому режимі, не обтяжуючи обслуговуючий персонал зайвими турботами. Це дозволяє постояльцям і гостям готелю отримувати преміальний сервіс. Одним натисканням кнопки інформацію можна надіслати в будь-який номер готелю, де встановлено об'єкт цифрової вивіски. Відвідувачі готелю можуть використовувати мережу цифрових вивісок, щоб дізнатися додаткові послуги, які пропонують співробітники готелю.

Список використаних джерел

1. Кравченко Р. Інновації в готельному бізнесі. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kravchenko21.htm
2. Тищенко, С. (2021). Цифрові технології в індустрії гостинності. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка, (7), 131-139. URL: <http://tnveconom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/169>
3. Гавриш К. Автоматизація готелю змінює очікування гостей офлайн. URL: <https://otrum.com.ua/ua/support/novosti/item/166-avtomatizatsiya-gotelyu-zminyue-ochikuvannya-gostej-oflajn>
4. Стукальська Н.М., Кудлай А.А., Калініченко Т.П. Перспективи застосування цифрових екранів «Digital signage» в готелях. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer47/12.pdf>
5. Діджиталізація ххі століття – як впливають digital-технології на підприємства індустрії гостинності. URL: <https://expertsolution.com.ua/uk/kak-vlijajut-digital-tehnologii-na-predprijatija-industrii-gostepriimstva>

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Технології цифровізації відкривають значні можливості для державного управління, бізнесу, науки, освіти, життя людей. Цифровізація, змінюючи правила гри, ставить перед країнами, підприємствами та людьми багато проблем і альтернативних рішень.

Підприємства в сучасних умовах стикаються з процесом цифрової трансформації, яка призведе до повного перетворення вітчизняних підприємств на зовсім інші структури, які стануть новими гравцями на конкурентних ринках, заснованих на нових, економічних та управлінських принципах, які диктуватимуть цифрові технології. [1].

Якщо раніше підвищення конкурентоспроможності базувалося на поступовому підвищенні ефективності та впровадженні кращих галузевих практик, то розвиток цифрової економіки базується на міжфункціональній та міжгалузевій трансформуванні технологій і бізнес-моделей.

Цифровий сектор економіки базується на інноваційних технологіях, створених електронною промисловістю, який включає два елементи. По-перше, це електронна промисловість, виробництво мікросхем, комп'ютерів і телекомунікаційних пристроїв, побутової електроніки. По-друге, це компанії, які надають послуги у сфері цифрових технологій і використовують цифрові засоби виробництва, зберігання, управління даними. Важливість розвитку цифрового сектору для національних економік підтверджується тим фактом, що зараз низка країн реалізує комплексні та масштабні програми, спрямовані на розвиток цифрових секторів економік, створення нових робочих місць у цих сферах, підвищення конкурентоспроможності електроніки та ІТ-технології.

Взаємовплив процесів цифровізації та інноваційного потенціалу досить є багатограним. Розвиток інновацій продовжує залишатися одним із найважливіших напрямків реформування економічної системи в умовах цифровізації економіки. Під інноваційним потенціалом підприємства слід розуміти сукупність

резервних ресурсів підприємства, необхідних для ефективної інвестиційної діяльності [2]. Низький рівень інноваційного потенціалу не дозволяє розпочати успішний процес цифровізації, водночас впровадження цифрових технологій дає значний поштовх для зростання інноваційного потенціалу.

Однією з проблем інноваційного розвитку є відставання України від розвинутих країн світу (за Глобальним індексом інновацій Україна у 2021 році посідає 49 місце [3]).

За період 2013-2014 рр. частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, суттєво зменшилася (з 16,8% у 2013 р. до 16,1% у 2014 р.), у 2016 р. відбулося зростання показника до 18%, а обсяги витрат підприємств на інноваційність протягом цього періоду мали тенденцію до зростання, але у 2021 році, незважаючи на збільшення обсягу витрат підприємств на інноваційну діяльність, частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, зменшилася.

Кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або удосконалених методів обробки та виробництва) склала 1831 од. Із загальної кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів 611 є маловідходними, ресурсозберігаючими.

У сучасних умовах інноваційний процес є нелінійним. Основна відмінність полягає у виборі вихідної точки – ринок або технологія, але в той же час все ще включає всі етапи досліджень і розробок, а також дослідження і розробки.

Частка загальних видатків у ВВП становила 0,45%, у тому числі з державного бюджету – 0,16%. За даними 2020 року, частка витрат на НДДКР у ВВП країн ЄС-28 становила в середньому 2,11%. Найбільша частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,25 %, Австрії – 3,09 %, Німеччини – 3,12 %, Данії – 2,87 %, Фінляндії – 2,75 %, Бельгії – 2,49 %, Франції – 2,25 %; менше - в Македонії, Латвії, Румунії, Кіпрі та на Мальті (від 0,43% до 0,61%).

Цифровізація інноваційного процесу, що відбувається в контексті мережевої взаємодії, передбачає безпосереднє застосування цифрових технологій, а також рішень для пошуку, створення, обробки, обміну та передачі інформації різного роду, фінансових операцій між партнерами проекту. Інформацію про наявні результати інноваційної діяльності, яку можна використати у власному бізнесі чи проекті, а також пошуку потенційних

партнерів та інвесторів необхідно розміщувати на тематичних форумах, виставках та дискусійних майданчиках.

Організація комунікацій та взаємодій сьогодні вимагає від учасників інноваційного процесу пильної уваги у зв'язку з тим, що саме цифрові комунікації визначають успішність його впровадження.

При побудові горизонтальних зв'язків між підприємствами, держава може відігравати важливу роль у координації та синхронізації дій учасників, зацікавлених у симбіотичній побудові інновацій. Це питання є дуже актуальним для України, оскільки в нинішній ситуації для українських компаній існує високий рівень недовіри між суб'єктами господарювання, що перешкоджає формуванню горизонтальних зв'язків. Держава може впливати на поточну ситуацію, визначаючи обов'язкові вимоги та стандарти до технологічних рішень, обладнання та навіть форматів обміну даними між учасниками цифрового процесу, тим самим ініціюючи цифрові технологічні зміни в економіці.

Цифровізація має позитивно вплинути на інноваційний потенціал національної економіки, створивши сприятливі умови для цифровізації існуючих галузей та формування нових. Таким чином, під інноваційним потенціалом розуміють комплексну характеристику стану окремих складових, які результативно впливають на здатність і готовність економічної системи та її елементів до здійснення інноваційної діяльності [2].

Традиційно до складу інноваційного потенціалу входять: ресурсна, інституційна та соціальна складові, що відображають основні умови інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Інформатизація та цифровізація призводять до зміни уявлення про інноваційний потенціал економіки та її складову, додаючи до цього переліку технологічну складову (інформаційно-комунікаційні технології), яка стає основою, однією з ключових умов інноваційної діяльності. завдання технологічного прориву в цих умовах стає абсолютно недосяжним без достатнього розвитку та впровадження цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Коритько Т.Ю. Цифрова економіка та її вплив на конкурентоспроможність підприємства. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному

- цифровому просторі : Монографія/За редакцією Ареф'євої
О.В. К.: ФОП Маслаков, 2019. - 342 с.
2. Коритько Т.Ю. Оцінка інвестиційного потенціалу підприємства // Т.Ю. Коритько, О. М. Крук / Вісник ДДМА, 2015. – № 2 (35). – 286 с
  3. The Global Innovation Index 2021 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>

О.Любимов, здобувач другого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 075 Маркетинг ВНЗ

Ж. Кононенко – науковий керівник, к. е. н., доцент

Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТАБЛИЧНОГО ПРОЦЕСОРА EXCEL У ВЕДЕНІ БІЗНЕСУ

Microsoft Excel – це електронна таблиця, розроблена Microsoft для Windows, macOS, Android та iOS. Він має функції обчислення, інструменти малювання, зведені таблиці та мову програмування макросів під назвою Visual Basic for Applications (VBA). Excel є частиною пакету Microsoft Office [3].

Типові області застосування Excel:

– оскільки аркуші Excel є готовими таблицями, Excel часто використовують для створення документів без будь-яких обчислень, а лише з табличним представленням (наприклад, прайс-листи в магазинах, розклади);

– в Excel можна легко створювати різні типи графіків і діаграм, які беруть дані з комірок таблиці для побудови (графік зниження ваги тіла за вказаний період від початку занять спортом);

– його можуть використовувати звичайні користувачі для елементарних розрахунків (скільки витратив за цей місяць та інше);

– Excel містить багато математичних і статистичних функцій, тому його можуть використовувати навіть учні початкової школи та студенти для розрахунку курсових і лабораторних робіт;

– Excel широко використовується в бухгалтерії – у багатьох компаніях він є основним інструментом для складання документів, розрахунків і створення діаграм;

– Excel може навіть працювати як база даних. Хоча, звичайно, до повноцінної бази даних йому далеко [1].

Бізнес-аналітика – це насамперед набір інструментів і процесів для збору даних і перетворення їх у значущу інформацію, яку можна використовувати для прийняття обґрунтованих рішень. В Office 365 для бізнесу можливості бізнес-аналітики доступні в Excel і SharePoint Online. Ці служби дозволяють збирати, візуалізувати та обмінюватися інформацією з користувачами у вашій організації на різних пристроях. Від пошуку даних до створення звітів Excel може виконувати багато різних завдань, як

частину рішення бізнес-аналітики організації. У наведеній нижче таблиці перелічено потужні можливості бізнес-аналізу, доступні в Excel [4].

Завдання	Опис
Отримання даних у Excel	<p>Ви можете імпортувати дані із зовнішніх джерел даних, наприклад SQL Server таблиць, SQL Server Analysis Services кубів, Microsoft Azure даних, даних OData тощо.</p> <p>За допомогою Power Query можна знаходити, об'єднувати й уточнювати дані з різних джерел, зокрема внутрішніх і зовнішніх джерел даних.</p> <p>Можна імпортувати дані в програму Excel і за допомогою зв'язків даних створювати діаграми, таблиці та звіти з використанням зовнішніх даних.</p>
Сортування, упорядкування даних і робота з ними в Excel	<p>За допомогою функції Миттєве заповнення можна формувати стовпці даних, щоб отримувати необхідне подання.</p> <p>Також можна створити модель даних для перетворення однієї або кількох таблиць на єдине джерело даних, яке можна використовувати для створення звітів разом із поданнями, створеними за допомогою засобу Power View.</p> <p>За допомогою функції Швидкий аналіз можна вибрати дані та побачити рекомендовані способи візуалізації цих даних.</p>

<p>Візуалізація даних у Excel</p>	<p>Можна створювати різноманітні звіти, які містять таблиці, лінійчаті діаграми, гістограми, пелюсткові діаграми тощо.</p> <p>Можна використовувати надбудову Power Map, щоб створювати тривимірні візуалізації даних на глобусі.</p> <p>Можна використовувати надбудову Power View, щоб створювати неоднорідний вміст з інтерактивними діаграмами й таблицями.</p> <p>Також можна створювати звіти з умовним форматуванням і ключовими показниками ефективності (KPI), щоб швидко дізнатися, чи відповідає продуктивність цільовим значенням за одним або кількома показниками.</p>
<p>Застосування фільтрів до діаграм і таблиць у Excel</p>	<p>До аркушів можна додавати роздільники, елементи керування шкали часу та фільтри, щоб простіше зосередитися на певній інформації.</p>
<p>Огляд і аналіз даних у Excel</p>	<p>Можна використовувати швидкий огляд для вивчення інформації у звіті зведеної діаграми або звіті зведеної таблиці та перегляду додаткових відомостей про це значення в новій діаграмі або таблиці на екрані. Також можна використовувати багато інших функцій бізнес-аналітики для аналізу даних у Excel.</p>
<p>Використання розширених можливостей аналітики</p>	<p>Досвідчені користувачі можуть створювати обчислювані елементи та обчислювані члени для звітів зведеної діаграми або зведеної таблиці, у яких використовуються дані служб аналізу Analysis Services. Також можна створювати Обчислювані поля в надбудові Power Pivot.</p>

Служби Excel у SharePoint Server 2013 підтримують багато можливостей бізнес-аналітики, доступних в Excel. Це означає, що ви можете переглядати та використовувати робочу книгу у вікні браузера, як і з клієнтом Excel. Загалом підтримується такі функції: 1) оновлення зовнішніх даних, 2) перегляд книг, що містять моделі даних, 3) перегляд, сортування та дослідження даних у звітах у вікні браузера, 4) відображення елемента з книги у власній веб-чатстині SharePoint [2].

Якщо потрібно доцільно обробити великі обсяги даних, незалежно від того, чи вони є на аркуші, чи в іншому місці, Excel надає потужні інструменти.

Ви можете аналізувати дані в одній або кількох таблицях і створювати інтерактивні й візуальні звіти, якими можна ділитися з зацікавленими сторонами.

Отже, на основі зібраних теоретичних відомостей можна зробити висновок, що Microsoft Excel – це інструмент, який

використовується в повсякденному житті для різних видів діяльності, гарний інструмент для школярів та студентів для розрахунку курсових, лабораторних робіт. Також найкращий інструмент для аналізу введени бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Бізнес-аналітика в Excel і служби Excel Services.

URL:<https://support.microsoft.com/uk-ua/office/%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%B2-excel-%D1%96-%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8-excel-services-2740f10c-579d-4b40-a1d9-7beb5d38547c>

2. Використання зведених таблиць та інших інструментів бізнес-аналітики для аналізу даних. URL:<https://support.microsoft.com/uk-ua/office/%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8C-%D1%82%D0%B0-%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B8%D1%85-%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D1%83-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85-da1b3e85-d3c0-4f15-8cd9-bef446762ec3>

3. Microsoft Excel. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Excel

4. Можливості бізнес-аналітики в Excel і Office 365.

URL:<https://support.microsoft.com/uk-ua/office/%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B2-excel-%D1%96-office-365-26c0548e-124c-4fd3-aab3-5f64568cb743>

Е.О. Наумов здобувач вищої освіти
Ж.А. Кононенко, доцент, науковий керівник –
Полтавський університет економіки і торгівлі

РОЗВИТОК КРИПТОВАЛЮТ

По-перше варто розібрати, що таке «криптовалюта»? Криптовалюта (скороченно «крипта») – це різноманітна цифрова валюта, облік розрахунків внутрішніх одиниць яка забезпечує децентралізована платіжна формація (не має зовнішніх або внутрішніх адміністраторів чи якихсь аналогів), що має абсолютно автоматичний режим. Само собою криптовалюта не має матеріально-особливих або електронних форм – це просто числа, які означають кількість розрахункових одиниць даних, які записуються у згідній позиції інформаційного паку (пакету) протоколу інформаційного забезпечення та навіть часто не піддається шифруванню, а також всю іншу інформацію про транзакції між системними адресами.

Також варто поглибитись в історію цієї цифрової валюти. Історія говорить нам про те, що перша криптографія використовувалася с 1990 році для конфіденційних платежів в системі DigiCash Девіда Чома. Система платежів цієї компанії була централізованою, та нажаль збанкрутувала в 1998 році.

Сам термін «криптовалюта» вже почали вживати після відкриття платіжної системи «Bitcoin», офіційне відкриття даного коїну було в 2009 році. Автором цієї криптовалюти являється Сатоси Накамото (Satoshi Nakamoto) – це псевдонім людини або групи людей (особу ще не виявлено).

У 2011 році 20 квітня в Forbes була створена стаття від автора Енді Грінберг (Andy Greenberg) під назвою «Crypto Currency» (Криптографічна валюта), що дало велике поширення терміну «криптовалюта» [2].

До 2013 році липня місяця ПО («програмне забезпечення» – це одна програма або декілька програм, використовуваних для управління комп'ютером) всіх коїнів (криптовалют), окрім Ripple, базувалося на початковому відкритому системному коді «Bitcoin». Також с 2013 липня місяця, розпочали випускатися інші різноманітні платформи, котрі підтримують не тільки крипто валюту а й різноманітні інфраструктури, такі як: магазини, біржову

торгівлю, месенджери і т.п. До таких платформ відносяться: Bitshares, Mastercoin, Nxt. Також анонсуються й інші крипто платформи.

Крім того існує таке поняття як «Альткоїн» (з англійської мови «Altcoin», «Alternative coin»). Альткоїном можна назвати будь-який коїн, який був створений вже після Біткоїна.

Створення перших альткоїнів було в 2011 році: Namecoin та Litecoin. Розробники цих коїнів хотіли уникнути тих проблем які мав біткоїн (візьмемо в приклад Litecoin, він має більшу швидкість транзакцій) або використовувати технології блокчейна в других сферах (розроблення Litecoin'а було спрямовано на побудову кореневих альтернативних DNS-серверів) [1].

Також тотожно альткоїни по більшості були дуже схожі с Біткоїном, вони мають схожості по типу схожого обладнання для роботи с ним та характеристики, але й існують крипто валюти с глобальними відмінностями. Ethereum (з англійської мови «Ефіріум») із-за застосування «смарт-контрактів» (з англійської мови «Smart contract» – це комп'ютерні алгоритми призначені для управління, формування та надання інформації про володіння чогось-то) обернулася у крипто-платформу. Але існує крипто-платформа Ripple, яка вважається більш незалежною від Біткоїна та являється фактично централізованою системою. Також є великий ряд криптовалют, які зробили велике підкреслення на самої анонімності, в гарний приклад можна взяти «Dash».

Не менш важливо затронуту тему «Придбання та обмін». У світі криптовалют існує безліч способів купівлі та продажу крипто. Вважається що існує декілька специфічних процедур для кожної із криптовалют (ICO, майнінг, форжинг), певна кількість нової криптовалюти (емітованої) зазвичай розподіляються по цим початково-установленим процедурам. Форжинг та майнінг більш спрямовані на побудування блокчейну: авторів ново-основаних блоків нагороджують певною кількістю емітованою криптовалютою, тим самим криптовалюта вводиться в оборот. ICO – це метод залучення фінансування шляхом продажу великої кількості нової криптовалюти, спочатку згенерованої та отриманої організатором ICO [1].

Вже після розподілу нової емісії, кожен бажаючий може придбати криптовалюту у тих, хто вже володіє нею – за власні кошти, услуги або товар, чи навіть як заїм чи то благодійність.

Станом на жовтень 2022 року в інтернет просторі проведенні дослідження та встановлені топ-10 криптовалют, що мають найвищу ринкову капіталізацію (табл. 1).

Таблиця 1

Топ 10 криптовалют, що мають найвищу ринкову капіталізацію (2022 р.) [2]

Монета	Ціна, USD	Середній обсяг торгів за 24 г., USD	Ринкова капіталізація, USD
Bitcoin (BTC)	20 550,92	36 320 733 804	394 483 043 498
Ethereum (ETH)	1 595,38	23 550 569 276	192 088 369 652
Tether (USDT)	1,00	65 271 398 823	69 476 525 379
BNB	322,33	3 180 659 356	52 679 612 510
USD Coin (USDC)	0,999999	3 846 002 797	43 597 233 195
XRP	0,459800	1 577 768 642	23 134 571 214
Binance USD (BUSD)	1,00	9 430 678 349	21 183 670 004
Dogecoin (DOGE)	0,139838	9 489 747 366	18 932 817 843
Cardano (ADA)	0,409693	471 155 344	14 363 255 212
Solana (SOL)	33,03	1 615 963 636	11 859 911 060

Список літератури

1. Топ-10 криптовалют на 3 жовтня 2022 року: біткоїн росте, майже всі інші монети наслідують приклад головної криптовалюти URL:

<https://www.ixbt.com/live/crypto/top-10-kriptovalyut-na-3-oktyabrya-2022-bitkoin-rastet-pochti-vse-ostalnye-monety-sleduyut-primeru-glavnoy-kriptovalyuty.html>

2. Ціни криптовалют за ринковою капіталізацією. URL: <https://www.coingecko.com/uk>

О. І. Кошева, здобувач вищої освіти спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», група ФБСС б -21

Г.В. Карнаухова, науковий керівник, старший викладач кафедри ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ, ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ТА МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Проблеми, пов'язані з минулорічною пандемією, продемонстрували важливість зростаючої ролі цифрової трансформації в усіх сферах життя. Наданому етапі розвитку суспільства не можливо ефективно управляти державою та її економікою без усвідомлення переваг і можливостей, як і надали людству інноваційні технології та активного використання новітніх досягнень в галуз інформатики, радіоелектроніки, телекомунікацій, обчислювальної техніки та телекомунікаційних технологій. Тому розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження ІКТ в усі сфери суспільного життя насамперед в економіку та діяльність державних установ і органів місцевого самоврядування, є одним із пріоритетів державної політики [2, 3].

Економічний розвиток був би неможливий без поширення цифрових технологій та їх використання. Цифрові технологічні інновації прискорюються з кожним роком. Цифрова економіка з часом може змінювати свої масштаби, але її суть полягає у зосередженні на комп'ютерних технологіях, які мають потенціал для підвищення продуктивності підприємств. Метою цифрової економіки є забезпечення зростання національної конкурентоспроможності у світі цифрових технологій шляхом підвищення гнучкості та адаптації до мінливих ринкових умов. Процес цифрової трансформації економіки базується на практичному досвіді та формуються і підкріплюється загальноприйнятими правилами у вигляді основних положень, обставин, вимог і практик. Важливість цифрової економіки підтверджується тим, що щорічні темпи зростання цифрової економіки у відсотках до ВВП кожної країни становлять майже 20%, а розвинених країнах цей показник становить близько 7%. Прикладами позитивних змін у результаті переходу до нової економічної моделі є наступні країни: Швеція, Південна Корея,

Естонія, Ірландія та Ізраїль. Безпосередній результат переходу до електронної економіки-20% ВВП протягом п'яти років [1].

Забезпечення ефективності державного управління в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства не може бути досягнуто без впровадження цифрових технологій у цій сфері. Стрімка цифровізація суспільства сприяє перегляду традиційних управлінських технологій та змушує розробляти і застосовувати нові механізми здійснення державної влади. Зокрема, через запровадження та розвиток електронного урядування. Електронне урядування визначено найважливішим питанням реформування адміністративної системи в контексті розвитку інформаційного суспільства. Електронний уряд є «цифровою формою» адміністративної організації. Електронне урядування насамперед орієнтоване на задоволення потреб інформаційного суспільства шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Використання цифрових технологій у місцевих та муніципальних адміністративних системах також набуває все більшої актуальності [4].

В Україні технології електронного урядування активно впроваджуються з 2010-х років з реалізацією програм розвитку електронної демократії та електронного урядування; з 2018 року ця тенденція буде продовжена з переведенням у цифровий формат більшості взаємодій громадян та комерційних організацій з державою, місцевими органами влади та бюджетними установами. Оголошено ініціативу «Цифрова економіка та соціальний розвиток», яка передбачає, що більшість взаємодій між громадянами та комерційними організаціями і державою, муніципалітетами та бюджетними органами буде здійснюватися в цифровому форматі. Оскільки життя більшості мешканці в країні пов'язане з місцем проживання, використання цифрових технологій на місцевому рівні в органах місцевого самоврядування та системах муніципального управління набуває особливого значення. Наразі Міністерство цифрової трансформації має амбітний план до 2024 року надавати 100% державних послуг у цифровому вигляді.

Переваги оцифрування підкріплюються переходом на електронний документообіг та активним впровадженням інтегрованих програмних рішень, таких як «Електронна громада», які дозволяють вирішувати широкий спектр управлінських завдань на сучасному рівні. Цифровізація також впливає на канали взаємодії та зворотного зв'язку між муніципалітетами та місцевими жителями. Велика кількість звернень громадян вже оцифрована,
ПУЕТ 2022

але не менш важливим є моніторинг місцевих груп, де громадяни можуть обговорити свої проблеми [5].

Таким чином цифрові технології в економіці та державному секторі України – це основа реформування та потенційний приклад для всієї країни, яким чином потрібно використовувати переваги «цифрового» світу. Синергетичний потенціал соціальних, мобільних, «хмарних» технологій, а також технологій аналізу даних та «інтернету речей» сукупно здатні привести до трансформаційних змін у торгівлі, комерції, державному управлінні та в цілому, тобто зробити державний сектор України ефективним, реактивним і ціннісним.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
2. Вектори економічного розвитку 2030. Кабінет міністрів України. Центр економічного відновлення. 2020. 416 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-#Text-ggv>
3. Степанов В. Ю. Сучасні інформаційні технології в державному управлінні. Київ, 2017. 72 с. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2021/1\(63\)/20-Simakov.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2021/1(63)/20-Simakov.pdf)
4. Хандій О.О., Шамілева Л.Л. Вплив цифрових трансформацій на економіку та сферу праці: соціально-економічні ризики та наслідки 2019. № 3 (57). С. 181-188. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/20.pdf

Берназюк О. О. Цифрові технології у сфері публічного управління: визначення основних понять. 2017. №46. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.46/part_1/26.pdf

В.В. Тесленко, здобувач вищої освіти

Ж.А. Кононенко – науковий керівник, доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

В сучасному середовищі заклади ресторанного спрямування вирізняються особливою актуальністю серед споживачів та населення, так як сучасний ритм життя ставить інші вимоги щодо знаходження балансу між витратами часу на приготування їжі та роботою. Тобто власники підприємств приділяють велику увагу щодо якості обслуговування та сервісу, серйозніше ставляться до відбору персоналу, до того ж, використовують інноваційні технології, щоб бути «номер один» на ринку сфери послуг за швидкістю обслуговування, якістю страв закладу, його стилем та професійним дизайном інтер'єру.

За короткий час практично населення змінюється на 250-300 тисяч. Раніше виникає проблема економічної міграції до найближчих європейських країн. Ринок потенційних спонсорів звужується і ніхто не хоче витрачати гроші на компенсаційний фонд. Запити на співробітників стали однією з основних проблем ринку громадського харчування. Одним із основних інструментів розвитку ресторанного бізнесу є сучасна система автоматизації ресторану[2].

Сучасна система автоматизації ресторану - це професійна, багатофункціональна система управління рестораном, що легко оновлюється. Ціль автоматизації – полегшити роботу управління закладом харчування, покращити обслуговування та уникнути зловживання, тобто крадіжки. Головна частка успіху припадає на бездоганний сервіс та швидку командну роботу. Це основи, які допоможуть поєднати швидкість та якість обслуговування ресторану [3].

Доставка та онлайн-замовлення. Більшість населення України замовляють їжу через доставку завдяки додаткам в смартфоні. Тож на сьогоднішній день вимоги доставки їжі значно вищі ніж у минулому році. Головне швидкість, індивідуальність, комп'ютеризація, також важливий пункт - відстеження. У 2021 році вперше в Україні відкрили «віртуальний» заклад ресторанного господарства, який не приймає гостей, але готує тільки для

доставки. Цікавим фактом є те, що заклад відкрився під впливом карантину.

QR-код – це вид інноваційних технологій, який тільки починає своє важливе існування серед споживачів. Код містить важливу для споживачів інформацію: меню, умови доставки, програму лояльності, акції та знижки, історію ресторану та ін.. Завдяки цій інновації споживач може легко оплатити своє замовлення використовуючи смартфон. Не доведеться чекати офіціанта з терміналом, достатньо відсканувати код через додаток в смартфоні.

Хмарні технології – зберігання даних закладу в безпечних хмарних сервісах також набирає обертів на сьогоднішній день. Ця технологія надає доступ до аналітики та операційних даних, тобто де є мережа, доступ з необмеженої кількості пристроїв, щомісячна оплата та постійна технічна підтримка.

Кіоски самообслуговування. Завдяки цій технології не потрібно витрачати нас на очікування, швидке надання послуг та неабияка зручність у використанні. За хвилини опрацьовує сотні споживачів без погіршення якості обслуговування. Споживачі не чекають на своє замовлення у великих чергах, оплачують замовлення так як їм зручніше, тим самим не втрачають час на інші потреби. Також кіоски аналізують дані про вподобання споживачів та страви, які користуються найбільшим попитом [3].

Роботизація – це тренд, який напевно скоро буде чимось повсякденним в Україні. Люди гадають, що це буде поштовхом до високого рівня безробіття, навіть допускають таку думку, що безхатченків стане більше. Роботи будуть працювати на кухні також співдіяти зі споживачами. Експерти говорять: навіть якщо кухня протягом декількох років стане автоматизована і страви будуть виготовлені на 3D-принтері, роботи будуть робити лише запрограмовані людиною дії. Тобто кухарі залишаться невід'ємною частиною кухні, адже вони будуть зосереджені більше на креативній та творчій діяльності [1].

Отже, ресторанний бізнес не буде довго існувати без розробки інноваційних технологій. Як вже помітили, до сьогодні тенденції не мали такої популярності та використання, адже стрімке прискорення відбувається завдяки введенням нових механізмів. Майбутнє бізнесу буде залежати саме від цього. Інновації для ресторанного бізнесу дійшли висот і потребують аналізу, також розробки нових технологій, що підвищать ефективність роботи обслуговування споживачів.

Список використаних джерел

1. Сучасні тенденції розвитку ресторанного господарства у світі та Україні. URL: [Сучасні тенденції розвитку ресторанного господарства у світі та Україні - Ресторанна справа - Навчальні матеріали онлайн \(pidru4niki.com\)](#)

2. Інноваційні технології у сфері ресторанного бізнесу. URL: [Інноваційні технології у сфері ресторанного бізнесу \(tourlib.net\)](#)

3. Автоматизована система як спосіб покращення роботи підприємств ресторанного господарства. URL: [Інформаційні технології: Використання інформаційних та комп'ютерних технологій для автоматизації ресторанного бізнесу. Система "Ресторан" \(infohmc8.blogspot.com\)](#)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Технології, що швидко змінюється, зростаюча конкуренція на міжнародних ринках, прагнення бути високо адаптивними і диверсифікувати джерела виручки стають стимулами впровадження найбільш ефективних підходів і рішень в галузі цифрової трансформації.

Цілями цифрової трансформації державного управління є соціально-економічний розвиток (управління галузями економіки та соціальної сфери), виражене у зростанні реальних доходів та підвищення купівельної спроможності громадян, підвищення інвестиційної привабливості держави, забезпечення національної безпеки та особистої безпеки громадян.

Завданнями цифрової трансформації державного управління є підвищення якості та системність виконання наступних державних функцій:

- державне регулювання та вироблення державної
- політики у галузях економіки та соціальної сфері;
- надання державних та муніципальних послуг;
- здійснення контрольної та наглядової діяльності;
- управління державним майном;
- забезпечення безпеки держави загалом та громадян зокрема.

Проблемами поточного стану галузі, що вирішуються при цифровізації, є:

- брак достовірних відомостей (даних), доступних у режимі реального часу, необхідні прийняття управлінських рішень;
- непов'язаність контрольно-наглядових заходів із реальними ризиками та їх трактування як навантаження, а чи не допомогу;
- затрудення взаємодії працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування у зв'язку з відсутністю уніфікованих засобів спільної та віддаленої роботи, наявність

недостатнього рівня цифровізації кадрової роботи державної служби;

- непрозорість бюджетного процесу та обліку всіх органів влади;
- наявність завищених та дублюючих витрат на створення державних інформаційних систем з ідентичним функціоналом;
- відсутність коштів об'єктивного контролю над виконанням поставлених завдань співробітникам з боку керівників, у тому числі в рамках досягнення стратегічних завдань та цілей.

Викликами цифрової трансформації державного управління є:

- створення автоматизованої системи збору звітності за всіма соціально-економічним показникам;
- цифровізація джерел соціально-економічних показників (як безпосередніх економічних та соціальних інструментів, так та інформаційних систем - агрегаторів даних, що надходять у режимі реального часу від джерел);
- запуск процесу безперервної обробки таких відомостей за допомогою наскрізних технологій та подальше навчання системи на основі динамічної оптимізаційної моделі міжгалузевого (міжсекторного) балансу про необхідність сигналізувати у разі настання раніше запрограмованих подій у галузях економіки та соціальної сфери;
- усунення надлишкового адміністративного навантаження на суб'єкти підприємницької діяльності в рамках контрольно-наглядової діяльності;
- створення цифрових інструментів зберігання архівних документів, перехід на повністю безпаперовий документообіг в органах державної влади;
- підвищення задоволеності громадян державними послугами, зокрема цифровими послугами, і навіть зниження витрат комерційних організацій при взаємодії із державою;
- створення умов підвищення збирання доходів та скорочення тіньової економіки за рахунок цифрової трансформації державного управління;
- підвищення рівня надійності та безпеки інформаційних систем, технологічної незалежності, інформаційно-технологічної інфраструктури від обладнання та програмного забезпечення, що походять з іноземних держав;

- підвищення якості державного контролю за витрачанням бюджетних коштів та проходженням бюджетного процесу.

Загальні виклики формують низку стратегічних ризиків, серед яких найбільш значущі:

- відсутність нормативного правового регулювання, яке може блокувати автоматизований збір соціально-економічних показників, оскільки в даний час комерційні організації не зобов'язані надавати таку інформацію до органів державної влади (крім податкової звітності);
- наявність малих обсягів виробництва та обмеженого переліку датчиків та приладів об'єктивного контролю виробництва, неготовність у термін автоматизованих засобів агрегації та обробки відомостей (даних), отриманих дистанційним шляхом у режимі реального часу;
- недостатній рівень цифрових компетенцій у працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, відсутність зацікавленості у перекладі взаємодії в електронний вид у всіх учасників такої взаємодії;

Нова промислова революція швидко трансформує світ. Причому йдеться уже не про десятиріччя, а про роки. Наприклад, фахівці ІМВ вважають, що вже у найближчі п'ять років суспільство може суттєво змінитися під впливом таких технологій, як квантові обчислення, мікроскопічні роботи, "неупереджений" штучний інтелект, нові методи криптографії та блокчейн. Наближене до споживача масштабне виробництво та широке застосування "розумних" речей і механізмів, об'єднаних інтернетом, формує "нову нормальність", яка пов'язана не тільки з новими можливостями, але і з новими викликами та проблемами. Усі вони мають бути осмислені на державному рівні й перетворені на національні стратегічні ініціативи щодо наукоємного високотехнологічного розвитку економіки країни та сфери державного управління.

Список використаних джерел

1. Цифрова економіка та Індустрія 4.0: проблеми та перспективи: тр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю/під ред. А. В. Бабкіна. СПб.: Вид-во Політехн. ун-ту, 2017. 685 с.

2. Глобальна ініціатива в галузі електронної сталості. #SMARTer2030 – ІКТ-рішення для викликів 21-го століття. Global e-Sustainability Initiative від Accenture Strategy. 2015. 134 с.
3. Маньїка Дж., Чуй М., Бугін Дж. та ін. Проривні технології: досягнення, які змінять життя, бізнес і глобальну економіку. McKinsey Global Institute, 2013. 162 с.

*А. Черненко, здобувач першого рівня вищої освіти спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ж. Кононенко – науковий керівник, к.е.н., доцент
Полтавський інститут економіки і права*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КОШТІВ

Світові тенденції глобальних сучасних процесів призводять до того, що для нашої держави настали часи змін. Електронні гроші, які мають пряме відношення до традиційних грошей, але функціонально виступають в якості іншої теми, набирають актуальність. Залишається реальне питання, чи зможе цей тип обчислень замінити традиційні типи за своєю функціональністю.

На сучасному етапі створення інформаційної економіки та мережі електронні гроші стають популярними, особливо серед глобальних електронних мереж. Стаття 15 Конституції України визначає поняття електронних коштів «Про платіжний порядок та грошові перекази в Україні» як «одиниця вартості, що зберігається на електронному пристрої, авторизованому як платіжний засіб особою, відмінною від емітента», і являє собою грошові зобов'язання, прийняті цією особою в грошовій формі або іншим чином у грошовій формі [1].

Документ Європейського центрального банку визначає електронні гроші отже: електронні гроші – це вартість грошей, що зберігаються в електронному вигляді на технічних пристроях, які можуть використовуватися в якості платежів компаніям, відмінним від кредиторів, які не використовують банківські рахунки, але діють як інструмент для старих власників карток. Гроші, по суті, електронні гроші-це нова форма монетизації, яка відповідає новому засобу комунікації між покупцями і продавцями в Україні. Емітентом електронних грошей може бути банк, який дозволяє користувачам або агентам здійснювати платежі, якщо це можливо. Банк має право видавати електронні гроші лише в гривні. Банк-емітент бере на себе зобов'язання погасити [статті 1, 15]. Перш ніж аналізувати характеристики електронних грошей, давайте розглянемо статистику про обсяг випуску електронних грошей і кількості транзакцій з електронними грошима.

Таблиця 1

Емісія електронних грошей в Україні та операції з ними

Назва показника	Роки				Відхилення	
	2017	2018	2019	2020	абсолютне	відносне
Випуск електронного капіталу в Україні та операції з ними	59	83,2	203	60	1	1,69
Кількість електронних гаманців, млн шт	60	62,7	74	79	11,3	18,83
Об'єм випущених електронних коштів, млн грн	0,98	1,33	2,74	75,9	1,41	143,88
Обсяг електронних грошей, емітованих на електронний гаманець, в млн грн	2,9	7,2	16,7	19,3	9,5	в 3,3 р б.

Джерело: [2, 3]

У 2018 році електронна валюта перебувала в обігу на 83,2 млн грн, що на 24,2 млн грн більше, ніж у 2017 році. У 2019 обсяг електронної валюти, виробленої в гривні, збільшився на 119,8 млн грн відносно з 2018 роком. У 2020 році, відносно з 2019 роком, банки-кредитори збільшили:

- обсяг транзакцій з електронними грошима-всього 2,6 млн (на 15%): з 16,7 млн до 19,3 млн;

- Кількість «електронних гаманців» становить 5 мільйонів штук. (на 7%): від 74 до 79 мільйонів одиниць.

За даними Національного банку, розгляд ринку електронних коштів за період 2014-2020 років показує, що, незважаючи на зниження обсягу електронних грошей, що надаються банками в 2020 році, споживчий попит на оплату товарів і послуг в Україні продовжив зростати.

Варто зазначити, що усі статистичні дані НБУ не містять інформації про іноземні електронні платіжні засоби через те, що вони офіційно в Україні не зареєстровані або заборонені.

Електронні гроші в інформаційних мережах використовуються для вимірювання вартості різних товарів, в

результаті чого такі товари можуть порівнюватися і обмінюватися один з одним, тобто електронні гроші відіграють роль міри вартості, оскільки забезпечують шкалу цін.

Список використаних джерел

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III / Відомості Верховної Ради України. № 29. 137 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/ed20181124/sp:wide-:max25>

2. Козій Н.С., Чернишова Т.О. Аналіз функцій електронних грошей в Україні. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/58_2020/19.pdf

3. Безготівкові форми розрахунків. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/payments/nocash>

*О.А. Чорна, к.е.н.,
старший науковий співробітник
відділу проблем економіки підприємств,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА СВІТУ: ВИСНОВКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Процеси цифровізації економіки, які відбуваються в світі впливають на трансформацію управління на підприємствах. Тому цифровізація в ЄС та інших країнах світу є цікавою для подальшого розвитку цифрової економіки в Україні, цифровізації українських підприємств, розуміння своїх сильних і слабких сторін.

Цифрова трансформація Європи ґрунтується на таких принципах [1]: створення та впровадження цифрових рішень для вирішення суспільних проблем; відновлення демократії, довіри до державних установ; забезпечення цифрового технологічного суверенітету та кібербезпеки; підвищення конкурентоспроможності Європи. Серед інструментів цифрової трансформації ЄС можна виділити програми: «Механізм відновлення та стійкості» (Recovery and Resilience Facility, RRF); «Цифровий компас 2030: Європейський шлях до цифрового десятиліття», прийняті у 2021 році.

За програмою «Механізм відновлення та стійкості» (RRF) [2], кожна держава-член ЄС повинна використовувати щонайменше 20% виділених коштів у своєму *плані відновлення та стійкості* на заходи, що сприяють цифровій трансформації. Наразі держави-члени вийшли за ці межі і в середньому зараховують цифрові інвестиції на рівні 26% своїх асигнувань. У Програмі «Цифровий компас 2030 року: Європейський шлях до цифрового десятиліття» [2; 3], викладено цифрові амбіції ЄС та бачення цифрової трансформації до 2030 року, що стосуються розвитку цифрових навичок; безпечної та стійкої цифрової інфраструктури; цифрової трансформації бізнесу; цифровізації державних послуг.

Відстежує цифровий прогрес ЄС за допомогою Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI), за яким у 2021 р. найрозвиненіші цифрові економіки в ЄС мали Данія, Фінляндія, Швеція та Нідерланди. А за Міжнародним індексом цифрової

економіки і суспільства (I-DESI), який розраховується для 17 інших країн за межами ЄС, лідирують Сполучені Штати.

В цілому цифрові трансформації в світі відбуваються стрімкими темпами. З точки зору можливостей участі в цифровій економіці даних і отримання вигід в світі лідирують дві країни: Сполучені Штати та Китай [4].

Дослідження показують, що головними факторами, що впливають на трансформацію управління на підприємствах в умовах цифровізації є: *цифрові дані*, як ресурси, завдяки яким розвивається цифрова економіка та *цифрові платформи*, як механізми, які дозволяють різним сторонам взаємодіяти у режимі онлайн. А підприємства, які працюють на платформах, у сучасному світі мають істотні переваги в економіці, заснованій на даних.

В Україні, незважаючи на дію воєнного стану після 24 лютого 2022 р. та складні умови функціонування економіки, цифрові трансформації продовжуються та поглиблюються. Урядом України підтримуються загальносвітові тренди, щодо цифровізації економіки, зокрема в умовах воєнного стану. Ведеться робота із інституціонального забезпечення цього розвитку.

Міністерство цифрової трансформації реалізує ряд проектів [4], які спрямовані на розвиток цифрової економіки і суспільства, які залишаються актуальними і сьогодні в умовах воєнного стану. Зокрема слід відмітити такі проекти із розвитку цифрової економіки, як «Цифрова держава» (платформи «Дія», «Дія. Бізнес», «Дія. City»). Наприклад, на платформі «Дія. Бізнес» створено умови для стимулювання і розвитку підприємництва. У рамках проекту «Дія. City», який спрямовано на створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури і т.ін., у 2021 р. прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні».

Все це створює передумови для трансформації і управління на промислових підприємствах, розвитку сучасної промисловості.

Дослідження показало, що в ЄС наразі спостерігається дефіцит спеціалістів з інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). В Україні галузь інформаційних технологій зазнала мінімальних втрат в результаті бойових дій та має перспективи зростання. (Щороку експорт комп'ютерних послуг з України зростає на 27% [7]). Тому цей напрям і сфера розвитку є досить перспективною в плані експорту ІТ послуг та освітніх послуг у цій галузі. Доцільним є створення центрів-шкіл з навчання ІКТ – спеціалістів на території

України, можливо на базі Вузів та/або інноваційних парків, які матимуть відповідні міжнародні ліцензії.

Таким чином, в умовах викликів цифровізації в світі, розвитку цифрової економіки в Україні та воєнного стану змінюється управління на підприємствах, зокрема трансформуються методи та механізми управління, пріоритети і цінності. Сучасні підприємства мають пройти через процеси цифрової трансформації, виділяти кошти на цифровий розвиток, зокрема створення цифрових платформ, участь у різних платформних екосистемах. Ключове значення для цифровізації промислових підприємств набуває якість інтернету, що вимагатиме розбудови цифрової інфраструктури в країні. Актуальними напрямками управління на підприємстві в умовах цифрової економіки є: співробітництво та конвергенція, кібербезпека, цифрова грамотність та розвиток необхідних компетенцій в умовах цифровізації.

Список використаних джерел

1. Shaping the digital transformation in europe. european commission dg. Communications Networks, Content & Technology. 2020. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/shaping-digital-transformation-europe>.
2. Digital Economy and Society Index 2021. Thematic chapters. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>.
3. Digital Decade 2030. Policy programme: a path to the digital decade. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/powerpoint-presentation-policy-programme-path-digital-decade>
4. Доклад о цифровой экономике 2021: обзор. Международные потоки данных и развитие: кому служат потоки данных. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_overview_ru.pdf.
5. Проекти. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/projects>;
6. Онлайн-платформа «Дія. Бізнес». URL: <https://business.dia.gov.ua/>
7. Каракуц А., Гордийчук Д., Щедрин Ю. (2022). Аграрный бизнес, металлурги, IT, химия и другие: как дела у гигантов украинской экономики. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2022/06/6/687837/>.

*Л.Л. Шамілева, к.е.н., доцент,
Інститут економіки промисловості НАН України
О.О. Хандій, д.е.н., професор,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира
Даля*

ОЦІНКА РІВНЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОГО РОЗВИТКУ

Нові можливості за умов збалансованого соціально-трудоного розвитку, пов'язані з розвитком гіг-економіки та гіг-зайнятості, розширенням шерінгової економіки та моделей гнучкої зайнятості, розвитком економіки спільного споживання та спільного використання ресурсів, розширенням доступності абсолютної більшості населення до цифрових благ та формуванням довірчих відносин, співпраці між суб'єктами соціально-трудоного відносин (СТВ).

Цифровізація супроводжується появою нових форм трудоного діяльності та інтенсивним наповненням як нових, так і традиційних професій новими змістовними характеристиками. За цих умов створюються можливості внаслідок зниження витратності виробництва для зростання конкурентоспроможності країни та людини на ринку праці, подолання бідності та соціальної нерівності.

Оцінка рівня збалансованості соціально-трудоного розвитку за умов цифровізації економіки базується на обґрунтуванні та визначенні критеріїв, систематизації та ідентифікації основних індикаторів збалансованості, розробці методик та методичних підходів оцінки безпосереднього рівня збалансованості або основних тенденцій його зміни.

Критерії визначаються як параметри або змістовні характеристики, які дозволяють оцінити розвиток трудоного сфери як єдиного збалансованого комплексу та можливість динамічного його розвитку в майбутньому. Основні критерії пов'язані, в першу чергу, з визначенням змістом соціально-трудоного розвитку та цільовими орієнтирами його забезпечення, - за цих умов в якості основних критеріїв можна прийняти такі:

- повне та раціональне залучення робочої сили у сферу суспільного виробництва та продукування суспільних благ з метою

зростання ефективності суспільного виробництва, раціонального забезпечення населення достатком та соціальними благами;

- позитивні зрушення відтворення, збереження та розвитку людського, трудового потенціалу та соціального капіталу.

Множина індикаторів визначення рівнів збалансованості включає:

- темпи втрати чи приросту трудового потенціалу та людського капіталу;

- динаміку показників відтворення та збереження людського і трудового потенціалу;

- структурні трансформації на ринку праці та в системі СТВ;

- динаміку продуктивності праці;

- співвідношення темпів зміни продуктивності праці та заробітної праці, рівень їх асиметричності за видами економічної діяльності;

- ефективність залучення та використання трудового потенціалу в суспільному виробництві та тенденції зміни;

- відповідність попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці;

- зміни розподілу населення за розмірами доходів;

- зміни розподілу зайнятого населення за обсягами заробітної праці;

- зміни рівнів асиметричності розподілу населення за доступністю до соціальних благ;

- втрати освітнього потенціалу та людського капіталу внаслідок невідповідності освітньо-професійного рівня працівників вимогам роботодавців;

- асиметричність зайнятості за віком, освітою, цифровими компетентностями тощо;

- оцінку рівня задоволеності працівників працею та умовами праці;

- оцінку зміни рівнів конфліктності у взаємовідносинах роботодавців та найманих працівників;

- рівень соціальної захищеності працівників;

- параметри розвитку соціальної взаємодії, соціального та державно-приватного партнерства корпоративної соціальної відповідальності;

- співвідношення між гнучкими та традиційними формами зайнятості, зміни рівнів стабільної зайнятості;

- зміни рівнів трудової та освітньої міграції;

- ризики трудової сфери в умовах цифровізації економіки та інші.

В цілому всю множину індикаторів можна агрегувати в декілька складових, серед яких доцільно виокремити зовнішню підсистему, де формуються умови для забезпечення збалансованості та розвитку, дві підсистеми безпосередньо трудової сфери: ринок праці та соціально-трудова відносина, та складову, в якій визначені основні можливі наслідки та результати.

Отже, цифрові трансформації в економіці та суспільстві мають значний вплив на соціально-трудова сферу, створюючи нові можливості з одного боку, та обумовлюючи виникнення ризиків та небезпек з іншого. Досягнення збалансованого соціально-трудова розвитку в умовах цифровізації має стати критерієм прийняття управлінських рішень в соціально-економічній сфері, що стає обґрунтованим та можливим при застосуванні запропонованого підходу до оцінки рівня збалансованості соціально-трудова розвитку.

***Секція 3. Інтелектуальний
аналіз даних та знань (Data
Mining), механізми і системи
прийняття управлінських
рішень в економіці***

ІДЕЇ УПАКОВКИ ДЛЯ КОСМЕТИКИ ТА ПАРФУМЕРІЇ

Сучасне суспільство диктує все нові та нові вимоги до упаковки парфумерно-косметичної продукції. Щоб серед усіх конкурентів на полиці магазину вибрали саме вашу продукцію, необхідно дивувати споживача дизайном упаковки, її оригінальністю та відповідністю сучасним тенденціям.

На даний момент сформувалися певні тренди на дизайн упаковки парфумерно-косметичної продукції. Знаючи та використовуючи їх, можна створити свій неповторний дизайн, який точно не залишить байдужим споживача і, тим самим, спонукає його до купівлі.

Один із найголовніших трендів 2021-2022го року не лише у парфумерно-косметичній продукції, а й у практично кожній сфері діяльності – це еко-дизайн упаковки. Тому що зараз все більше і більше порушується питання про збереження навколишнього середовища, про чисте виробництво, то цей тренд не міг оминати й упаковки. Головний критерій еко-дизайну - це відсутність непереробних матеріалів у складі упаковки. Так, при використанні дозатора необхідно проконтролювати, щоб він був без залізних деталей, а етикетка[1].

або декорування не повинні містити фольги. Упаковка повинна бути незабарвленою або пофарбованою в не надто темні кольори (чорні та близькі до чорного кольору не розпізнаються сортувальними лініями як пластик та йдуть на утилізацію).

Наступна тенденція у дизайні упаковки – мінімалізм. Він має на увазі під собою стриманість і простоту кольорів, приємне поєднання шрифтів; відсутність кислотних відтінків. Формула упаковки в стилі "мінімалізм" теж проста: 1-3 кольори + робота досвідченого дизайнера з графікою та шрифтами.

Наступний тренд має взаємозв'язок із попереднім. На цей момент слід відмовитися від об'ємних ілюстрацій, які ускладнюють зчитування айдентики бренду або позиціонування продукту. Тому слід віддавати перевагу «плоским» ілюстраціям через їхню простоту і легкість у сприйнятті. Сьогодні, проходячи між рядами магазину, вам точно потрапить на очі упаковка з різними прозорими вставками, незабарвлені або напівпрозорі флакони та баночки. Якщо раніше це могло спричинити неоднозначну реакцію, то зараз це стало своєрідним трендом. Споживачі хочуть

ПУЕТ 2022

чесності та прозорості в буквальному сенсі цього слова, вони хочуть бачити те, що збираються купити. Суспільство втомилося від красивих ілюстрацій на упаковці, які відповідають вмісту. Використання цього тренду викличе довіру споживачів до вас та вашого продукту.

Що стосується колірних поєднань, то на даний момент трендовими є природні та нейтральні колірні палітри, теплі та пастельні відтінки. Важко однозначно сказати, чому саме такі поєднання на піку популярності, але слід зазначити, що вони дуже приємні до сприйняття, вони заспокоюють, не викликають агресії. Дизайни з такими кольорами виходять дуже ніжними і справді привабливими. А ось наступний тренд дизайнери намагалися просунути вже довгий час і ось він нарешті почав приживатися у парфумерно-косметичній продукції. Мова йде про незвичайні візерунки та pop-art. Кольори можуть бути як дуже яскравими, так і приглушеними.

Популярність наступної тенденції бере свій початок у Китаї, де за допомогою дорожчої та преміальної упаковки – недорогі товари продавалися набагато краще. Зараз цей напрямок у дизайні популярний і у нас. Голографія, металізація, фольга, розкішні текстури, опуклі елементи – все це

надає упаковці дорогий та преміальний шарм [2].

І, звичайно ж, розвиток технологій не міг не вплинути на тенденції в упаковці. Зараз дуже популярні різні QR коди, ведучі на сторінку продукту або соціальну мережу, де пояснюються його УТП, спосіб використання, інформація про екологічність та як правильно здавати у переробку. Також сюди відносяться мобільні програми, які допомагають вибрати продукт, відтінок або вплив відповідно до потреб покупця. Це дуже зручно, так як упаковка не перевантажується інформацією, все, що цікавить, можна подивитися окремо на сайтах. Знання та використання трендових напрямків у дизайні упаковки парфумерно-косметичної продукції допоможуть завоювати любов споживача з одного погляду на упаковку продукту.

Дуже важливо слідуючи трендам, не втратити свій фірмовий стиль і індивідуальність бренду, тим самим відрізнитиметься серед тисяч товарів на полицях магазинів.

Список використаних джерел

1. Дизайн упаковки косметики: ключ до серця споживача. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://koloro.ua/blog/dizain/dizajn-upakovki-kosmetiki.html>

ПУЕТ 2022

2. Приклади дизайну упаковок для косметичних засобів
[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://cosmeticpack.com.ua/novosti/primeryi-dizajna-upakovok-dlya-kosmeticheskix-sredstv>

МЕТОДОЛОГІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ

У сучасному цифровому світі ми оточені великим обсягом даних, що, за прогнозами, зростатиме на 40% на рік у наступне десятиліття. Інтелектуальний аналіз даних (IDA) є однією з головних проблем штучного інтелекту та інформації. Його сутність полягає в пошуку шаблонів у великих наборах даних. Базуючись на машинному навчанні, штучному інтелекті, розпізнаванні патернів, записах і технологіях візуалізації, IDA допомагає отримувати корисну інформацію, необхідні дані та цікаві моделі з великої кількості даних, доступних в Інтернеті, щоб зробити правильний вибір.

Методи інтелектуального аналізу даних застосовуються в усіх сферах: від бізнесу до науки та управління. Компанії використовують його для аналізу записаних даних, таких як уподобання користувачів, показники продажів і історичні рівні запасів. Якщо вони зможуть визначити тенденції та повторювані моделі в цих даних, то зможуть приймати кращі рішення. При правильному управлінні ця інформація може стати ефективним інструментом для підвищення впізнаваності бренду, розробки продукту та маркетингових ініціатив, а також посилення загальної стратегії розвитку бізнесу.

Наведемо приклади використання інструментів Data mining:

- Сегментування клієнтів: визначення групи клієнтів, які мають однакову поведінку, та спрямування на них персоналізованих маркетингових повідомлень.
- Передбачення скасування: аналіз, споживачів, які, як правило, скасовують свої замовлення на основі історичних даних.
- Виявлення шахрайства: на основі історичних даних транзакцій можна виявити підозрілу поведінку та заблокувати її.
- Рекомендації продуктів та послуг користувачам залежно від їхнього минулого досвіду.

Щоб отримати інформацію з даних, використовується широкий спектр методів аналізу даних. До них належать:

1. Класифікаційний аналіз. Він використовується для поділу даних на заздалегідь визначені групи або класи. Цей метод аналізу даних визначає клас, до якого належить запис, на

основі значень кількох атрибутів. Найчастіше класифікація передбачає прогнозування цільової змінної, яка може приймати одне з двох або більше можливих значень з урахуванням однієї або кількох вхідних змінних, які називаються предикторами.

2. Вивчення правила асоціації. Ця техніка може допомогти вам розпакувати деякі приховані закономірності в даних, які можна використовувати для визначення змінних у даних і збігу різних змінних, які дуже часто з'являються в наборі даних. Правила асоціації корисні для вивчення та прогнозування поведінки клієнтів.
3. Виявлення аномалії або викиду – спостереження за елементами даних у наборі даних, які не відповідають очікуваній моделі або очікуваній поведінці.
4. Аналіз кластеризації передбачає групування фрагментів даних разом на основі їх подібності. Наприклад, ви можете об'єднати різні демографічні показники своєї аудиторії в різні пакети на основі того, який вони мають наявний дохід або як часто роблять покупки у вашому магазині.
5. Регресійний аналіз – це знаходження та аналіз зв'язку між змінними. Його головна мета - виявити правильну функцію, яка описує зв'язок. Якщо використовується лінійна функція ($y = ax + b$), процес називається лінійним регресійним аналізом. Для інших типів залежностей можна використовувати такі методи, як множинна лінійна регресія, поліноміальна регресія тощо.

Отже, було досліджено інструменти інтелектуального аналізу даних та виявлено, що вони мають широкий спектр застосування в багатьох сферах і все частіше використовуються для розробки ефективних маркетингових рішень і стратегій розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. A Beginner's Guide to Data Mining Techniques. URL: <https://serokell.io/blog/guide-to-data-mining-techniques> (дата звернення: 02.10.2022)
2. Intelligent Data Analysis (IDA) And Visualization. URL: <https://www.phdassistance.com/blog/intelligent-data-analysis-ida-and-visualization/> (дата звернення: 02.10.2022)
3. Top 5 Data Mining Techniques. URL: <https://www.precisely.com/blog/datagovernance/top-5-data-mining-techniques> (дата звернення: 02.10.2022)

Ж.А. Кононенко, доцент

Ю.І. Сапун, здобувач вищої освіти

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Сьогодні розвиток технічних засобів телекомунікації та зв'язку, масове поширення і використання мультимедійних комп'ютерних програм створюють об'єктивні умови для вдосконалення освітніх технологій та впровадження нових форм навчання для широких верств населення, насамперед цифрових та інтелектуальних технологій. Останні є одним з основних напрямів суспільного розвитку на основі синтезу освітньої, наукової, технологічної, виробничої та інших практик. Значне зростання розумних пристроїв, розумних систем і розумних технологій допомогло визначити нову галузь знань під назвою «розумне навчання», яка пропонує студентам нові підходи, технології навчання, навчальні процеси і стратегії навчання для оптимізації розподілу ресурсів і одержуваних переваг. Більше того, ці технології становлять матеріально-технологічну основу прогресу сучасного суспільства і спрямовані на формування нових аксіологічних та нормативних форм організації соціальної взаємодії на різних рівнях через специфічні інформаційні канали.

Варто зазначити, що смарт-технології дозволяють розробляти революційні навчальні матеріали, а також проектувати індивідуальні траєкторії навчання для студентів. Використання новітніх цифрових технологій сприяє не лише педагогічній діагностиці та моніторингу викладачем рівня і темпів формування знань студентів, а й зворотному зв'язку між студентами та викладачами. В умовах надзвичайних ситуацій, особливо під час пандемії коронавірусу, ці технології стають невід'ємною частиною освітнього процесу у вищих навчальних закладах, оскільки дають змогу здійснювати дистанційне навчання тоді, коли воно вже не може бути здійснене традиційним способом. У таких країнах, як США, Великобританія, Канада та Австралія, смарт-технології вже давно використовуються в освітньому процесі: США, Великобританія, Канада, Австралія. Південна Корея вважається одним з піонерів інтеграції смарт-технологій в освіту і впроваджує електронне навчання з 1996 року.

ПУЕТ 2022

Наразі в країні функціонує 20 кібер-університетів, де всі послуги надаються з використанням електронних технологій. Студенти самі обирають місце і час навчання в цих університетах. Загалом у світі зараз налічується понад 43 мільйони онлайн студентів. Українська освіта лише поступово почала впроваджувати смарт-технології в навчальний процес. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12.07.2012 № 812, проект «LearnIn-SMART навчання» став значним проривом у напрямку вдосконалення системи освіти та використання новітніх технологій в Україні. Він має на меті сформувати потенційно новий напрям освіти та підвищити рівень викладання та навчання.

Переваги смарт-технологій полягають у тому, що вони здатні розвивати творчі здібності студентів, професійні знання, комунікативні навички та навички роботи з ІКТ, сприяють розвитку критичного мислення та інноваційних підходів, підвищують здатність співпрацювати та ефективно розуміти один одного, а також сприяють розвитку лідерських якостей та професійному зростанню. Для того, щоб задовольнити різноманітні потреби і переваги сучасного суспільства, яке відкрите до глибоких змін на багатьох рівнях, смарт-технології повинні мати ряд характеристик, заснованих на культурних особливостях, освітніх рівнях, економіці і наукових дослідженнях. В останні десятиліття, зокрема, спостерігається сплеск інтересу до впровадження смарт-технологій як засобу зростання суспільства, особливо його розвитку та намагання відповідати вимогам часу.

У сучасних умовах, що характеризуються прискореним перехідним періодом, в якому домінують складні та глибокі зміни в усіх сферах діяльності, впровадження смарт-технологій відображається, перш за все, на високих темпах суспільного розвитку. Це призводить до фундаментальної зміни освітньої моделі, оскільки з'являються нові бачення, які впливають на якість та ефективність вищої освіти. Оскільки ці кроки не мають кінцевої точки, входження в безперервну спіраль успіху сучасної науки вимагає постійного вдосконалення освітнього процесу, особливо на аксіологічному та педагогічному рівнях. Наразі на міжнародному ринку існує багато компаній, які пропонують різноманітні смарт-технології, що коштують дуже дорого та відповідають потребам суспільства - від ринку праці та умов праці до освіти, охорони здоров'я та розвитку суспільства для покращення якості життя.

Впровадження смарт-технологій є результатом складної
ПУЕТ 2022

мережі взаємовідносин між компаніями, університетами, науково-дослідними інститутами та іншими допоміжними структурами. Застосування багатовимірних досвідів з різним впливом у міжнародній сфері може забезпечити сприятливе підґрунтя для розвитку смарт-технологій у вищій освіті, яка стає орієнтиром для сучасного суспільства і людини. Використання смарт-технологій робить процес навчання більш динамічним та ефективним. У цьому процесі є певні труднощі, але вже досягнуто чимало успіхів. Головним успіхом є зацікавленість студентів, їх готовність до сприйняття нового матеріалу, потреба у здобутті нових знань та відчуття самостійності у цьому процесі. Смарт-технології дають можливість навчати не так, як інші. Відчуття постійної новизни та самостійності сприяє розвитку в учнів інтересу до здобуття нових знань.

Список використаних джерел

1. Ardashkin I.B., Chmykhalo A.Yu., Makienko M.A., Khaldeeva M.A., Smart-technologies in higher engineering education: modern application trends. In Proceedings of the International Conference on Research Paradigms Transformation in Social Sciences (RPTSS 2018), The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences, 2018, pp. 57-64.

2. Budhrani K., Lim J.H., Unpacking conceptual elements of smart learning in the Korean scholarly discourse, Smart Learn. Environ., 2018, vol. 5, no. 23, pp. 1-26.

3. I. Lyapina, E. Sotnikova, O. Lebedeva, T. Makarova, N. Skvortsova. Smart technologies: perspectives of usage in higher education, Int. J. Educ. Manag., 2019, vol. 33, no. 3, pp. 454-461.

4. Умное будущее. Реформирование образования повлечет формирование нового общества. URL: http://elearningrussia.ru/last/e_learning_2012. 5. Ş. Țălu, New perspectives in the implementation of smart-technologies in higher education. Advances in Economics, Business and Management Research (AEBMR), 138: 253-257 (2020).

***Секція 4 Стратегування
сталого розвитку та
соціально-економічні
проблеми розвитку громад,
територій, галузей, суб'єктів
господарювання***

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ефективна діяльність підприємства в сучасних умовах господарювання залежить від раціонального використання усіх видів ресурсів, що обумовлює необхідність розробки оптимальної системи управління витратами, в результаті чого приймаються рішення, спрямовані на підвищення результативності його виробничо-господарської діяльності, конкурентоспроможності та прибутковості.

Собівартість продукції – це один з основних результативних показників роботи підприємства. Досягнення оптимального рівня витрат має важливе значення, оскільки дає змогу підприємству збільшувати свій прибуток за умови стабілізації цін, що в свою чергу підвищує його конкурентоспроможність. Управління собівартістю на підприємстві вимагає своєчасного виявлення наявних резервів і наступного дієвого координування різних сторін господарської діяльності підприємства.

Показник собівартості віддзеркалює всі сторони діяльності підприємства: ступінь технологічного оснащення виробництва та освоєння технологічних процесів; рівень організації виробництва та праці; ступінь використання виробничих потужностей; економність використання матеріальних та трудових ресурсів та інші умови й фактори, що характеризують виробничо-господарську діяльність.

З економічних і соціальних позицій значення зниження собівартості для підприємства полягає у наступному: - у збільшенні прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, а отже, у появі можливості не тільки в простому, але й розширеному відтворенні; - у появі більших можливостей матеріального стимулювання робітників і вирішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства; - у поліпшенні фінансового стану підприємства і зниженні ступеню ризику банкрутства; - у можливості зниження ціни реалізації на свою продукцію, що

дозволяє значною мірою підвищити конкурентоспроможність продукції і збільшити обсяг продажів [1].

Існує декілька основних причин, які змушують підприємства постійно працювати над оптимізацією своїх поточних витрат та шукати шляхи економії ресурсів: створення додаткових грошових резервів для інвестування у власний розвиток, необхідність зменшення собівартості продукції або послуг для зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку, а також збільшення обсягів виробництва продукції.

Оптимізація витрат на виробництво продукції має колосальне значення для вітчизняних підприємства, так як є одним з найважливіших джерел підвищення конкурентоспроможності підприємства, збільшення прибутків для розширення виробництва і підвищення рівня мотивації і стимулювання праці персоналу. Зниження витрат на виробництво призводить до підвищення прибутку і рівня рентабельності.

Одним із напрямів оптимізації виробничих витрат підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності є організаційний розвиток [3].

Разом з тим слід зазначити, що зниження собівартості має бути розумним, без шкоди якості і конкурентоспроможності продукції, що випускається. Також неприпустимо проводити зниження собівартості за рахунок погіршення становища персоналу підприємства. Таким чином, у загальному випадку доцільно говорити не про зниження, а про оптимізацію витрат. Системний підхід до зниження собівартості на підприємстві дозволяє організувати безперервні спостереження за додатковою економією і ефективними способами досягнення мети скорочення і зниження витрат. Така система спроможна ідентифікувати високі виробничі витрати і сприяти розробці стратегії боротьби з ними. Перспективи подальших досліджень у даному напрямку можуть бути пов'язані з ув'язкою комплексу заходів щодо оптимізації витрат на виробництво продукції з критерієм оптимізації, в якості якого може виступати максимізація інтегрального показника результативності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Оптимізація витрат підприємства спрямована на вирішення наступних питань: оцінку обґрунтованості абсолютної величини витратами; її відповідність плановим величинам; оцінкою факторів формування величини та структури витрат; своєчасне виявлення резервів зменшення витрат та виявлення і обґрунтування

механізмів мобілізації таких резервів. Відповідно, оптимізація витрат суб'єкта господарювання є однією із сукупності технологій цільового планування прибутку, що визначає параметри моделі управління прибутком підприємства. Під методом оптимізації абсолютної величини затрат підприємства розуміють органічну сукупність фінансових, математичних та статистичних прийомів цільового моделювання фінансових процесів та показників, що дозволяють із прийнятним рівнем статистичної достовірності обґрунтовувати управлінські рішення щодо визначення абсолютної величини чи структури витрат підприємства. Слід відмітити, що серед таких методів оптимізації абсолютної величини витрат суб'єкта господарювання заслуговують на увагу наступні: – АВС-аналіз; – ХУЗ -аналіз; – вартісний аналіз [4].

Отже, ефективна діяльність підприємства залежить від раціонального використання усіх видів ресурсів, що обумовлює необхідність переходу до оптимальної системи управління витратами. Необхідною умовою вирішення головної проблеми - зниження витрат виробництва - вважається формування такого внутрішнього управління, яке дозволило б управляти вартістю продукції та здійснювати дієвий контроль витрат. Тільки комплексний підхід до аналізу численного складу факторів здатний допомогти керівництву організацій здійснити більш оптимальне і аргументоване рішення щодо оптимізації виробничих витрат підприємств. Метою подальших досліджень мають бути вдосконалення та пошук нових напрямів оптимізації витрат з метою вдосконалення системи конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Єлець О.П. *Фактори та шляхи зниження собівартості продукції* /О.П. Єлець, А.І.Бірюк // *Економічний вісник ЗДІА*. – 2014. – № 6. – С.61-67.
2. Настич В. Г. Зниження собівартості продукції як чинник підвищення стабільності підприємства / В. Г. Настич // *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. – 2014. – №2. – С.87-91. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_2_20
3. Перебийніс В. І. *Організаційний розвиток підприємств: теоретичні та практичні аспекти: монографія* / В. І. Перебийніс, А.В. Світлична – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 216 с.

4. Чубірка Г.І. Методи оптимізації витрат підприємства у ринкових умовах / Г.І. Чубірка // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Випуск 2(6). – С. 118-124.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим кроком і значним поштовхом для розвитку інноваційних процесів та збільшенні конкурентних переваг підприємств є цифрова трансформація. Велика кількість як світових, так і національних підприємств у перспективі свого функціонування, враховують цифрові зміни. Адже, цифрові трансформаційні процеси, як і глобальні зміни, сприяють як економічному, так й інвестиційно-інноваційному розвитку вітчизняних підприємств. Тому особливої актуальності набувають питання щодо розроблення перспективних напрямів інвестиційної діяльності й, зокрема, формування стратегії. На сучасному етапі реалізація стратегії інвестиційної діяльності підприємства обмежена в основному реальними інвестиціями.

Проте з розвитком інвестиційного ринку України значно зростають потенційні можливості вітчизняних підприємств, зокрема підвищується їх ефективність функціонування через розширення обсягів інвестиційної діяльності, використання нових різноманітних видів фінансових інструментів і нематеріальних активів.

За сучасних кризових умов господарювання, обумовлених, перш за все, значними змінами, що відбуваються в ринковому середовищі, актуального значення набуває розроблення стратегії інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. У такому випадку неможливим стає процес управління інвестиційною діяльністю підприємств лише за допомогою традиційних методів інвестиційного менеджменту. Тому необхідним є розроблення основ адаптивної стратегії інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. На разі після певного пожвавлення вітчизняна економіка опинилась у кризовому стані. Одночасно поширення кризових явищ перешкоджає залученню необхідних інвестиційних коштів для реалізації інноваційних ідей.

Основною передумовою для формування стратегії інвестиційної діяльності підприємства є його загальна стратегія економічного розвитку. Необхідність забезпечення стійкого стану підприємства на ринку, його економічного розвитку вимагає відповідної

інвестиційної підтримки. Це обумовлює необхідність чіткої системи управління інвестиційною діяльністю вітчизняних підприємств на основі науково передбачення її напрямків і форм, забезпечення здатності адаптуватись до загальних цілей розвитку та умов зовнішнього мінливого середовища його функціонування [1; 2].

У полі зору нашого дослідження опинились такі категоріальні поняття, як: «стратегія», «інвестиційна діяльність підприємства» і «стратегія інвестиційної діяльності підприємства». При цьому інвестиційна стратегія знаходиться у певній співвідпорядкованості з іншими елементами стратегічного вибору підприємства.

Концепція стратегії інвестиційної діяльності підприємства представлена на рис. 1.

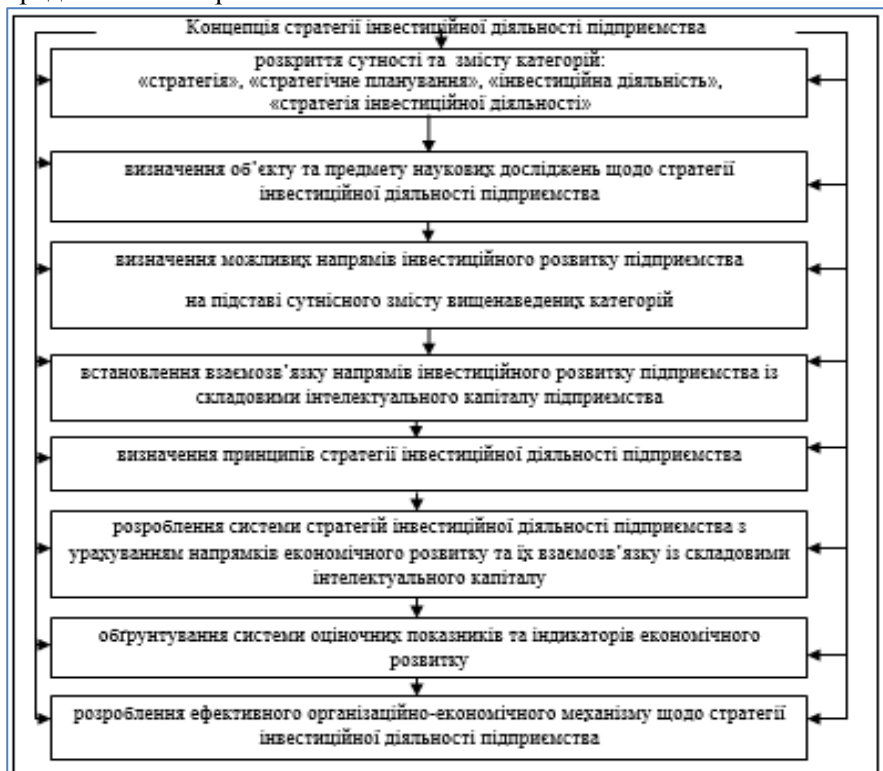

Рисунок 1. Концепція стратегії інвестиційної діяльності підприємства

Джерело: Узагальнено автором [1; 2; 3; 4]

Варто зазначити, що раціональне поєднання напрямів інвестиційної діяльності підприємства із складовими

інтелектуального капіталу, як правило, може забезпечити отримання доходу в процесі його економічного розвитку.

Концепція стратегічного управління відбиває чітке стратегічне позиціонування підприємства (у т.ч. і його інвестиційну позицію), яке виражене в системі принципів і цілей функціонування, механізмі взаємодії суб'єкта й об'єкта управління, характері взаємовідносин між елементами господарської та організаційної структури, формах адаптації до умов зовнішнього мінливого середовища [1].

Інвестиційна стратегія є складовою корпоративної стратегії, що як зазначається в [5] ґрунтується на місії підприємства і відображає як підприємство планує використовувати свої ресурси та функції (маркетинг, фінанси, виробництво) з метою забезпечення конкурентної переваги.

Формування стратегії інвестиційної діяльності підприємства передбачає постановку цілей інвестиційної діяльності, визначення її пріоритетних напрямків і форм, оптимізацію структури сформованих інвестиційних ресурсів їхнього розподілу, вироблення інвестиційної політики по найбільш важливих аспектах інвестиційної діяльності, підтримку взаємовідносин із зовнішнім інвестиційним середовищем.

Таким чином, розуміння взаємозв'язку інвестиційної стратегії з іншими найважливішими елементами стратегічного вибору підприємства дозволяє зробити більш ефективним процес її розробки. Інвестиційна стратегія дозволяє заздалегідь адаптувати інвестиційну діяльність підприємства до майбутніх кардинальних змін можливостей його економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Скотнікова Л.П., Угрімова І.В. Роль інвестиційної стратегії у розвитку підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2018. № 19 (1295). С. 19 – 22.

2. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.; за ред. Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозув. НАН України". Київ, 2015. 304 с.

3. Ткачук О.М., Германюк Н.В. Сучасне удосконалення інноваційної діяльності підприємства. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4 (40). С. 90 – 99.

4. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. К.: Генеза, 2018. 266 с.

5. Операційний менеджмент: навч. посібник / Перебийніс В.І., Писаренко В.В., Помаз О.М. та ін.; за ред. В.І. Перебийноса. Полтава: ПДАА, **2008**. 664 с

В.І. Гнедич, викладач – методист

ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж

Білоцерківського Національного аграрного університету

ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИТЕЙЛ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО РОЛЬ В ЗАДОВОЛЕННІ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ

Український продовольчий ритейл ще не оговтався від кризи через пандемію COVID-19, а вже стикнувся з новими викликами повномасштабної війни. Продуктові мережі стійко долають труднощі, але паритет на ринку змінюється. Яким же буде найближче майбутнє організованого ритейлу?

Як змінилися полиці українських магазинів під час війни і чого на них бракуватиме у найближчому майбутньому?

Як почувається галузь, яка до війни швидко зростала і називалася "ритейлом", і що кажуть українці про те, що до війни називали "шопінгом"? На ці та на багато інших питань однозначної відповіді, мабуть, не дасть ніхто. Постійний рашистський терор вносить серйозні зміни у наше життя.

За даними держстату, у довоєнному 2021 році обсяги роздрібної торгівлі в Україні зросли майже на 11% порівняно із попереднім роком.

Але під час війни торгівля, як галузь, що є сполучною ланкою між виробниками та споживачами, зазнає ударів з багатьох боків.

Знищення підприємств або обмеження виробництва змушує торговців шукати нових постачальників, а руйнування дорожньої та складської інфраструктури - будувати нову логістику поставок.

Масове переселення та втрата роботи, а тому і доходів покупцями змушує торговців змінювати та звужувати асортимент. А на додачу до всього цього ще й забезпечувати регулярну доставку товарів тоді, коли пальне подорожчало удвічі.

Тож не дивно, що збитки торговців за час війни обчислюються десятками мільярдів.

За даними асоціації ритейлерів України (RAU), станом на початок вересня вони перевищили 50 млрд грн.

"50,7 млрд - це далеко не всі прямі збитки, яких зазнав український ритейл. На цьому етапі ми порахували тільки найбільші та найактивніші мережеві компанії, - повідомив голова української ради торгових центрів Максим Гаврюшин "Інтерфакс-Україна". - Багато малих регіональних мереж, немережеві

ПУЕТ 2022

підприємства, торгові точки на ринках залишаються не обліковані. Тому реальна цифра прямих збитків буде набагато більшою".

Мережа супермаркетів АТБ за час війни втратила кілька розподільчих центрів, - зокрема, був повністю знищений центр у Київській області площею у 25 000 кв м, ще один зруйнований наполовину.

Близько 200 із понад тисячі магазинів мережі не працювали. Проте вже на початку травня в мережі АТБ відновили роботу понад 100 магазинів у Київській, Чернігівській, Сумській та Харківській областях, що були тимчасово окуповані, а також відкривалися нові магазини на Заході України - у Львові, Ужгороді та Чернівцях.

Попри руйнування, торгівля продуктами харчування відновлюється швидше, ніж інший ритейл. За даними RAU, на кінець вересня не працювали лише 17% продовольчих магазинів. Тоді як серед непродовольчих магазинів таких понад 40%.

Повномасштабна війна внесла корективи у фінансове становище кожного українця - багато хто отримує меншу зарплату, а то й втратив роботу. А ціни лише зростають. **Українцям вже давно не звикати до росту цін на продовольчі товари, але за останні півроку ця тенденція набуває вражаючих масштабів.**

Це підтверджують і виробники, і переробники, і торговельні мережі, і споживачі. За рік - від вересня 2021 до вересня 2022 - ціни на товари в Україні зросли на чверть. А від початку цього року, за даними Держстату, інфляція у країні становила майже 22%.

Найбільше - на 66% - подорожчало пальне.

Але на другому місці за швидкістю зростання - ціни на харчі. У порівнянні із вереснем минулого року вони зросли на 30%, а від початку року - на 27%.

Серед лідерів подорожчання - овочі (85%) та фрукти (46%), риба (40%), хліб та макарони (36,6% та 31%).

Але рекордсменом по підвищенню ціни стали яйця курячі. Від кінця вересня увага українців прикута до цін на яйця, які від кінця літа до середини жовтня подорожчали удвічі.

«Не просте, а золоте – кажуть покупці про ціни на звичайні яйця. За десяток на столичному ринку просять майже 70 гривень. Та попри те, їсти менше яєць українці не планують. Окрім війни, такі ціни експерти пояснюють і сезонним явищем: традиційно коли починає холодать, загальний обсяг виробництва яєць зменшується. 70% вартості яйця – це комбікорм. Комбікорм – це ПУЕТ 2022

кукурудза, яка виросла в ціні на 45-50% порівняно з минулим роком. Тому об'єктивно годування на птахофабриках птиці стало дорожче. 2 листопада стало відомо, що Міністерство аграрної політики та продовольства України з асоціацією "Союз птахівників України" уклали меморандум, спрямований на стабілізацію ціни на курячі яйця і недопущення перевищення оптово-відпускних цін реалізації від рівня, за якими яйця постачаються до торговельних мереж.

За кожним із подорожчань стоїть своя історія- це і порушення ланцюгів постачання, знищення активів підприємств, зростання їх виробничих витрат, а також підвищений попит населення на окремі товари та послуги на тлі недостатньої пропозиції.

Тісно пов'язана з війною й історія ще одного подорожчання, яке вже підтвердилося офіційною статистикою. За нею перше і друге місце за швидкістю зростання цін у вересні посідають овочі (84,8%) та фрукти (45,9%). Тобто на початку осені та наприкінці збору врожаю овочі в Україні дорожчали швидше, ніж пальне.

Овочі - це, звісно, Херсон. Але не потрібно забувати, що і Миколаївська, і Запорізька області - низка регіонів випали із виробництва.

З іншого боку, треба віддати належне фермерам, особливо у західному регіоні, які намагалися за нинішніх умов підтримувати цей сегмент ринку.

Багато галасу наробив дефіцит солі, що виник після того, як єдиний в Україні виробник кам'яної солі, "Артемсіль", що на Донбасі, зупинив виробництво. Але альтернатива була швидко знайдена.

Асортимент на полицях продуктових магазинів також багато у чому тепер залежить і від географії - що ближче до заходу, і що меншим є "логістичне плече", тим ширшим може бути асортимент продовольчих товарів..

Зростання цін завжди обмежено купівельною спроможністю. Вже зараз за оцінками аналітиків аграрного ринку, українці витрачають на харчі до 70% своїх доходів, до війни - близько третини.

Далі в якийсь момент люди просто перестануть купувати певні продукти і перейдуть на щось дешевше або взагалі від чогось відмовляться. А це ймовірно, коли близько третини працездатного населення не працюють, а соціальні стандарти, згідно із проектом бюджету на 2023 рік, будуть заморожені.

Дефіциту продуктів в Україні не буде. Україна - аграрна країна і тому є впевненість, що всі внутрішні потреби будуть задоволені повністю.

Список використаних джерел

1. Антонюк Я. М. Особливості інноваційного процесу в торгівлі в сучасних умовах / Я. М. Антонюк // Торгівля, комерція, підприємництво : збірник наукових праць. – Вип. 12. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – С. 46-49.

2. Антонюк Я. М. Тенденції розвитку роздрібної торгівлі у країнах Європи в умовах інтернаціоналізації / Я. М. Антонюк, Г. Я. Антонюк // Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. 2013. – №3 (59). – С. 36-42. – (Серія Економічні науки).

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА

Як відомо поняття фінансових результатів має значну схожість з поняттям прибутку підприємства, адже ці абсолютні показники характеризують ефективність роботи підприємства.

Під, прибутком розуміється як сума, на яку дохід підприємства перевищує супутні витрати. І навпаки, збитком вважається сума витрат, яка перевищує суму доходу, з якого ці витрати понесені.

Відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності при розрахунку фінансового результату пропонується використовувати метод «витрати-випуск». Його можливо застосовувати у двох варіантах: 1) фінансовий результат визначається шляхом віднімання витрат періоду від доходів від реалізації; 2) фінансовий результат є різницею вартості частих активів на початок і кінець періоду без капіталу і вилучень.

Джерелом інформації для будь-якого фінансового аналізу є фінансова звітність підприємства. Порядок визначення фінансових результатів суб'єктів господарювання середнього та великого підприємництва регулюється НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (з використанням форми 2 «Звітність про фінансові результати», а Фінансовий результат (прибуток) характеризується певним успіхом господарювання у вигляді доходу суб'єкта господарювання, який інвестує свій капітал (із зазначенням ціни оборотних коштів), відсутність гарантій доходу для суб'єктів господарювання, який інвестує свій капітал, а лише результат успішної операції (як прибуток від комісії за ризик) характерний не для всього доходу, отриманого в ході господарської діяльності, а лише для тієї частини доходу (різниця між загальним доходом і загальними витратами), яка «звільнена» від витрати, понесені під час виконання діяльності, показник вартості, виражений у грошовому виразі (Підсумок витрат за всіма показниками), для малих підприємств [5].

Результат фінансових прибутків є головною метою кожного
ПУЕТ 2022

бізнесу та є одним із головних показників ефективності [1].

Головною метою в ринкових умовах підприємств є одержання певного прибутку. Важливо на плануванні стратегічного етапу брати до уваги усі фактори розвитку, довести розмір доходу та одержання ступеня доходу [2].

Дохід містить в собі найважливіші етапи в роботі підприємства. Щоб дохід підприємства мав здатність зростати, керівникам потрібно присвячувати свою увагу таким питанням, перше: значне збільшення виробництва та продажу товарів і послуг, друге: розвивати, зосереджуватися на масштабах і якості ринків, товарів або послуг, третє: запровадити низку заходів для підвищення продуктивності всіх працівників, враховуючи при цьому зниження витрат на виробництво або впровадження послуг.

Важливим питанням, яке стоїть перед усіма суб'єктами господарювання, є вдосконалення (модернізація) податку на прибуток. Звичайно, певний відсоток податку у вигляді чистого доходу від бізнесу враховує той факт, що обов'язкові відрахування можуть становити частину цього доходу. Ці відрахування збільшують вартість і значно перевищують рівень видобутку, необхідний з цього джерела [3].

Суть справи полягає в тому, що всі існуючі відрахування беруться з прибутку від бізнесу та втрачають зв'язок із бізнесом. Деякі відрахування все ж мають бути збережені. Таким чином, коли активи підприємства покращуються (позитивний приріст сукупних сум) за рахунок виробничо-господарської діяльності, причому в подвійній частині, відповідно збільшуються зобов'язання підприємства. Коли немає кредиторської заборгованості, може бути можливість для зростання капіталу, тобто прибутку. При формуванні стратегічних цілей планування прибутку, прийнятних для сучасних умов ведення бізнесу, дуже важливо враховувати показники розміру прибутку. Тому, на нашу думку, формулювання поточних стратегічних цілей планування прибутку підприємства має базуватися на участі комплексу показників, які оцінюють не лише величину прибутку, а й якість прибутку [4].

Підсумовуючи, сьогоденне наукове співтовариство ще не розробило єдиного чіткого способу пояснення фінансових результатів компанії та її дій. У аналізі, проведеному в дослідженні, виправдано стверджувати, що в короткостроковій перспективі фінансові показники компанії в першу чергу визначаються розміром її прибутку або прибутку.

Список використаних джерел

1. Боронос В.М., Аналіз фінансових результатів підприємства
URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/85745/1/Bagmet_bac_rob.pdf;jsessionid=A1E675CE8E28D94F9C6DF437D7298C34
2. Кононенко Ж. А., Грибовська Ю. М., Ходаківська Л. О., Фактори зміни величини фінансових результатів підприємства.
URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/6.pdf
3. Фірман Н.Я., Вашків О.П. Економічна сутність фінансового результату підприємства. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/22_2019/24.pdf
4. І. В. Нагорна, В. О. Бондаренко, Облік і аналіз фінансового результату в системі управління підприємством. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/105.pdf
5. Попович О. В., Титаренко Л. І. Тлумачення економічної сутності категорії «фінансові результати». URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2019/10.pdf

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України саме персонал часто стає вирішальним фактором, який і забезпечує підприємству успішне, довготривале функціонування та гарну репутацію, що в свою чергу є чинником стратегічного розвитку підприємства. Ефективне використання та розвиток персоналу на кожному підприємстві суттєво залежить від мотивації праці як спонукання людини до продуктивної діяльності. Мотивація є визначальним елементом в активізації людського фактору, який не тільки створює матеріальні передумови виробництва, але і забезпечує їх ефективне функціонування.

Навіть досконало складені плани та найсучасніша структура підприємства не ефективні, якщо мотивація праці персоналу не направлена на підвищення результатів діяльності. Жодна система управління не буде функціонувати, якщо не буде розроблено ефективну систему мотивації праці персоналу, яка буде спонукати кожного працівника працювати продуктивно, як для досягнення особистих цілей так і цілей підприємства. Висока віддача працівників можлива лише у випадку, якщо вони зацікавлені у високому результаті, який дозволить працівникові отримати задоволення його найважливіших потреб [1].

Важливим є формування підприємством системи стимулювання, яке базується на аналізі мотивів і потреб працівників, застосовуючи індивідуальний підхід [2].

Ефективне управління персоналом насамперед зводиться до вдосконалення навичок працівників і до визначення та втілення в життя найкращих способів спонукання працівників до результативної роботи.

Система мотивації праці персоналу на підприємстві є комплексним процесом, який здійснюється підприємством для підвищення ефективності роботи персоналу, що, в свою чергу, є однією з найважливіших умов успішності підприємства. Комплексність втілюється в необхідності використання різних видів мотивації трудової діяльності працівників, що систематизуються за різними класифікаціями, відповідно до

обраних критеріїв, а також у застосуванні різних методів мотивації, засобів впливу на мотивацію та дослідженні і врахуванні факторів, що впливають на мотивацію праці персоналу. Найбільш поширеним є поділ видів мотивації на матеріальні та нематеріальні. Системність мотивації праці на підприємстві є необхідною умовою її дієвості. Системний характер полягає, передусім, у регулярності проведення на підприємстві заходів з мотивації персоналу. Крім того, системна мотивація персоналу повинна мати ефективний зворотний зв'язок, що вимагає додаткових умов, зокрема поінформованості персоналу, прозорості і зрозумілості заходів, які впроваджує для працівників керівництво [3].

Мотивація дає змогу забезпечити формування компетентного фахівця-професіонала і його найкраще включення в роботу.

Система мотивації інтелектуальної праці на підприємстві являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів (системи оплати праці, заохочення за вислугу років, кар'єрного росту, визнання успіхів тощо) і складається із зовнішньої і внутрішньої мотивації. Зовнішня мотивація спрямована на заохочення результату і процесу інтелектуальної діяльності. Внутрішня мотивація спрямована на створення, збереження потенціалу інтелектуального працівника [4].

Багато підприємств під час створення системи мотивації абсолютно не приділяють уваги внутрішній мотивації, припускаючи, що персонал, укладаючи трудовий договір перед прийняттям, уже нею володіють. Навіть якщо персонал під час найму володів цією мотивацією, без належного підтримання внутрішня мотивація може зникнути. Зовнішня мотивація в основному спрямована на оплату та заохочення результату праці. Система мотивації, орієнтована тільки на зовнішню мотивацію, тобто оплату за результат, неминуче призведе до зниження якості інтелектуальної праці. За стратегічного розвитку підприємства, які не підвищують якості своєї продукції, не зможуть конкурувати на ринку. Внутрішня мотивація спрямована на створення, збереження і розвиток творчого інтелектуального потенціалу співробітників підприємства. Тільки внутрішня мотивація дає змогу поліпшувати якість продукції, тим самим підвищувати конкурентоспроможність усього підприємства. У системі мотивації сучасних підприємств внутрішня і зовнішня мотивації повинні бути збалансовані [4].

Окрім того, розробка, впровадження та коригування систем мотивації персоналу має бути кількохрівневою, втілюючись в

ПУЕТ 2022

умовно: короткострокових, середньострокових та довгострокових програмах дії. Довгострокові програми, тобто стратегії мотивації персоналу, є складовою загальної організаційної стратегії підприємства. В умовах нестабільності соціального та економічного середовища для підприємства важливо не ігнорувати довгострокові програми мотивації праці персоналу, орієнтуючи її на забезпечення безперервності в залученні і збереженні важливих для підприємства, відповідальних та компетентних працівників.

Отже, з метою підвищення ефективності господарської діяльності постає необхідність створення цілісної системи мотивації праці персоналу, яка орієнтована на результативність діяльності підприємства загалом та його стратегічний розвиток. Недостатня мотивація в сучасних умовах є часто обмежуючим фактором, не дозволяючи підприємствам реалізувати свої потенційні можливості і знижує трудову активність організації в цілому. Від чітко розроблених систем мотивації залежить не тільки соціальна і творча активність працівників управлінської праці, а й кінцеві результати діяльності підприємств. Керівники сучасних підприємств повинні активізувати інноваційну поведінку персоналу, створювати умови для професійного та творчого розвитку, застосовувати прогресивні підходи до мотивації.

Список використаних джерел

1. Богацька Н.М. Мотивація як основний чинник підвищення ефективності праці на підприємстві / Н.М. Богацька // Глобальні та національні проблеми економіки.– 2015. – №3. – С. 210–214.
2. Перебийніс В. І. Формування доходів працівників підприємств: монографія // В. І. Перебийніс, Т.О.Сазонова. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 265 с.
3. Сивицька І.Г., Синиченко А.В. Мотиваційна стратегія як провідна детермінанта оптимізації управління персоналом / І.Г. Сивицька, А.В. Синиченко // Економіка і організація управління. – 2019. – № 3 (35)./ – С.92-100.
4. Хаврова К. С. Роль системи мотивації в стратегічному розвитку підприємств / К.С. Хаврова // Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. – 2020. – Випуск 3. – С. 103–108. URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/id/eprint/2146>.

Ж.А. Кононенко, доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

І.М. Білодід, магістр ОП Економіка підприємства, спеціальності 051 Економіка

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ – ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

На даний час стан торговельного бізнес середовища в Україні відбувається за умов динамічного зовнішнього руху. На разі суб'єкти підприємництва діють в умовах економічної нестабільності та кризових явищ, в умовах зростаючої конкуренції, невпевненості та збільшеного рівня ризику, а від так важливим постає не просто виклики щодо реагування на виникаючі проблеми та прийняття мінливих умов середовища, але й спроможність передбачати наперед можливі загрози, які можуть виникати у майбутньому для підприємства, та впроваджувати превентивні заходи в русі досягнення поставлених цілей. Такий стан справ підкреслює важливість застосування на підприємствах останніх світових та вітчизняних досягнень стратегічного управління та вибору моделі стратегії напрямку розвитку, яка має бути спрямована на забезпечення високої ефективності остаточних результатів багатьох напрямків діяльності та його стійких конкурентних позицій на ринку. Головною із таких стратегій постає диверсифікація діяльності бізнесу, оскільки такий шлях дозволяє підприємствам розширити асортимент продукції та бути більш фінансово гнучким, більш повно завантажувати виробничі потужності, знизити фінансові ризики, підвищити конкурентостійкість тощо [2].

Таким чином, щоб зрозуміти позитивний вплив диверсифікації на результати життєдіяльності торговельних підприємницьких осередків, необхідно визначити економічний сенс даного питання. В загальному розумінні спільним у багатьох визначеннях є трактування диверсифікації як руху, направлено на різноманіття і розгалуження діяльності підприємства, мета яких отримання додаткового прибутку і зменшення ризику, різними методами. Різноманітність визначень диверсифікації вказує на складність сутності цього поняття [3]. Диверсифікаційний рух впливає на різні щаблі виробничо-господарської діяльності

підприємства, тому такому руху притаманні різні вектори розвитку, наприклад, диверсифікація виробництва та диверсифікація продукції. Диверсифікація виробництва відображається у одночасному опрацюванні багатьох, не пов'язаних один до одного виду виробництва, як наслідок збільшення переліку товарів та послуг, які виробляються (диверсифікація за вертикаллю, за горизонталлю та конгломеративна). Щодо диверсифікації продукції то це, насамперед, розповсюдження значного числа модифікації однієї і тієї ж товарної групи-продукції. Впроваджується на високо конкурентних ринках зі сталим попитом та пропозицією (фактична задовольняє базові вимоги покупців, уявна залишає принципові характеристики незмінними, але дещо їх модернізує, наприклад, дизайн, упаковку тощо).

Узагальнення можливих векторів диверсифікації підприємств відобразимо на рис. 1.

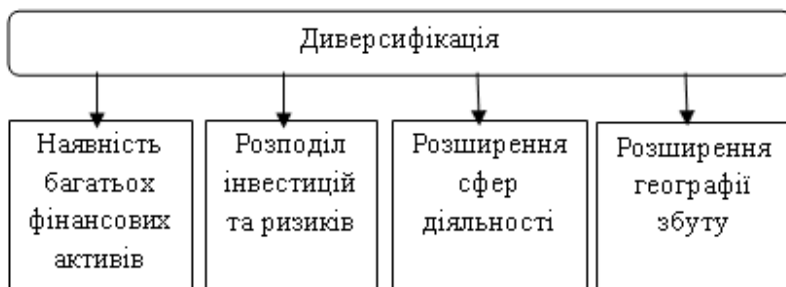

Рис.1. Вектори диверсифікації підприємства

Окрім існуючих головних напрямків диверсифікації на практиці також є вузькоспеціалізовані. Вони залежать від виду економічної життєдіяльності суб'єкта та особливостей його управлінської ланки [3].

Диверсифікація має бути стратегічною альтернативою розвитку підприємства, що дозволить йому отримати додаткові економічні здобутки в умовах ринкової кон'юнктури [1]. Враховуючи динаміку збільшення впливу на роботу підприємств кризових явищ та зростання невпевненості зовнішнього середовища, перед переважною більшістю підприємств постало питання розробки стратегії їх існування. Отже, підприємства повинні впроваджувати диверсифікацію з максимальною для себе

вигодою і мінімальними ризиками від цього й буде залежати фінансова стійкість підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Богуславський, Є.І. Вибір оптимального методу диверсифікації підприємств. Ефективна економіка 2013. №10. С.14–18.

2. Брінь П.В., Переходова Л.О. Диверсифікація господарської діяльності підприємств. Вісник НТО «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. 2013. 69 (1042). С.172 – 175.

3. Скоробогатов, М.М. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства в сучасних умовах. Економічний вісник Донбасу. 2011. №3(25). С.18–21.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Інтенсивні зміни у зовнішньому середовищі, невизначеність умов господарювання підприємств створюють загрози їх економічній безпеці. За сучасних умов господарювання підприємства України опинилися в умовах, коли необхідно самостійно забезпечувати господарську діяльність, стійкий розвиток і адекватно реагувати на зовнішні впливи, які заважають реалізувати економічні інтереси та використати конкурентні переваги для рівноцінної конкурентної боротьби. Така ситуація змушує підприємства швидко адаптуватися до умов функціонування, вимагає вміння пошуку та реалізації шляхів забезпечення їх стабільного розвитку на основі виявлення, нейтралізації та попередження загроз діяльності.

Процес управління економічною безпекою підприємства потребує розроблення відповідного механізму, компонентами якого є сукупність фінансових інтересів підприємства, організаційна структура й управлінський персонал, техніка і технологія управління, функції, принципи і методи управління, фінансові інструменти, критерії оцінки. Забезпечити економічну безпеку підприємства як вирішальну умову його діяльності має система економічної безпеки. Відсутність уваги та управлінських дій до цілеспрямованого забезпечення економічної безпеки призведе до її послаблення через актуалізацію загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства. Для ефективного функціонування системи економічної безпеки, по-перше, вона має бути унікальною для кожного суб'єкта господарювання; по-друге, комплексність забезпечення економічної безпеки підприємства та постійне зростання її рівня можливе лише за умови якісної, інтегрованої, оперативної роботи всіх підрозділів підприємства.

Механізм управління економічною безпекою доцільно розділити на такий, що забезпечує попереджуючий вплив, та механізм антикризового управління. Попереджувачим управлінням економічною безпекою підприємства є планування стратегій його розвитку, аналіз, прогнозування, планування необхідних змін і

своєчасне реагування на події. Під антикризовим управлінням економічною безпекою підприємства слід розуміти реалізацію такого механізму управління, що забезпечує швидке скорочення втрат шляхом негайного реагування на події [5].

Варто зазначити, що в умовах воєнного стану першочергового значення набуває енергетична безпека (як складова економічної безпеки) [4].

Розробка механізму попередження та нівелювання таких економічних загроз пов'язане з тим, що господарська діяльність піддається впливу безлічі факторів, які необхідно ідентифікувати, систематизувати і брати до уваги при проведенні оцінки економічної безпеки підприємства.

Ідентифіковані й потенційні загрози економічній безпеці підприємства умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства; їх можна лише врахувати (якщо вони ідентифіковані) при організації діяльності підприємства. Внутрішні загрози викликані діяльністю самого підприємства: системою організації такої діяльності, рівнем фінансового менеджменту, кваліфікацією його керівництва тощо [1].

Якщо розглядати суб'єктивну точку зору проведення аналізу економічної безпеки, то вона зводиться тільки до мікрорівня, де досліджується переважно фінансова складова діяльності підприємства, а факторний вплив макрорівня на господарські процеси не піддаються ані кількісній, ані якісній оцінці. Тому в сучасних умовах ведення господарської діяльності, головним завданням з управління підприємствами постає виявлення й оцінка всього комплексу ризиків і загроз економічній безпеці з метою їх нівелювання та подальшого врахування під час розробки стратегії власного розвитку.

Сучасна економічна наука основними видами загроз економічній безпеці вважає інформаційну, кадрову, фінансову, техніко-технологічну. Тобто стан ефективного використання ресурсного потенціалу є основним об'єктом захисту від загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства. Звідси головною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його сталого і максимально ефективного функціонування, забезпечення високого потенціалу розвитку бізнесу.

Класифікація загроз є висхідним пунктом формування системи економічного захисту, тому системність оцінки повинна охоплювати елементний ряд показників, а саме: динамічність

розвитку підприємства на основі ступеня відповідності планам, нормам, нормативам; ефективності використання ресурсів (фондовіддача, продуктивність праці, матеріаловіддача та ін.); порівняння власних бізнес-процесів з бізнес-процесами конкурентів. Важливими складовими в системі оцінки рівня економічної безпеки є звичайно макрозагрози. В цьому випадку для оцінки факторів ризику макrorівня доцільно використовувати відомий у стратегічному плануванні SWOT-аналіз, адаптований для цілей проведення досліджень, доповнюючи його політичною і технологічною складовою, соціальним аспектом та правовими і природними факторами, які мають вагомий вплив на діяльність підприємств [3].

Отже, виникає необхідність у розробці методичного підходу, який би давав можливість швидко та достовірно оцінити безпечність розвитку підприємства. При цьому, оцінка економічної безпеки не повинна зводитись до жорстких протиставлень, необхідні комбіновані підходи, що включають формалізовані і неформалізовані методи оцінки функціонування підприємств, направлені на погодження змін внутрішніх чинників зі змінами зовнішнього середовища. Надійне забезпечення економічної безпеки підприємства можливо лише за комплексного і системного підходу, що дозволяє забезпечити стратегічний розвиток підприємства, розробити тактичні та оперативні дії для мінімізації негативного впливу загроз.

Список використаних джерел

1. Адонін, С. В., Калашнікова, Ю. М. Проблеми оцінки економічної безпеки сучасного підприємства / С. В. Адонін, Ю. М. Калашнікова // Економічний простір. – 2019(148). – С. 106-115. Режим доступу: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/155>.
2. Кримчук Н.О. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства / Н.О. Кримчук // Науковий блог. – Національний університет «Острозька академія» – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua>.
3. Олійник Т. І. Методичні аспекти оцінки економічної безпеки підприємств у ринкових умовах господарювання / Т. І. Олійник // Економіка та держава. – 2019. – № 10. – С.69-72.
4. Перебийніс В.І. Енергетичний менеджмент: Навчальний посібник / В.І.Перебийніс. - Полтава: Інтерграфіка, 2004. – 232 с.

5. Приходько В. П. Управління економічною безпекою підприємства / В. П. Приходько // Економіка та держава. – 2013. – № 10. – С. 10-12.

*О.В. Лозова, к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту
О.М. Гаркавенко, магістр спеціальності 073 «Менеджмент»
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

ЕФЕКТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Управлінські навички є дуже важливими, які потрібні майже в кожній бізнес-структурі. Це також включає сектор охорони здоров'я, де неефективне управління є питанням життя та смерті пацієнтів. Важливість управлінських навичок у сфері охорони здоров'я не можна недооцінювати, оскільки лікарні та їхній персонал потребують професійної підтримки за допомогою відповідної спеціалізованої підготовки.

Менеджери охорони здоров'я у лікарнях повинні наглядати за різними відділами. З цієї причини вони повинні вміти створювати унікальні підходи до багатьох складних ситуацій, щоб гарантувати, що лікарня буде не тільки успішною, але й прибутковою.

Глобальна охорона здоров'я вступила в більш складну еру. Нові послуги висувають більший попит на медичних працівників у всіх відділах. З огляду на різноманітне населення та старіння цілих націй та країн, керівництво має йти в ногу з передовими технологіями та трансформувати послуги охорони здоров'я в цифрову еру. Без цієї передової технології могла б статися світова криза.

Щоб краще зрозуміти це питання, потрібно спочатку зрозуміти, як менеджер повинен контролювати різноманітні відділення для пацієнтів. Від онкологічного відділення до педіатричного є цілий ряд кадрових питань і проблем, які необхідно вирішити. Коли медсестри в одному відділенні перевантажені, вони можуть бути не такими ж навантаженими в іншому відділенні. Хороший менеджер зрозуміє це та зможе розташувати потрібних працівників у потрібних відділах, щоб допомагати пацієнтам. Також важливо, щоб ті, хто телефонує до лікарні, розмовляли з людиною, яка компетентна проконсультувати та надати допомогу. З цієї причини керівник повинен мати можливість виконувати багато завдань і зосереджуватися на різноманітних кадрових питаннях і питаннях відділу.

Менеджеру потрібно жонглювати різними обов'язками. Вони повинні планувати, керувати, а також координувати різноманітних

практиків; контролювати відділи, а також групи. Вони повинні вміти безпомилково жонглювати та виконувати кілька завдань одночасно. Крім того, є список навичок, які будуть корисні менеджеру з охорони здоров'я:

вміння спілкуватися, а також вирішувати складні проблеми та приймати швидкі ефективні рішення;

можливість співпрацювати з іншими керівниками відділів;

можливість знайти кваліфікований персонал;

вміння складати бюджет і фінансувати та інші.

Щоб отримати цю посаду, вони також повинні мати ступінь магістра з менеджменту або адміністрування охорони здоров'я. Працювати в різних умовах, включаючи кадрові ресурси в клініках і місцевих лікарнях. Існують різні керівні посади, які вони можуть обіймати, але всі вони вимагатимуть того чи іншого ступеня.

Керівники можуть значно вплинути на медичний заклад, надаючи надійні послуги. Розуміти, а також координувати та керувати різними відділами. Лікарі, страхові компанії та навіть дистриб'ютори технологій — усі вони зацікавлені в роботі лікарень. Менеджери шукають ці групи і направляти їх до спільної мети. Вони повинні розуміти належні методи фінансування, а також спрямувати потік зазначених коштів до правильних ресурсів і відділів. Менеджери відстежують оновлення правил і мають бути готовими інформувати персонал про будь-які зміни, які можуть вплинути на їхні конкретні посади. Інноваційні технології вимагають серйозної підготовки та часу, а інфраструктура має бути у належному місці, щоб адаптувати та створювати нові технології.

Кожен пацієнт повинен мати можливість інвестувати в своє здоров'я, і вони повинні мати можливість без вагань вирішувати конкретні проблеми.

Отже, керівники повинні бути відповідальними та готовими докласти максимум зусиль, щоб забезпечити постійне обслуговування якісних закладів для догляду за пацієнтами. З цієї причини менеджери займають важливе становище в галузі охорони здоров'я. Вони можуть поєднати бізнес-аспекти управління лікарнею з медичною експертизою, щоб сформувати важливий і надійний зв'язок. Саме цей життєво важливий зв'язок визначає успіх лікарні, таким чином формуючи медичні послуги, на які пацієнти можуть покластися.

ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО ПОРТФЕЛЯ

Кожне торговельне підприємство має за мету отримання достатнього прибутку для забезпечення розвитку. Як відомо, це відбувається, перш за все, за рахунок пропозиції споживачам певного набору товарів, а тому формування асортиментного портфелю є одним з першочергових завдань. Це завдання може бути виконано, якщо всі учасники процесу купівлі-продажу зацікавлені в збільшенні масштабів діяльності. За таким підходом, розглядаючи товарний портфель як сукупність різних товарів, що мають різний рівень рентабельності й потребують різних технологій продажів, кожен відповідальний за свою товарну позицію намагається прискорити її оборотність і за рахунок цього збільшити доходність. Слід погодитися, що управління структурою товарного портфелю є складним процесом і полягає у його оптимізації [1].

Одним з підходів до формування оптимального товарного портфелю є врахування співвідношення між продажами продовольчих і непродовольчих товарів, використовуючи для цього загальнонаціональний характер (рис. 1) [2].

Рис. 1. Роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі, млн грн

Як видно з рис. 1, обсяг товарообороту по всіх товарних позиціях, а також окремо по продовольчих й непродовольчих

ПУЕТ 2022

товарах зростає. При цьому, частка продовольчих товарів у 2017 р. становила 39,8% в загальному обсязі товарообороту, непродовольчих товарів – 60,2%; у 2018 р. – 43,3% та 56,7%, відповідно; у 2019 р. – 42,4% та 57,6%, відповідно; у 2020 р. – 44,2% та 55,8%, відповідно; у 2021 р. – 43,1% та 56,9%, відповідно.

Тож, в процесі формування товарного портфеля будемо спиратися на тенденцію збільшення частки непродовольчих товарів за ціновим індикатором.

За цією гіпотезою розроблено алгоритм оптимізації товарного портфеля торговельного підприємства за етапами, реалізація яких дозволяє досягти бажаного результату у задоволенні потреб споживачів та достатнього рівня рентабельності (рис. 2).

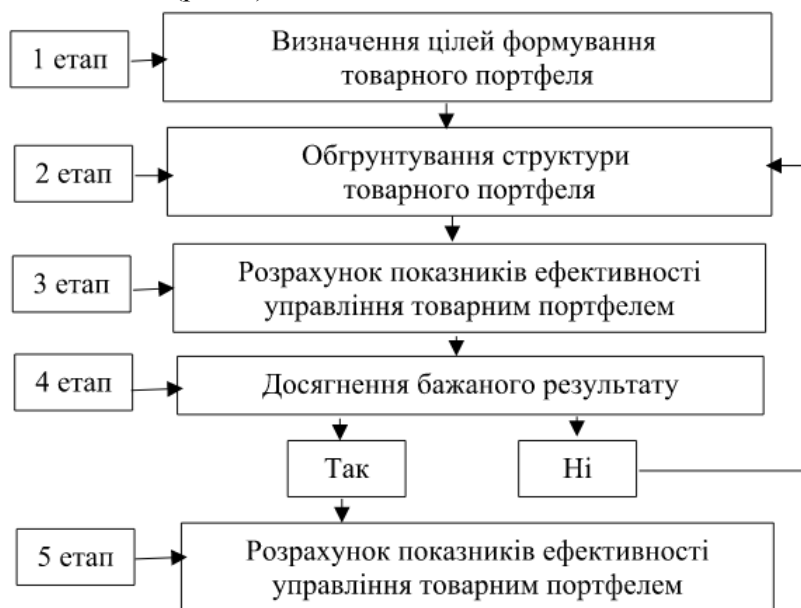

Рис. 2. Алгоритм оптимізації товарного портфеля

Таким чином, алгоритм оптимізації товарного портфеля, що є поетапним процесом постановки цілей, обґрунтування структури, моніторингу стає інструментом досягнення бажаних результатів.

Список використаних джерел

1. Макаренко Н.О. Оптимізація формування товарного портфеля як інструмента управління товарним асортиментом та

номенклатурою. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Випуск 2 (13). С. 107-113.

2. Статистична інформація. Внутрішня торгівля. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

В.О. Назаренко, магістрант

І.Г.Миколенко, д.е.н., доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

РИЗИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Нині ризик є одним із основних елементів будь-якої діяльності українських компаній, який необхідно враховувати при плануванні їх розвитку. Як відомо, неможливо уникнути ризиків під час ведення господарської діяльності, а особливо при її розвитку. Крім того, керівникам підприємств не завжди вдається вийти з ризикованих ситуацій, що може призвести до негативних наслідків. Однак сучасні політичні, економічні та фінансові умови в Україні несуть безпрецедентні ризики для господарської діяльності всіх без виключення суб'єктів підприємницької діяльності.

З початку повномасштабного вторгнення український бізнес зазнав величезних збитків. За різними оцінками та результатами опитувань, майже 50% підприємств припинили свою діяльність, а ті, хто зміг вижити та продовжити роботу в нових реаліях, кардинально змінили свої плани та підхід до роботи. Проте реалії сьогодення ставлять перед бізнесом і владою низку викликів і завдань, ключовим серед яких є функціонування бізнесу в умовах бойових дій. Підприємства мають повернутися до роботи – це запорука наповнення державного бюджету, збереження платоспроможності населення, зміцнення економічної стабільності держави та, відповідно, її спроможності ефективно протистояти «агресору».

ОСОБЛИВІ УМОВИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

ДЕРЖАВА

БІЗНЕС

НАСЕЛЕННЯ

податкові платежі

можливість
продовжувати
діяльність

збереження
робочих місць;
платоспроможність

Рисунок 1 – Можливості для суб'єктів економіки в контексті формування особливих умов ведення бізнесу в Україні в умовах воєнного часу

Зазначимо, що ризики існують постійно, навіть за найсприятливіших умов для розвитку компанії, і відіграють важливу роль у діяльності компанії. Проведення аналізу ризиків, оцінка їх впливу та врахування можливих наслідків є важливими для забезпечення ефективної господарської діяльності компанії.

Але з початком війни суб'єкти економіки почали жити в нових обставинах, в новій реальності, для якої характерними є наступні фактори: міграція людей і непорозуміння щодо їх повернення; відсутність особистої безпеки будь-де; ризик втрати майна внаслідок знищення; зовнішньоекономічні обмеження; збільшення кількості компаній, які не можуть виконати свої зобов'язання. Якщо додати до цього переліку кардинальні зміни законодавства, то отримуємо мультиризикову ситуацію для кожної компанії.

Загрози, спричинені російською військовою агресією та введенням воєнного стану в Україні, внесли суттєві корективи в систему управління підприємством, посиливши фактор непередбачуваності подій та непередбачуваності розвитку ситуації, виникнення додаткових специфічних ризиків, які не притаманні нормальній діяльності в мирний час. За цих умов управління підприємствами мало гнучкості та здатності адаптуватися до зовнішніх умов; особливої уваги набуває впровадження ризик-орієнтованого управління та переорієнтація його механізмів відповідно до особливих умов воєнного стану.

Серед основних викликів воєнного стану, які набувають ознак ризиків у господарській діяльності підприємства та безпосередньо впливають на процес прийняття антикризових рішень, виділяємо наступні: необхідність урахування та дотримання обмежень та зобов'язань, що накладаються на компанії у зв'язку з введенням воєнного стану (можливість мобілізації працівників, у т.ч. ключових спеціалістів, примусове відчуження майна для військових цілей, виконання спеціальних військових доручень, у т.ч. оборонного характеру): втрата налагоджених зв'язків із ключовими партнерами, які перебувають на окупованих територіях або зазнали втрат під час бойових дій і не можуть виконувати свої договірні зобов'язання; запровадження особливого режиму перетину кордону, що впливає на імпортно-експортні операції;

скорочення або повна втрата ринків збуту через порушення логістичних потоків поставок, руйнування інфраструктури, зниження попиту з боку покупців і власників споживчої продукції; неможливість прогнозувати справжні обсяги доходів і збитків від операційної діяльності, наявність загроз поповненню оборотних коштів тощо.

ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах нестабільного економічного середовища дедалі частіше компанії зустрічаються з проблемою «виживання» в контексті глобалізаційних трансформацій. Задля подолання існуючих проблем все частіше компанії вдаються до інтеграційних процесів. Основними організаційними формами інтеграційних процесів є злиття і поглинання компаній (М&А), що представляють собою низку можливостей для оптимізації бізнесу.

Досвід провідних компаній розвинених країн світу доводить, що співпраця компаній на засадах добросовісної конкуренції позитивно впливає на результати їхньої діяльності, укріплюючи позиції на визначеному сегменті ринку, сприяючи покращанню якості продукції або послуг, введенню нових інноваційних технологій, розширенню кола споживачів тощо [1, с. 108].

Злиття і поглинання є інструментом перерозподілу власності від менш ефективних власників до більш ефективних управлінців задля підвищення прибутковості компанії.

В науковій економічній літературі є різні підходи щодо трактування злиття і поглинання. Так, злиття компаній – це об'єднання двох або більше суб'єктів господарювання, в результаті якого утворюється нова, об'єднана економічна одиниця. Злиття може бути трьох типів, а саме [2, с. 44]:

1) Злиття форм – це об'єднання, при якому об'єднані компанії припиняють своє існування як юридичної особи та платника податків. Нова компанія бере під свій чіткий контроль і пряме управління всі активи і зобов'язання перед клієнтами компаній, які взяли участь у злитті компаній.

2) Злиття активів – це об'єднання компаній з передачею власниками компаній-учасниць в якості внеску до статутного капіталу прав контролю над своїми компаніями і збереженням діяльності, та організаційно-правової форми останніх, внеском в даному випадку можуть бути виключно права контролю над компанією.

3) Приєднання – це така форма об'єднання, при якій одна з компаній, що об'єднуються продовжує діяльність, а інші втрачають

свою самостійність і припиняють існування в якості юридичних осіб.

В свою чергу, поглинання компаній – це форма об'єднання підприємств, яка припускає, що поглинаюче підприємство залишається юридичною особою, а те, що поглинається, ліквідується, передавши при цьому першому все своє майно, зобов'язання, борги. При поглинанні одна компанія виступає продавцем, інша – покупцем. Поглинута компанія може зберігати свій статус юридичної особи або ввійти до складу поглинаючої компанії як структурний підрозділ.

Залежно від характеру інтеграції компаній виділяють такі види злиття та поглинання компаній [3-6]:

1. Горизонтальне злиття – об'єднання підприємств однієї галузі, що виробляють або реалізують один і той же виріб, товар, послугу або що здійснюють одні і ті ж стадії виробництва.

2. Вертикальне злиття – об'єднання підприємств різних галузей, зв'язаних технологічним процесом виробництва готового продукту або реалізації товару чи надання послуги. Тобто за рахунок злиття підприємство має можливість розширити межі своєї діяльності або на попередній технологічній стадії, або на подальшій технологічній стадії.

3. Родові (паралельні) злиття – об'єднання компаній, що випускають взаємопов'язані товари. Вигодою від такого злиття є концентрація технологічного процесу виробництва в межах однієї компанії. Це оптимізує витрати виробництва, і як наслідок створена шляхом злиття фірма більш рентабельна ніж брали участь у злитті разом узяті.

4. Конгломератні злиття – об'єднання компаній, не пов'язаних між собою певними виробничими або збутовими відносинами, тобто злиття такого типу – злиття фірми однієї галузі з фірмою іншої галузі, яка не є ні постачальником, ні споживачем, ні конкурентом.

5. Реорганізація – об'єднання компаній, задіяних в різних сферах бізнесу. Вигода від такого злиття залежить від конкретно взятої ситуації. Інвестори прагнуть зберегти й стабілізувати безпосередній контроль за використанням своїх ресурсів. Оптимальним варіантом для цього є безпосередня участь в управлінні компанією.

До основних причин злиття і поглинання компаній варто віднести такі:

– елемент стратегії майбутнього розвитку;

- зміцнення та посилення позицій на ринку;
- виживання компаній в умовах посилення конкуренції;
- проблеми через світову економічну кризу;
- реструктуризація заборгованостей;
- оптимізація корпоративних структурних груп компаній;
- відсутність доступу до кредитних ресурсів;
- знецінення активів на фоні фінансової нестабільності тощо.

Таким чином, в умовах глобалізаційних трансформацій дедалі все більше загострюється конкурентна боротьба, а тому ряд компаній стикаються із труднощами щодо виходу на нові ринки, отримання стратегічно важливих ресурсів, підвищення капіталізації бізнесу тощо. Угоди злиття і поглинання дозволяють компаніям долати подібні труднощі. Крім того, основні цілі злиттів і поглинань компаній саме і полягають у прагненні до зростання та отриманні ефекту синергії. Тому для вітчизняних компаній участь в таких інтеграційних процесах на ринку злиття та поглинання є фактично можливістю вийти на новий рівень розвитку, досягти збільшення капіталізації, зменшення рівня ризику ведення бізнесу тощо.

Список використаних джерел

1. Єгорова Г.А. Злиття та поглинання в Україні: проблеми визначення дефініцій та основні мотиви укладання угод. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. С. 108–111.
2. Максименко І.Я. Злиття та поглинання як інструмент інноваційного розвитку: стан та перспективи в Україні *Економічний вісник*. 2018. № 2. С. 43–50.
3. Голобородько А.Ю. Цифрове стратегічне партнерство. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 288 с.
4. Кужелєв М.О. Корпоративний контроль: методологія дослідження, фінансовий аспект та моделі формування. *Фінанси, учет, банки: збірник наукових трудов*. 2012. Вип. 1 (18). С. 24–34.
5. Дмитриченко Л. І., Хімченко А. М., Кужелєв М. О., Калиниченко М. П. Корпоративні відносини: методологія дослідження та механізми функціонування : монографія. Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. 160 с.
6. Онишко С. В. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: монографія / за заг. ред. д.е.н.,

професора С. В. Онишко. Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. 452 с.

*А.А.Пазій, магістр ОП Економіка підприємства, спеціальності
051 Економіка*

Ж.А. Кононенко, доцент

*Гришко С.С., магістр ОП Економічна кібернетика, спеціальності
051 Економіка*

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та
торгівлі»*

СПОСОБИ ОНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Формування матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарського підприємства передбачає такі підготовчі етапи алгоритму відтворення матеріально-технічної бази [1]:

- інвентаризацію стану використання основних фондів з метою виявлення застарілих і зношених елементів;
- аналіз відповідності наявного обладнання, фондооснащеності і технологій вимогам модернізації;
- вибір спеціалізації та розміщення аграрного виробництва і його специфіки з урахуванням кадрового складу, планованого обсягу продукції, напрямків реінвестування прибутку, структури основних і оборотних фондів;
- модернізацію діючого обладнання, придбання, доставку та монтаж нового обладнання;
- визначення обсягу і якості матеріальних оборотних коштів.

Завершує відтворення матеріально-технічної бази процес відновлення і відшкодування матеріально-технічних ресурсів. Відновлення основних фондів може здійснюватися за допомогою ремонту (поточного, середнього і капітального) за рахунок амортизаційних відрахувань і додаткового продукту, а також шляхом модернізації, реконструкції та придбання. При цьому просте відтворення матеріально-технічної бази передбачає, переважно, заміну застарілих засобів праці і капітальний ремонт, а розширене, як правило, здійснюється шляхом нового будівництва, розширення діючих підприємств та їх виробничих потужностей, реконструкції, технічного переозброєння і техніко-технологічної модернізації [2].

В процесі відтворення матеріально-технічної бази за рахунок реконструкції здійснюється розширення і перебудова споруд, оновлення активної частини основних фондів, що і відноситься до

заходів технічного переозброєння, які, в порівнянні з повною заміною і новим будівництвом, надають, за менші кошти можливості збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, продуктивності праці, зниження матеріаломісткості, скорочення тривалості виробничого циклу і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності продукції.

Під модернізацією обладнання зазвичай розуміється оновлення і відтворення матеріально-технічної бази на основі ліквідації морально зношених основних фондів і підвищення техніко-економічних показників із застосуванням більш досконалих конструкцій, механізації та програмування, що поліпшують нормативні та технічні характеристики механізмів, що дозволяють збільшити продуктивність обладнання і забезпечити необхідну виробничу потужність [4]. Ефективне ведення сільськогосподарського виробництва не можливе без збалансованого комплексного взаємозв'язку галузей рослинництва, тваринництва, переробки та біоенергетики.

Розробляючи механізми оновлення матеріально-технічної бази, слід враховувати, що в даний час вона являє собою поєднання прогресивних і відсталі технології; передових галузей і господарств, розвиваються на досконалої технологічній основі, які є сусідами з господарствами, що мають стагнующе виробництво і низький рівень технологій. Тому необхідно підтримувати збалансований розвиток сільськогосподарського виробництва зі збереженням і підтримкою сформованих галузевих і регіональних традицій і раціонального застосування інноваційних технологій. Визначення вектора інноваційного розвитку матеріально-технічної бази, коригування програмних документів і підбір адекватного інструментарію вимагають активного державного участі. Стале поповнення і інноваційне оновлення матеріально-технічної бази неможливо без використання гнучкої системи державної підтримки цих процесів, які передбачають, в першу чергу, підтримку інноваційно-інвестиційної діяльності в матеріально-технічному секторі АПК [5].

Найбільш затребуваною заходом підтримки технічної і технологічної модернізації є надання субсидій на відшкодування частини вартості техніки. Розрахунки показують, що оптимальним розміром субсидії є відшкодування 35 % вартості придбаної техніки, що дозволить купувати техніку з її нульовим подорожчанням в разі повернення сільгосптоваровиробниками частини основного боргу за кредитом, яка притягається на строк до ПУЕТ 2022

восьми років [3]. Ще однією з найважливіших проблем при вирішенні завдання технічної модернізації АПК є підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що спрямовуються на ці цілі. Однак далеко не вся нова техніка, яка перебуває на ринку, відповідає сучасному технічному і технологічному рівні. Як показують результати випробувань, проведених машино випробувальними станціями близько 60 % поданих на випробування машин і обладнання не відповідає технічним умовам (ТУ) за експлуатаційними характеристиками. Закупівля такої техніки і обладнання призводить до нераціонального використання як власних фінансових ресурсів сільськогосподарських товаровиробників, так і бюджетних коштів, що спрямовуються на придбання техніки та обладнання.

Список використаних джерел

1. Олійник О.В. Державна підтримка матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 95- 100.

2. Перебийніс В.І. Формування стратегії енергетичного менеджменту машинно-тракторного парку. *Агросвіт*. 2015. № 7. С. 18-21.

3. Петров В.М. Удосконалення технічного забезпечення сільського господарства. *Економіка АПК*. 2013. 12. С. 98-102.

4. Статистичний бюлетень «Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами» [Електронний ресурс]. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

5. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні: Матеріали П'ятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, 28-29 січня 2015 р. К.: ІАЕ УААН, 2015. 82 с.

М.О. Солдак, учений секретар
О.Р. Васильченко, провідний економіст
І.А. Кузнецова, провідний економіст
Інститут економіки промисловості НАН України

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

Старопромислові території України і раніше стикались з проблемами в економічній, соціальній, житлово-комунальній та екологічній сфері, які виникли внаслідок втрати профільними галузями ринків збуту, збитковості та припиненням виробничої діяльності. Нові виклики, пов'язані з воєнним станом та повоєнним відновленням, потребують чергового переосмислення концептуальних положень ревіталізації старопромислових територій, але на нових для України принципах стратегічного планування розвитку регіонів –смарт-спеціалізації.

Принцип смарт-спеціалізації (S3) покладений в основу стратегії зростання Європейського Союзу (ЄС) «Європа 2020». Мета S3 полягає не в тому, щоб зробити економічну структуру регіонів більш спеціалізованою (тобто менш диверсифікованою), а в тому, щоб максимально використовувати існуючі сильні сторони, виявити приховані можливості та створити нові платформи, на яких регіони можуть формувати конкурентні переваги у сфері високої доданої вартості. Смарт-спеціалізація виходить з ідеї, що регіони ЄС мають різні економічні та інституційні структури, які формують можливості для їхнього майбутнього розвитку. Вона виникла як протилежність політики «одного розміру для всіх», яка піддавалась критиці через фінансування держав, а не окремих регіонів, та модних галузевих цілей, а не реалістичних промислових відкриттів.

У зв'язку із тим, що S3 націлена на промислову реструктуризацію регіонів на основі підтримки нових перспективних видів діяльності (технологій, винаходів), що сягають корінням у власні бази знань регіонів [1], вона викликала інтерес у зв'язку з необхідністю відродження так званих регіонів, які відстають¹ (lagging regions) [2;3]. (Колишні) старопромислові

---

¹ ЄС класифікує регіони, що відстають, як: (1) «регіони з низьким зростанням, тобто ті регіони NUTS2, які не наблизилися до середнього ПУЕТ 2022

регіони розглядаються як особливий вид регіонів, які відстають, розвиток яких пов'язаний із довгостроковими проблемами реструктуризації та деіндустріалізації. Вони, як правило, мають низький інноваційний потенціал і можуть характеризуватись галузевою структурою, заснованою переважно на низькотехнологічних секторах.

Незважаючи на орієнтацію політики смарт-спеціалізації на специфічні потреби та можливості регіонів, доказів щодо ефективності застосування стратегії розумної спеціалізації недостатньо. Це викликає суперечливе ставлення серед науковців до стратегії через потенційні обмеження S3 для старопромислових територій. Недавні дослідження щодо характеристики регіональних європейських стратегій, що представлені в роботі [1], показують, що стратегії, зазвичай, слабо пов'язані із внутрішніми умовами кожного регіону та переважно імітують те, що роблять сусідні регіони. Незважаючи на помітні відмінності в інноваційних компетенціях між європейськими регіонами, склад застосовуваного набору політик, як правило, однорідний. Це суперечить суттєвим відмінностям між регіонами, розташованими в північно-західних сегментах Європи, що здебільшого характеризуються зрілими інноваційними системами, та регіонами, розташованими в південній та східній частинах Європи, де інноваційне та інституційне середовище, як правило, є набагато менш розвиненим.

Для регіонів, які відстають, ключові особливості політики смарт-спеціалізації пов'язані із такими аспектами.

1. Смарт-спеціалізація спирається, переважно, на традиційну науково-технічну модель інновацій для регіонального економічного розвитку. У зв'язку з цим вважається, що властива S3 логіка може викликати «ефект Матвія»², за якого великі

показника ВВП [валового внутрішнього продукту] на душу населення в ЄС при [стандарті купівельної спроможності] PPS у період з 2000 – 2013 роки»; або (2) «регіони з низьким доходом, тобто регіони NUTS2 з ВВП на душу населення в ПКС нижче 50% середнього показника ЄС у 2013 році». [2].

² *Ефект Матвія (Matthew effect) – феномен нерівномірного розподілу переваг, в якому сторона, яка вже ними володіє продовжує їх накопичувати і примножувати, тоді як інша, спочатку обмежена, виявляється обділена ще сильніше і, отже, має менші шанси на подальший успіх. Сам термін був уперше запропонований американським соціологом Р. Мертоном, який дав явищу таку назву по цитаті з «Притчі ПУЕТ 2022*

підприємницькі/технологічні можливості та бізнес-мережі динамічних та провідних регіонів краще позиціонують ці сфери для використання можливостей програми Research and innovation strategies for smart specialisation (RIS3). У регіонах, які відстають, такі можливості значно обмежені через, як правило, низьку технологічну базу та слабкі соціальні і ділові мережі [4;5]. На відміну від регіонів із розвиненими інноваційними екосистемами, які поєднують горизонтальну політику, наприклад, шляхом сприяння співробітництву між університетами та промисловістю, нарощуванням потенціалу ключових технологій, які відкривають широкі можливості для розвитку промислових інновацій для вирішення соціальних проблем і створення передової сталої економіки та вертикальну політику, орієнтовану на конкретні дослідницькі, інноваційні проєкти та ініціативи (наприклад, компанія Vinnova допомагає нарощувати інноваційний потенціал Швеції, фокусуючись на конкретних проєктах в десяти сферах, які мають життєво важливе значення для сталого розвитку суспільства) [6, с. 12].

Разом із тим, слід враховувати і той факт, що потоки фінансування ЄС дедалі частіше спрямовуються на посилення регіональних інноваційних систем саме у регіонах, що відстають, відповідно до пріоритетів підходу S3 [7]. До них відносяться проєкти, які сприяють створенню та зміцненню інноваційних малих та середніх підприємств за допомогою послуг підтримки інновацій, державних закупівель науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), премій за інновації, дослідницької інфраструктури, організацій підтримки бізнесу, інноваційних мереж та платформ. Такі заходи зосереджені не лише на високотехнологічних секторах, а й включають підтримку більш традиційних секторів, зокрема туризм, агропродовольче, текстильне та лісове господарство. Це дає можливість низькотехнологічним секторам зосередитись на додаткових інноваціях та більш поступовій та адаптованій еволюції їх інноваційних систем. Однак, цих зусиль недостатньо для виконання завдань політики згуртованості ЄС, яку підтримує підхід RIS3. Тому питання, яким чином старопромислові регіони ЄС отримують переваги від принципів смарт-спеціалізації,

---

про таланти: в Євангелії від Матвія: ...бо всякому, що має, дасться і примножитьься, а у того, що не має, відніметься і те, що має.

залишається об'єктом досліджень, і фокус уваги дослідників та практиків зосереджується, зокрема, на намаганні дати чітке уявлення про те, як стратегії S3, що спираються на місцеві інноваційні досягнення, місцевий потенціал знань та компетенції, можуть привести до сталого розвитку старопромислових територій.

2. Процес підприємницького відкриття, швидше за все, може призвести до блокування подальшого розвитку. Стратегія розумної спеціалізації ґрунтується на підході «підприємницького відкриття» на місцевому рівні. Підхід спирається на ендогенний розвиток, залучення активів, які існують і є специфічними для території та можуть сприяти реалізації мети створення нових регіональних спеціалізацій. Для регіонів, що відстають, процес «підприємницького відкриття» може бути особливо складним через слабкий набір навичок та слабкі соціальні та ділові мережі, які обмежують синергію, обмін ідеями та виявлення нових комерційних можливостей. Місцева влада і зацікавлені сторони бізнесу в регіонах, які відстають, часто виявляють надмірну обережність і не схильні до ризику, в основному через відсутність досвіду успішних і широкомасштабних змін. Крім того, місцеві монопольні або моносонічні позиції, що вкорінилися, також можуть блокувати процес підприємницького відкриття. Цей фактор не дозволяє використовувати весь потенціал S3 навіть за наявності амбіцій та мотивації через невідповідність між політичними прагненнями та політичними можливостями [8, с. 21].

3. Недостатня увага до екологічних та соціальних інновацій при розробці політики смарт-спеціалізації. Значна увага до науково-технічних моделей інновацій та підприємницької діяльності призвела до сумнівів, що перехід до сталого розвитку у регіонах, які відстають, може бути досягнутий завдяки реалізації стратегій смарт-спеціалізації. Зокрема це стосується відповіді на питання, що мають робити політики, коли прагнення економічної конкурентоспроможності суперечить іншим аспектам соціального благополуччя. Цей аспект є особливо важливим у традиційних промислових регіонах через необхідність зменшення негативного впливу промислової діяльності, наприклад, забруднення вод та ґрунту промисловими стічними водами, розташування промислових відходів, викидів небезпечних речовин в атмосферу, на здоров'я місцевих мешканців.

Засновуючись на широкій концепції інновацій RIS3, яка пропонує не тільки інвестиції в дослідження або виробничий сектор, а також підвищення конкурентоспроможності завдяки

ПУЕТ 2022

дизайну та творчим галузям, соціальні та сервісні інновації, нові бізнес-моделі та практичні інновації [9, с. 9], Morgan K. запропонував неявну модель інновацій – соціально-екологічну. Її цілі інструментально не пов'язані із забезпеченням економічної конкурентоспроможності, а орієнтовані на важливі цілі людських потреб, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога та сталість довкілля [10, с. 81]. На соціально-екологічній моделі інновацій будується сучасна інноваційна політика 3.0³, яка все більше уваги приділяє зміні клімату, старінню суспільства, кризі біженців, продовольчій та енергетичній безпеці. Така політика порушує питання сталого та інклюзивного суспільства на фундаментальному рівні [11] і пов'язана із сучасними концепціями «орієнтованої на місії» інноваційної політики [12] та соціальних інновацій [13].

В контексті регіонів, які відстають, зближення двох моделей інновацій не буде швидким процесом через протиріччя між розподілом ресурсів для реалізації проектів з НДДКР Рамкових програм ЄС та заснованих на НДДКР заходах реалізації політики згуртованості, яка фінансується європейськими структурними та інвестиційними фондами. Рамочні фонди та фонди згуртованості принципово відрізняються. Так, за програмою «HORIZON 2020» кошти розподілялись за принципом «переваги», в той час як кошти структурних фондів для регіонів, що відстають, виділяються за принципом «необхідності». Також ці програми працюють за різним просторовим охопленням: «HORIZON 2020» фокусує увагу, переважно, на транснаціональних проектах, а структурні та інвестиційні фонди – на національних та регіональних. Отже, координація та підтримка взаємопов'язаності поки уявляються такими, що складно досягти.

Таким чином, переосмислення підходів до розвитку старопромисливих територій стосується перегляду ролі інновацій. Критика моделі регіонального розвитку, заснованої на технологічних інноваціях, відображає сучасні напрями наукових інноваційних регіональних досліджень останнього десятиліття, які,

---

³ *Автори роботи [14] запропонували варіант узагальнення інноваційної політики останніх десятиліть: інноваційна політика 1.0 відноситься до повоєнної інноваційної політики в галузі науки та НДДКР, інноваційна політика 2.0 відноситься до системи інноваційної моделі з 1980-х років, поточна соціально-екологічна інноваційна політика 3.0 покликана вирішити завдання трансформації переходу до сталого розвитку.*

зокрема, акцентовані на розумінні ролі інновацій у соціальному та екологічному покращенні життя.

Для старопромислових регіонів України у повоєнний період соціальне благополуччя має стати пріоритетним напрямом регіональної інноваційної політики. Необхідність повномасштабного відновлення територій, особливо у регіонах зі значними руйнуваннями, дозволяє припустити, що концепція смарт-спеціалізації, заснованої на технологічних інноваціях має бути доповнена соціально-екологічною моделлю інновацій. Це не означає зниження важливості науково-технічної моделі інновацій. Індустріалізація, як і раніше, залишається основним шляхом забезпечення успішного національного економічного розвитку. Українська промисловість зберігає певні можливості для здійснення переходу на новий технологічний рівень завдяки впровадженню у співпраці з європейськими партнерами нових цифрових і кіберфізичних технологій, які сприятимуть вирішенню, зокрема, екологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Varga, A., Szabó, N., Sebestyén, T. (2020). Economic impact modelling of smart specialization policy: Which industries should prioritization target? *Regional Science*. Vol. 99. Iss. 5. Pp. 1367-1388. <https://doi.org/10.1111/pirs.12529>.
2. European Commission. (2017). 'Economic challenges of lagging regions. final report. Brussels. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/challenges_lagging/econ_challenges_lagging_en.pdf.
3. Barzotto M., Corradini C., Fai F. M., Labory S., & Tomlinson P. R. (2019). Revitalising lagging regions: Smart Specialisation and Industry 4.0. *Regional Studies Policy Impact Books*. Vol. 1. No. 2. Taylor & Francis.
4. Hassink, R., & Gong, H. (2019). Six critical questions about Smart Specialization. *European Planning Studies*, 27(10), 2049–2065. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1650898>.
5. Rodríguez-Pose, A. (2013). Do institutions Matter for regional development? *Regional Studies*, 47(7), 1034–1047. <https://doi.org/10.1080/00343404.2012.748978>.
6. Asheim, B. (2018). Smart specialisation, innovation policy and regional innovation systems: what about new path development in less

innovative regions? Innovation: The European Journal of Social Science Research, 1–18. doi:10.1080/13511610.2018.1491001.

7. McCann, P., & Raquel Ortega-Argilés, R. (2019). Perspectives on smart specialisation policies in lagging regions. In Revitalising lagging regions: Smart specialisation and industry 4.0 (regional studies policy impact books) (Vol. 1 (2), pp. 17–27). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.1080/2578711X.2019.1621098>.

8. McCann, P., & Raquel Ortega-Argilés, R. (2019). Perspectives on smart specialisation policies in lagging regions. In Revitalising lagging regions: Smart specialisation and industry 4.0 (regional studies policy impact books) (Vol. 1 (2), pp. 17–27). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.1080/2578711X.2019.1621098>.

9. Foray D, Goddard J, Beldarrain XG, Landabaso M, McCann P, Morgan K, Nauwelaers C and Ortega-Argilés R (2012) Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3). Brussels: European Commission.

10. Morgan K. (2019). The future of place-based innovation policy (as if ‘lagging regions’ really mattered), Regional Studies Policy Impact Books, 1:2, 79-89, DOI: 10.1080/2578711X.2019.1621103.

11. Coenen L., Morgan K. (2019): Evolving geographies of innovation: existing paradigms, critiques and possible alternatives, Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography, DOI: 10.1080/00291951.2019.1692065/

12. Mazzucato M. (2018) Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union A problem-solving approach to fuel innovation-led growth. European Commission. 34 p.

13. Maccallum, D., Moolaert, F., Hillier, J., & Vicari, S. (2009). Social Innovation and Territorial Development. Surrey: Ashgate Publishing Limited. 23 p.

14. Schot, J., & Steinmueller, W. E. (2018). Three frames for innovation policy: R&D, systems of innovation and transformative change. Research Policy, 47, 1554–1567. doi:10.1016/j.respol.2018.08.011.

В.І.Перебийніс, д.е.н., професор

Д.І.Безрук, аспірант

Є.А.Шевченко, аспірант

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ІНФРАСТРУКТУРА ТОВАРНОГО РИНКУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Згідно [1] ринок — місце взаємодії продавців і покупців для визначення ціни та необхідної кількості товару.

Відповідно, ринок виступає як:

1) сукупність відносин (актів) купівлі-продажу товарів і послуг;

2) спосіб взаємодії виробників і споживачів, заснований на децентралізованому, безособовому механізмі цінових сигналів;

3) механізм розподілу товарів і послуг між членами суспільства шляхом добровільного обміну;

4) місце, де відбуваються відносини купівлі-продажу товарів і послуг у грошовій формі між людьми.

Суб'єкти ринку – це домашні господарства, суб'єкти господарювання, держава.

Об'єктами ринкових відносин виступають різноманітні матеріальні і нематеріальні цінності (активи).

Термін «інфраструктура» походить від лат. *infra* — «нижче», «під» та лат. *structura* — «будівля», «розташування».

Цей термін словник [1] тлумачить як сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства.

Якщо ж пов'язати поняття «ринок» та «інфраструктура», то отримаємо термін «ринкова інфраструктура».

Зазначене джерело [1] економічну категорію «ринкова інфраструктура» визначає як сукупність підприємств, установ, організацій, які забезпечують стабільний розвиток і функціонування ринкового механізму регулювання економіки, багаторівневе функціонування господарських взаємозв'язків, взаємодію агентів ринку, безперебійний рух товарів, послуг, різних цінностей, робочої сили в різноманітних сферах суспільного відтворення.

Відповідно, складовими ринкової інфраструктури є біржі, банки, фінансово-кредитні посередники, страхові агенції, служби зайнятості, торговельні та інші організації.

На наш погляд, інфраструктура товарного ринку є підсистемою ринкової інфраструктури.

Навчальними планами багатьох закладів вищої освіти передбачено вивчення навчальної дисципліни «Інфраструктура товарного ринку», яка забезпечується чисельними навчальними посібниками та підручниками.

Один із перших навчальних посібників з цієї дисципліни [3], рекомендований МОН України, містить такі розділи: 1) Інфраструктура товарного ринку: поняття та основні елементи; 2) Маркетингові посередники в інфраструктурі товарного ринку; 3) Логістика у сфері розподілу, зберігання та продажу товарів; 4) Моніторинг товарних ринків України.

Виданий пізніше навчальний посібник [4] передбачає вивчення таких тем як: 1) Інфраструктура товарного ринку: сутність, склад і проблеми розвитку; 2) Сутнісна характеристика товарного ринку; 3) Сутність інфраструктури товарного ринку; 4) Маркетингові посередники в інфраструктурі товарного ринку; 5) Інформаційна та організаційно-комерційна діяльність в інфраструктурі товарного ринку; 6) Місце торгівлі в ринковій економіці; 7) Міжнародна торгівля; 8) Макроорганізація оптової торгівлі; 9) Підприємства оптової торгівлі; 10) Підприємства роздрібно торгівлі; 11) Основи мерчандайзингу; 12) Організатори оптового обігу товарів і послуг; 13) Персональний продаж; 14) Лізинг; 15) Логістика.

Автори навчального посібника [5] при вивченні теми «Інфраструктура товарного ринку» рекомендують ознайомитися з такими питаннями, як: 1) Діяльність маркетингових посередників на товарному ринку; 2) Торгово-посередницька діяльність на товарному ринку; 3) Організація посередницької діяльності на товарному ринку; 4) Макроорганізація оптової торгівлі; 5) Підприємства оптової торгівлі; 6) Роздрібна торгівля; 7) Інформаційна та організаційно-комерційна діяльність; 8) Товарні біржі; 9) Персональний продаж, електронна та мобільна торгівля.

У джерелі [2] пропонується для вивчення студентами такі теми: 1) Предмет, метод і завдання курсу; 2) Сутнісна характеристика товарного ринку; 3) Інфраструктура товарного ринку: сутність, склад, проблеми розвитку; 4) Макроорганізація оптової торгівлі; 5) Підприємства оптової торгівлі; 6) Торговельно-посередницька та посередницька діяльність на товарному ринку; 7)

Інформаційна та організаційно-комерційна діяльність; 8) Роздрібна торгівля; 9) Товарні біржі; 10) Лізинг; 11) Персональний продаж.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки.

1. Інфраструктура товарного ринку є підсистемою ринкової інфраструктури.

2. Переважна частина дослідників до інфраструктури товарного ринку відносить торгово-посередницьку діяльність, зокрема, оптову та роздрібну торгівлю, товарні біржі, лізинг. Дискусійним, на наш погляд, є віднесення до інфраструктури товарного ринку логістики.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

2. Інфраструктура товарного ринку: анотація навч. дисципліни [Електронний ресурс]. – URL: https://kneu.edu.ua/ua/fm_depts/kkdl/infr_comm_mark/

3. Інфраструктура товарного ринку: навч. посібник / Під ред. І.В.Сороки. – К.: НМЦВО МОН України, НВФ «Студцентр», 2002. – 608 с.

4. Інфраструктура товарного ринку : навч. посібник / В.М. Пилявець, В.В. Озима, В.П. Заруба. – К. : Аграрна освіта, 2015. – 255 с.

5. Менеджмент і маркетинг: навч. посібник / В.І.Перебийніс, Л.М.Бойко, В.В.Писаренко та ін.; За ред. В.І.Перебийноса. - Полтава: ФОП Говоров С.В., 2007. – 344 с.

В.І. Перебийніс, д.е.н., професор

Н.М. Вітрук, аспірант

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ТОРГОВЕЛЬНО-ПОСЕРЕДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ТОВАРНОГО РИНКУ

Термін «посередництво» тлумачиться, зокрема, як «сприяння у встановленні або здійсненні ділових контактів, торговельних, дипломатичних та ін. зносин між ким-, чим-небудь» [1].

У широкому розумінні під визначення посередництва підпадає уся торговельна діяльність. Такий підхід характерний для маркетингу, де комерційно-посередницька діяльність розглядається з точки зору вибору каналів розподілу товарів і задоволення потреб споживачів [4].

До господарсько-торговельної діяльності Господарський кодекс України [3] відносить, зокрема, комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності та іншу допоміжну діяльність по забезпеченню реалізації товарів (послуг) у сфері обігу (ст.263).

У вужчому розумінні до посередництва належить діяльність, коли суб'єкт підприємницької діяльності (посередник) на підставі відповідного доручення в інтересах і за рахунок іншого суб'єкта (замовника) або за власні кошти виконує певні юридичні або комерційні дії з третіми особами, в тому числі забезпечує укладення та виконання угод між ними [5].

Зазначений Кодекс виділяє комерційне посередництво (агентську діяльність), яка є «підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє» (ст. 295) [3].

Посередницька діяльність є поняттям, близьким за змістом до комерційної діяльності. Проте їх не слід ототожнювати.

Посередники — це юридичні або фізичні особи (фірми чи окремі підприємці), які представляють інтереси виробника та споживача чи діють від їхнього імені на різних видах ринків [2].

Роздрібне торговельне підприємство є посередником між товаровиробником (або оптовим підприємством) і безпосереднім споживачем.

З огляду на теорію систем, тобто, якщо розглядати товарний ринок як систему, торговельно-посередницька діяльність, яку здійснюють посередницькі підприємства, на наш погляд, є підсистемою зазначеної системи.

Посередницькі підприємства класифікують таким чином [5]: залежно від виконуваних функцій і набору послуг; залежно від товарної спеціалізації; за ступенем їх незалежності; за організаційними принципами діяльності; за методами реалізації товарів; за способами винагороди.

Залежно від виконуваних функцій і набору послуг посередницькі підприємства поділяють на такі:

1) функціонально-універсальні посередницькі організації – здійснюють увесь комплекс функцій виробничої та організаційно-комерційної діяльності;

2) функціонально-спеціалізовані посередники, які виконують окремі функції. Це інформаційно-контактні посередники, що сприяють встановленню господарських зв'язків між постачальниками і споживачами (комісіонери, брокери тощо); пошукові посередники – агенти промислових підприємств, що займаються пошуком потенційних покупців в регіонах своєї діяльності; повірені посередники – підписують контракти від імені та за дорученням продавців чи покупців; інформаційно-обчислювальні посередники – здійснюють машинну обробку та аналіз економічної інформації.

Залежно від товарної спеціалізації розрізняють: 1) товарно-універсальні посередницькі організації; 2) товарно-спеціалізовані посередницькі організації: багатотоварні та одностоварні;

Посередники класифікуються також за ступенем їх залежності:

1) незалежні; 2) формально незалежні, які знаходяться у контрактному підпорядкуванні постачальникам чи споживачам; 3) залежні (збутові організації, що знаходяться у корпоративному підпорядкуванні промислових компаній).

За організаційними принципами діяльності посередницькі організації поділяють на: 1) організовані кимось, зокрема, державою; 2) договірні.

За методами реалізації товарів посередницькі організації поділяють на такі: 1) ті, що здійснюють торгівлю на основі контрактів безпосередньо з постачальниками чи споживачами; 2) ті, що реалізують товари через збутову систему на підставі договорів; 3) ті, що реалізують товари через оптові торговельні підприємства без укладання спеціальних комерційних угод.

За способами винагороди розрізняють посередницькі організації, що працюють за рахунок: 1) різниці в цінах виробників і реалізації товарів на ринках збуту; 2) узгоджених націнок до оптових цін; 3) конкретних виплат (наприклад, абонементної плати); 4) додаткових заохочувальних винагород; 5) отримання оплати за системою “ціна + компенсація витрат”; 6) змішаних форм винагороди.

Виділяють такі типи торговельних посередників [5]:

1) агенти (прості посередники) - оптовики, які репрезентують покупців чи продавців на довготривалій основі (агент виготовлювача, агент збутовий, агент промисловий) [2];

2) повірені – це посередники, яких вибирають продавці чи покупці для реалізації угод від їхнього імені та за їх дорученням;

3) представники – це повірені, з якими фірми підписали тривалі угоди про репрезентацію своїх інтересів;

4) комісіонери (від свого імені і за чужий рахунок) — гуртові та роздрібні посередники, які проводять операції від свого імені та за рахунок виробника [2];

5) консигнатори — агенти, комісіонери, що продають товар консигнанта (власника) за кордоном зі свого складу й від свого імені за винагороду, що отримується від власника товару [2];

6) оптовики (покупці, дистриб’ютори) – це незалежні фірми, які перебирають на себе титул власності на товари, якими торгують (до речі, Академічний тлумачний словник української мови наводить старовинне тлумачення терміна «оптовик» - купець, що торгує оптом [1]);

7) ремонтні та сервісні фірми – це незалежні, формально незалежні (франчайзингові) або залежні від виробників фірми.

8) торгові дома – це торговельні фірми, які закуповують товар у виробників або гуртовиків своєї країни і перепродують їх за кордоном; також закуповують іноземні товари за кордоном та перепродають їх місцевим гуртовим і роздрібним торговцям та споживачам [2];

9) франчайзинг — це форма співпраці між юридично та фінансово незалежними сторонами (компаніями та/або фізичними особами), в рамках якої одна сторона (франчайзер), що володіє успішним бізнесом, відомою торговою маркою, ноу-хау, комерційними таємницями, репутацією та іншими нематеріальними активами, дозволяє іншій стороні (франчайзі) користуватися цією системою на певних умовах [2];

10) дистрибутори – це фірма або агент промислового підприємства, яка здійснюють реалізацію продукції й виступають як торговці за договором на основі угоди про право на продаж в окремому регіоні [2];

11) дилери - гуртові або рідше роздрібні посередники які ведуть операції від свого імені та за свій рахунок. Дилер регіональний — дилер, який взяв на себе відповідальність розповсюджувати товар постачальника на визначеній території (області) зі збереженням цілей, методів та етичних норм постачальника [2].

Отже, внаслідок проведених досліджень:

1) з'ясовано сутність економічної категорії «торговельно-посередницької діяльності» у контексті ринкових відносин;

2) визначено, що торговельно-посередницька діяльність, яку здійснюють посередницькі підприємства, є підсистемою зазначеної системи (якщо розглядати товарний ринок як систему);

3) встановлено, що наведена класифікація форм торговельно-посередницької діяльності ґрунтується на системних підходах і може бути удосконалена з урахуванням розвитку економічної науки і практики господарювання.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – URL: <http://sum.in.ua/>

2. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

4. Менеджмент і маркетинг: навч. посібник / В.І.Перебийніс, Л.М.Бойко, В.В.Писаренко та ін.; за ред. В.І.Перебийноса. - Полтава: ФОП Говоров С.В., 2007. – 344 с.

5. Обрицько Б.А. Менеджмент посередницької та біржової діяльності: Навчальний посібник. / Б.А.Обрицько – К.: МАУП, 2003. – 264 с.

Ю.М. Харазішвілі, д.е.н., с.н.с., академік АЕНУ,
М.Є. Рогоза, д.е.н., проф., академік АЕНУ,
В.І. Ляшенко, д.е.н., проф., академік АЕНУ,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯННЯ ІНТЕГРАЛЬНИХ ІНДЕКСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Набуває великого значення стратегування регіонального розвитку як інструменту вирішення завдань, що дозволяють створити умови для перспективного розвитку регіону на основі стратегічних цілей та механізмів реалізації, здатних консолідувати зусилля влади, бізнесу та суспільства [1].

Відомі підходи до вимірювання досягнення цілей сталого розвитку регіонами України [2], затверджених ООН у 2015 році, в яких: спочатку запропоновано для оцінення стану регіонів 187 індикаторів, але, з урахуванням складності їхнього визначення та оброблення пропонується воістину **”геніальна”** ідея: *“...не застосовувати обчислення інтегральних показників усієї сукупності обчислених даних. Натомість для порівняльного аналізу й графічної інтерпретації даних обрано по одному «провідному індикатору» з кожної цілі”*.

На додаток до цього є численні зауваження до методології інтегрального оцінювання, що ґрунтуються на методичних рекомендаціях Міністерства економіки України.

Такий підхід дискредитує взагалі економіко-математичне моделювання та підштовхує до висновку, що кожен повинен займатися своєю справою, з якої він є професіоналом. Крім того, в жодній публікації по сталому розвитку ще не визначено, що є кількісним критерієм досягнення сталого розвитку, відсутнє наукове обґрунтування визначення меж безпечного існування: градацій безпеки та їхнього кількісного визначення.

Стратегічне бачення сталого розвитку регіонів (країни, видів економічної діяльності, підприємств) передбачає спочатку визначення: на якій *відстані* від сталого розвитку знаходяться його соціальна, економічна та екологічна складові, звідки і впливають диспропорції їх розвитку та розробляються стратегії їхнього розвитку. Таке завдання передбачає ідентифікацію рівня сталого розвитку регіонів, для яких розроблено сучасну методологію

інтегрального оцінювання [3] та систему індикаторів сталого розвитку регіонів України [4] з модельними розрахунками тінювих індикаторів [5-6], без яких оцінка поточного стану та ефективності розвитку регіонів [7] буде неадекватною.

Для оцінки рівня сталого розвитку регіонів розроблено структуру та систему індикаторів [4], яка містить 10 складових (економічна – *структурна, формальна та неформальна, інфраструктурна, інвестиційно-фінансова, інноваційна, зовнішньоекономічна*, соціальна – *рівень життя, демографія*, екологічна – *екологія, тур-рекреація*) та 60 індикаторів.

Природним бажанням при інтегральному оцінюванні рівня сталого розвитку регіонів є його порівняння в одному масштабі динаміки інтегральних індексів всіх регіонів для визначення їхнього рангу. Така умова передбачає однаковий вектор граничних значень (нижнє та верхнє: критичне, порогове, оптимальне) для всіх регіонів, що дає можливість їхнього порівняння. До того ж, повоєнне відновлення сталого розвитку регіонів актуалізує наукове обґрунтування критичних значень індикаторів.

Визначення однакового вектору граничних значень обумовлює однакові значення нормувальних коефіцієнтів кожного індикатора для всіх регіонів. Дослідження регіонального сталого розвитку старопромислових регіонів України виявило наступні структурні особливості:

- частина індикаторів є універсальними та може бути застосована для всіх регіонів як відображення усталених макроекономічних пропорцій; наприклад: рівень інвестування, рівень оплати праці, рівень видатків на науково-технічну та інноваційну діяльність відносно досягнутого рівня розвитку (випуску та ВРП) та аналогічні;

- через те, що одні регіони є переважно індустріальними, другі – переважно аграрними, а треті займають середню позицію, застосування однакового вектору граничних значень та, відповідно, одного нормувального коефіцієнта кожного індикатора, призводить до огрубіння інтегральних оцінок: значного заниження або заниження впливу окремих індикаторів; наприклад: частка промисловості, сільського господарства та послуг у ВРП, інфраструктурні індикатори, експортно-імпортні індикатори, екологічні індикатори.

Тому, порівняння рівня сталого розвитку регіонів при однаковому векторі граничних значень не є зовсім коректним та потребує відповідного групування регіонів за характерними

ПУЕТ 2022

ознаками. Отже, порівняння рівня сталого розвитку регіонів можливе у безпекових координатах (вектору граничних значень) кожного окремого або групи регіонів.

Для порівняння наведемо інтегральні оцінки рівня сталого розвитку Полтавської області для двох сценаріїв:

1. Вектори граничних значень обрані з урахуванням найбільш розвинених промислових регіонів (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська, Одеська, м. Київ); граничні значення включають верхні та нижні порогові та оптимальні (рис. 1, *а*).

2. Вектори граничних значень обрані без урахування найбільш розвинених промислових регіонів; граничні значення включають верхні та нижні критичні, порогові та оптимальні (рис. 1, *б*).

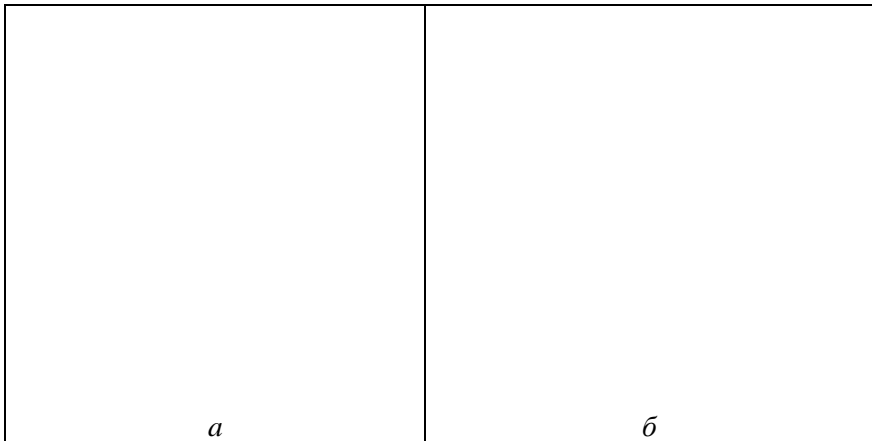

Рис. 1. Інтегральні індекси сталого розвитку Полтавської області за різними векторами граничних значень.

Як видно з розрахунків, підтверджується припущення щодо огрубіння інтегральних оцінок при застосуванні загального вектору граничних значень для всіх регіонів.

Отже, для адекватного оцінювання та порівняння інтегральних індексів сталого розвитку регіонів пропонується їхня класифікація за потенційними можливостями окремих регіонів та їх групування для застосування однакових векторів граничних значень.

Список використаних джерел

1. Зверяков М. І., Кухарська Н. О., Клевцевич Н. А., Шараг О. С. Стратегування регіонального розвитку: теорія, методологія, концепція: монографія / Одеський національний економічний університет МОН України — Одеса : Атлант ВОІ СОІУ, 2019. — 241 с.
2. Вимірювання досягнення цілей сталого розвитку регіонами України: вибір індикаторів та визначення базових рівнів. Дискусійна доповідь. Ковалівська С. та ін.- Київ, 2019.- 276 С.
3. Харазішвілі Ю.М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації.: монографія. *НАН України, Ін-т економіки пром-сті.* – Київ, 2019. – 304 с.
4. Харазішвілі Ю.М., Ляшенко В.І. Стратегічні сценарії сталого розвитку та інституційні умови досягнення. *Економічний вісник Донбасу.* 2019. № 3(57). – С. 282-302. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-282-302
5. Харазішвілі Ю.М., Любич О.О. Системне моделювання соціально-економічного розвитку. *Банківська справа,* 2006, № 3, С. 46-65.
6. Харазішвілі Ю. М. Світло та тінь економіки України : резерви зростання та модернізації. *Економіка України.* 2017. № 4(665). С. 22–45.
7. Харазішвілі Ю. М. Оцінка ефективності соціально-економічного розвитку регіонів України. *Економіка України.* 2007. № 9. С. 55–62.

*М.Є. Рогоза, д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
<https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>,
О.А. Степаненко, бакалавр ОП «Економічна кібернетика»,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

М.Є. Рогоза, О.А. Степаненко, ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Аналіз результатів досліджень статистичних джерел [1] показав, що підприємства будь-якого регіону відрізняються рівнем інноваційної активності. Особливість обліку інноваційних показників є такою, що залишається проблема аналізу процесів інноваційної діяльності у розрізі не тільки окремих досліджуваних підприємств, оскільки за недостатності даних унеможлиблюється використання єдиного підходу для визначення інноваційної діяльності підприємств та регіону в цілому. Причиною такої невідповідності є низький рівень очікуваного ефекту від впровадження інноваційної активності в бізнес-середовище, що в свою чергу зумовлено поганими зв'язками між ринковими стейкхолдерами та регіональними органами управління [2], наслідком цього є відсутність системного підходу реалізації таких стратегій.

Різноманітність чинників впливу на інноваційний розвиток економіки, за результатами досліджень характеризується методом виміру (параметричні, непараметричні), динамікою перебігу (статичні, динамічні), можливістю контролю (контрольовані, неконтрольовані), терміном дії (одноразові, періодичні, постійно діючі), характером впливу (стимулюючі, стримуючі, нейтральні), змістом (економічні, неекономічні), приналежністю до середовища (зовнішні, внутрішні), причинно-наслідковими зв'язками (звичайні, непереборної дії, форс-мажорні), ступенем формування (індивідуальні бізнес-фактори, фактори макроекономічного рівня, фактори мезорівня (регіонального, галузевого), фактори мікроекономічного рівня). При цьому підкреслюється важливість чинника, який створює умови для визначення переваг розвитку регіону. Таким чинником є такий, що формує ефективну позицію держави на умовах її зацікавленості у забезпеченні економічної самостійності регіонів. Тому держава, підтримуючи всесторонньо розвиток економічної

ПУЕТ 2022

самостійності регіонів, повинна сприяти формуванню ними ефективної регіональної інноваційної політики [3,4,5,6]. Реалізація такої політики, з позиції результативності такого розвитку, потребує проектного підходу у впровадженні таких стратегій.

Формування проектних підходів у процесі реалізації регіональної інноваційної політики будуються на тому, що цілі і пріоритети удосконалення інноваційної діяльності в регіонах, шляхів і засобів їх досягнення органами потребують не тільки стратегування, а й чіткого контролю виконання. Останнє необхідне, так як держава може виступати в ролі стейкхолдера, який може задіяти також державні інвестиції для інноваційного розвитку регіону.

Але регіональна інноваційна політика, яка формується в умовах процесів розвитку економіки, використовуючи проектний підхід для досягнення основних цілей регіонального інноваційного розвитку, надає можливості:

- сформувати перелік суб'єктів задіяних для інноваційного розвитку регіону;
- конкретизувати перелік шляхів та напрямів діяльності суб'єктів-учасників регіонального інноваційного процесу;
- визначити проблеми сталого розвитку регіону з урахуванням економічного розвитку його суб'єктів;
- створення концепції розвитку високоефективних регіональних інноваційних систем різнопланового характеру здатних забезпечувати відновлення процесів сталого розвитку регіону;
- з підвищення інноваційного потенціалу регіону;
- відслідковувати процеси створення ефективної системи впровадження інновацій та контролю за її реалізацією.

Перелік наведених чинників інноваційного розвитку регіону підкреслює складність таких процесів, що потребує необхідної методології у моделях формування регіонального інноваційного розвитку та мотивації інноваційної активності суб'єктів регіону. Поєднання основних пріоритетів регіональної інноваційної політики пов'язано із необхідністю зміни застарілих технологій, росту інвестицій в інновації, поєднання інтересів наукових установ, університетів та бізнесових структур для мотивації у проведенні досліджень та використання їх результатів у процесах розвитку.

В процесі оцінки науково-методичних підходів необхідно звернути увагу на забезпеченні та активізації інноваційного

ПУЕТ 2022

розвитку економіки регіону на підставі регулювання та управління інноваційними процесами і особливостям використання науково-технічного та інноваційного потенціалів університетів, наукових установ у визначенні соціально-економічної ефективності інновацій, вдосконалення системи організації, управління інноваційною діяльністю регіону, що забезпечує результативність на умовах проектного підходу організації такої діяльності.

Практична значущість результатів дослідження визначається констатацією доцільності створення інноваційної системи регіону, що обумовлено недостатністю використання проектного підходу у досягненні ефективності впровадження науково-дослідних робіт на рівні економіки регіону. Актуальність піднятих питань, пов'язаних із вирішенням проблем інноваційної активності суб'єктів регіону, підтверджує необхідність розширення функціоналу регіональних наукових центрів НАН України та закладів вищої освіти шляхом націлювання їх на науково-методичне забезпечення створення сучасної моделі збалансованого сталого розвитку та інтеграції до європейських науково-освітніх та інноваційних просторів [1], сформованих на проектному підході формування та реалізації інноваційної активності регіону.

Таким чином, проектний підхід у формуванні інноваційної активності регіону направлений на ефективність процесів росту інноваційної активності суб'єктів регіону, формуючи при цьому інноваційний потенціал регіону, але реалізація політики формування таких процесів потребує чіткого розуміння їх проектування та контролю за результатами реалізації.

Список використаних джерел

1. Статистична служба Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Рогоза М.С., Формування політики інноваційної активності економіки регіону та економічного району /Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 17–18 листопада 2021 року). – С.103-107 — Полтава : ПУЕТ, 2021. (матеріали наукових конференцій)-
<http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11590> ;
<http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/11590/1/215-1971.pdf>.

3. Бринзя З. Концептуальні засади формування економічної політики держави у трансформаційний період / Бринзя З., Семенюк *ПУЕТ 2022*

С. // Економічний вісник. — 2010. — №4(29). — с.51-61 - (проблеми мікро- та макроекономіки України).

4. Інноваційна політика підприємства як один з важливих важелів економічного розвитку України у сучасних умовах / Нагорняк Г. С., Гарбузовський А., Паламар М., Ситарчук Д. // Матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції „Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання“, 20-21 квітня 2016 року — Т. : ТНТУ, 2016 — Том 2. — С. 53-54. — (Економіка, менеджмент, фінанси).

5. Шанайда А. Інноваційна діяльність як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств / Адріана Шанайда // Матеріали ІХ Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції молодих вчених та студентів „Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі“, 9 листопада 2018 року. — Т. : ТНТУ, 2018. — С. 102–103. — («Інноваційні технології в контексті забезпечення конкурентоспроможності підприємства»).

6. Шеремета О. Інноваційна діяльність як запорука конкурентоспроможності підприємства / Ольга Шеремета // Матеріали ІХ Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції молодих вчених та студентів „Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі“, 9 листопада 2018 року. — Т. : ТНТУ, 2018. — С. 104–105. — («Інноваційні технології в контексті забезпечення конкурентоспроможності підприємства»).

В. І. Перебийніс, д.е.н., професор

К. О. Бабенко, магістрант

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Поняття “виробнича програма” тлумачиться в різних наукових джерелах таким чином.

Так, Я. С. Вітвицький вважає, що виробнича програма – це програма виробництва продукції в номенклатурі та асортименті в натуральному і грошовому виразі на відповідний період: рік, квартал, місяць у відповідності з державним замовленням і складеними угодами з окремими споживачами, з результатами вивчення ринку: попиту, пропозиції [6, с. 268].

Зокрема, О. Г. Дегтяренко дотримується тієї думки, що виробнича програма підприємства (план виробництва і реалізації продукції) – це система адресних завдань із виробництва і доставляння продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості у визначені терміни згідно з договорами поставок [4, с. 30].

Як вважають В. І. Гринчуцький та Т. І. Пушкар, виробнича програма підприємства – це річний план випуску продукції підприємства в розрізі номенклатурних та асортиментних позицій, сформований на основі маркетингового аналізу ринку та приведений у відповідність до рівня виробничого потенціалу підприємства [2, с. 120].

На переконання І. І. Карпенко виробнича програма – це головний розділ загального плану підприємства, що визначає необхідний обсяг виробництва продукції, її номенклатуру та асортимент в плановому періоді відповідно до вимог плану продажу. Цей план зумовлює завдання, що постають з точки зору ресурсного забезпечення його реалізації (впровадження в дію нових виробничих потужностей, забезпечення потреби в матеріалах, формування відповідного трудового колективу, здійснення інвестицій тощо) [9, с. 170].

На думку О. І. Лисак, Л. О. Андрєєвої, Л. О. Болтянської виробнича програма – це система завдань з виробництва і доставки продукції споживачам відповідно до номенклатури, асортименту, належної якості та у встановлені терміни згідно з договорами поставок. До складу виробничої програми мають бути включені ті

вироби і послуги, які здатні задовольнити поточні і майбутні потреби потенційних замовників та споживачів [10, с. 47].

Аналогічних поглядів дотримується Є. В. Мних, розглядаючи виробничу програму підприємства (план виробництва та реалізації продукції) як систему планових завдань із виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості та у встановлені строки згідно з договорами поставок [13, с. 31].

Виробнича програма, як зазначає Л. С. Новіченко, - це програма виробництва продукції в номенклатурі та асортименті в натуральному і грошовому виразі на відповідний період, сформована на основі маркетингового аналізу ринку та приведена у відповідність до рівня виробничого потенціалу підприємства. Тобто виробнича програма є своєрідним розгорнутим планом із виробництва та реалізації продукції з урахуванням потреб споживачів та укладених договорів купівлі-продажу [14].

Окремі дослідники виокремлюють поняття «оптимальна виробнича програма». Так, на думку Л. І. Шваб - це програма, яка відповідає структурі ресурсів підприємства та забезпечує найкращі результати його діяльності за прийнятним критерієм. Оптимізацію виробничої програми здійснюють з метою планування оптимальної структури номенклатури продукції, визначення максимально можливого обсягу виробництва продукції та економічної межі нарощування виробництва [16, с. 360].

До основних завдань виробничої програми відносять:

- підвищення якості, надійності, поліпшення дизайну виробу з урахуванням попиту, а також дії конкурентів; забезпечення високих і стійких темпів зростання випуску продукції як у вартісних, так і в натуральних показниках; формування номенклатури та асортименту виробів відповідно до стадій їх життєвого циклу; найбільш повне використання виробничих потужностей та ресурсного потенціалу підприємства (О. П. Заборова, М. О. Лосицька, Т. Є. Шевченко) [8, с. 436];

- максимальне задоволення потреб споживачів у високоякісній продукції, яку випускають підприємства за найкращого використання їхніх ресурсів та отриманні максимального прибутку (О. Ю. Масленіков, С. І. Савуляк) [11, с. 264].

Чинники формування виробничої програми підприємства такі:

- сукупний попит на продукцію, державні контракти і державні завдання, виробнича потужність підприємства, а також ціни на аналогічну продукцію у конкурентів [1, с. 192–193];

- результати маркетингового аналізу (кон'юнктура ринку, зокрема, коливання попиту і пропозиції, вподобань і потреб споживачів, рівень ринкових цін), виробнича потужність підприємства, номенклатура та асортимент продукції, обсяг виробничих витрат [14];

- фактори зовнішнього середовища (зміна кон'юнктури ринку, рівень ринкових цін, потреби споживачів, рівень конкуренції) [14];

- фактори внутрішнього середовища (глибина та ширина асортименту продукції підприємства, обсяги ресурсного забезпечення, планова виробнича потужність підприємства, ритмічність виробництва, рівень завантаженості обладнання та ін.) [14].

У літературі наводять чотири основні підходи до управління: системний, функціональний, ситуаційний і процесний [12, с. 11], які можуть бути застосовані для формування виробничої програми. Також виділяють кілька методів реалізації процесного підходу до розробки виробничого плану: традиційний, цільовий і оптимізаційний.

Як зазначає Ю. А. Єгунов, застосування системного підходу забезпечує розробку комплексно обґрунтованого виробничого плану. Із цією метою на підприємствах формується цілісна система комплексного обґрунтування виробничого плану (СКОВП), яка, у свою чергу, є складовою частиною системи тактичного планування. СКОВП включає низку підсистем, у рамках яких здійснюються окремі процеси формування виробничого плану. Зокрема, підсистеми маркетингового, ресурсного, інноваційно-інвестиційного й аналітичного обґрунтування виробничого плану [7, с. 130]

До алгоритму формування (етапів розроблення та порядку формування) виробничої програми належать такі:

- 1) формування системи цілей та завдань виробничого планування; 2) ретроспективний аналіз виробничої діяльності підприємства; 3) перспективний аналіз (аналіз зовнішніх можливостей підприємства); 4) аналіз внутрішніх можливостей підприємства (діагностика виробничого потенціалу); 5) збалансування виробничих і ринкових можливостей підприємства; 6) розроблення альтернативних варіантів виробничої програми та економічна оцінка кожного із них, вибір оптимального бажаного варіанту виробничої програми на основі врахування визначених критеріїв оптимізації” (В. І. Гринчуцький, Т. І. Сабецька) [3, с. 35].

- 1) маркетингові дослідження; 2) обґрунтування складу та визначення рівня цільових показників; 3) розроблення планових балансів виробничих ресурсів; 4) економічне оцінювання виробничої програми; 5) коригування параметрів тактичного плану за результатами економічного оцінювання виробничої програми; 6) побудова (розробка) економіко-математичної моделі оптимізації виробничої програми та здійснення відповідних оптимізаційних розрахунків; 7) аналізування результатів оптимізаційних розрахунків” (Ю. А. Єгупов) [8, с. 52–54].

- 1) вибір та загальна характеристика асортименту підприємства; 2) загальна характеристика документації підприємства; 3) огляд та аналіз основних показників виробничої діяльності підприємства; 4) вибір та обґрунтування критеріїв оптимальності; 5) побудова економіко-математичної моделі формування виробничої програми; 6) обґрунтування ефективності вибору оптимального варіанту річної виробничої програми підприємства (О. П. Заборовець, М. О. Лосицька, Т. Є. Шевченко) [5, с. 437];

- 1) розроблення стратегічного плану та здійснення прогнозу потреби в продукції; 2) вивчення попиту на ринку; 3) комплексний аналіз та оцінювання державних контрактів і замовлень; 4) дослідження портфеля замовлень на продукцію інших споживачів (С. М. Погорелов, В. А. Кучинський) [15].

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки.

1. У науковому середовищі спостерігаються певні дискусійні підходи щодо сутності поняття «виробнича програма», що дає можливість для його удосконалення. Аналогічно, це стосується й основних завдань виробничої програми.

2. У науці сформовано чотири основні підходи до управління (системний, функціональний, ситуаційний і процесний), які можуть бути застосовані при формуванні виробничої програми. Зокрема, виділяють традиційний, цільовий і оптимізаційний методи реалізації процесного підходу до розробки виробничого плану.

3. Зміст алгоритму формування виробничої програми різниться з огляду на особливості виробничо-комерційної діяльності суб'єктів господарювання. На наш погляд, при формуванні виробничої програми варто враховувати специфіку економічної діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Васильців Т. Г., Шупер Ю. І. Удосконалення системи управління виробничою програмою підприємства із урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. № 18. С. 190–194.
2. Гринчуцький В. І., Пушкар Т. І. Теоретичні основи процесу формування виробничої програми промислового підприємства // Вісник Хмельницького національного університету. 2008. Т. 1. № 3. С. 119–123.
3. Гринчуцький В. І., Сабецька Т. І. Формування виробничої програми підприємства: маркетинговий аспект. Тернопіль, 2014. 225 с.
4. Дегтяренко О. Г. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Сумський державний університет, 2017. 90 с.
8. Заборовець О. П., Лосицька М. О., Шевченко Т. Є. Побудова оптимальної виробничої програми промислових підприємств // Економічний вісник НТУУ “КПІ”. 2009. № 6. С. 436–442.
6. Економіка підприємства: навч. посібник / Я.С.Вітвицький, І.Я.Вітвицька, М.О. Данилюк та ін.; за ред. Я. С. Вітвицького. Івано-Франківськ, 2002. 320 с.
7. Єгупов Ю. А. Системний підхід до планування ресурсного забезпечення виробничої програми підприємства / Ю.А. Єгупов // Актуальні проблеми економіки. 2013. № 10. С. 126-137
8. Єгупов Ю. А. Розвиток підходів до формування виробничої програми підприємства // Інноваційна економіка. 2016. № 3–4. С. 50–56.
9. Карпенко І.І. Оптимізація виробничої програми підприємства за нечітко заданих обмежень // Управління розвитком складних систем. 2014. № 20. С. 170–173.
10. Лисак О. І., Андрєєва Л. О., Болтянська Л. О. Економіка підприємства: навч. посібник. Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с.
11. Масленіков О. Ю., Савуляк С. І. Оптимізація виробничої програми підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.2. С. 264–266.
12. Менеджмент і маркетинг: навч. посібник / В.І.Перебийніс, Л.М.Бойко, В.В.Писаренко та ін.; за ред. В.І.Перебийноса. Полтава: ФОП Говоров С.В., 2007. 344 с.
13. Мних Є.В. Економічний аналіз: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 269 с.
14. Новіченко Л. С. Виробнича програма підприємства: зміст, фактори впливу та порядок формування. Науковий вісник ПУЕТ 2022

Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр.. 2022. №1-2. С. 55-61.

15. Погорелов С. М., Кучинський В. А. Сучасні підходи до формування виробничої програми підприємства // Вісник НТУ “ХПІ”. 2009. № 5. С. 170–176.

16. Шваб Л. І. Економіка підприємства: навч. посібник. Львів: Світ, 2007. 356 с.

*Секція 5 Соціально-
економічні проблеми
модернізації і розвитку
кооперації*

І.І. Телятник, здобувач вищої освіти

Ж.А. Кононенко, доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ

Згідно з теоріями сучасності, розвитком країни можна вважати високий ступінь індустріалізації, стабільний економічний розвиток, суспільну довіру до наукових знань як основи прогресу, якість і високий рівень життя, політичний розвиток і великий середній клас. в демографії. Компанії, які не відповідають цим критеріям, є «традиційними» або «альтернативними» компаніями. Сучасність тісно пов'язана з капіталізмом, тобто капіталізація та модерність є тією самою практикою в західних суспільствах.

Суспільства, що модернізуються, демонструють низку взаємопов'язаних характеристик, які часто розглядаються як окремі процеси економічної, політичної, соціальної та культурної модернізації.

Процес реформування економіки – це посилення процесу реформування економіки шляхом спеціалізації та поділу праці, енергоспоживання, трансформації науки та продуктивних сил (економічних сил) та встановлення належного управління. Розробка нового продукту.

Його частинами є:

- заміна неживих джерел енергії джерелами енергії, отриманими людиною або тваринами, такими як пара, електрика або ядерна енергія для виробництва, розподілу, транспортування та зв'язку;

- відокремлення економічної діяльності від традиційних секторів;

- устаткування поступово замінюється складними машинами і технологіями;

- кількісне та якісне зростання вторинної промисловості (промисловість і торгівля) та послуг завдяки первинній промисловості (шахта);

- посилення фінансової відповідальності та галузевих груп – навичок виробництва, споживання та розподілу;

- самодостатність економічного розвитку – забезпечення принаймні достатнього зростання шляхом розширення виробництва та споживання;

- промисловий розвиток.

Сучасність стала чинником у створенні економічних форм та інститутів, які сприяють розвитку та контролю відносин грошового ринку у виробництві, споживанні, оподаткуванні, що призвело до розвитку класів і капіталізму. Це, у свою чергу, призводить до розвитку і розширення торговельних відносин, формування і розвитку національного і міжнародного ринків. Використання наукових знань в економіці науки і техніки надихнуло революцію і зробило науку великою продуктивною силою.

Модернізація економіки включає також постійне вдосконалення методів управління економікою та технологій виробництва, що сприяло народженню раціональної бюрократії, управління та економіки.

Співпраця більш чітко проявляється в соціальних та економічних практиках, де поєднуються цінності та принципи. Умови для розвитку кооперації в народному господарстві України створюються в економічній, соціальній та політичній сферах. Важливими серед них є:

- розподіл праці, спеціалізація компаній і географічна концентрація виробництва, перспективи кооперації та інтегрованого розвитку,

- реструктуризація економіки, дроблення господарств, реформа земельних відносин, посилення конкуренції з боку іноземних виробників, соціальна підтримка та виражений. Ця роль керує процесом роботи людей у кооперативній економіці;

- зростаюче безробіття, неповна зайнятість та інші соціальні проблеми, які можна ефективно вирішити шляхом створення проектів співпраці;

- необхідність кращої державної політики щодо розвитку та підтримки малого та середнього підприємництва, свободи працевлаштування, брак державних ресурсів та труднощі з отриманням банківських кредитів.

Це справжні вказівки для громадськості у справах про колективний захист. Основними умовами посилення ролі співробітництва в сучасних умовах України є економічні, соціальні, політичні, політичні та міжнародні.

Отже, розвиток кооперації є необхідною умовою відродження економіки України та входження її до складу висококонкурентного світового товариства.

Список використаних джерел

1. Лівощко Т.В., Севастьянов Р.В. Особливості формування стратегії розвитку кооперації в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/83.pdf

2. Манжула Є.В. Кооперація як фактори економічного та соціального зростання. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17878/Manzhula.pdf;jsessionid=6FE77AED47E8D4A4F80CFB09CF04B074?sequence=1>

3. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Рига (Латвія): ГО «ВАДНД», 07 жовтня 2022 р. 487 с. URL: <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-25.pdf>

***Секція 6 Перспективи
електронної освіти,
удосконалення освітніх
програм підготовки фахівців
з економіки, економічної
кібернетики, аналітики,
комп'ютерних
інформаційних технологій
та цифрової економіки***

THE ROLE OF COGNITIVE TECHNOLOGIES IN THE GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Higher education should support sustainable development and this can be done globally by teaching all global competences and skills. According to the dictionary "ekologia.pl" sustainable development is "such a way of management in which meeting the needs of the present generation will not reduce the chances of meeting the needs of future generations". In sustainable development, the environment is its foundation, the economy is its tool, and the society is the goal of prosperity. "The United Nations has reached consensus on the final document on sustainable development, which includes 17 goals (and 169 targets): one of which is providing education for all and promoting lifelong learning. Global competences are the ability to interact effectively with other people - people who speak different languages, have different religions, and have different values. Global competences are not only about learning about others, their cultural differences and characteristics. o the ability to engage and maintain interactions with others, as well as an ethical disposition and willingness to cooperate, "building bridges instead of walls", building productive relationships with others in an atmosphere of mutual respect for diversity, without valuation and prejudices. Studies in various countries, working in different languages, are currently looking for university graduates with broadly understood global competences. Today's global companies are looking for people with a wide range of life skills that include awareness of other cultures and more than one language mastery, employees who are able to work anywhere in the world as needed. The list of the most important features for global companies includes: general knowledge, intellect, willingness to learn, self-management skills, excellent communication skills (speaking, reading, writing and listening, multilingualism), IT skills, analytical and logical thinking, and the ability to take responsibility per issue, ability to predict consequences, ability to work in a team, interpersonal skills, ability to learn effectively, self-awareness, ability to make contacts and negotiate, transfer skills, self-confidence, interpersonal skills, ability to work in a team, decision-making skills and the ability to cope with insecurity, the ability to work

with teams of people from different backgrounds and countries, the ability to adopt multiple perspectives and question thinking, the ability to develop new skills and behaviors in line with the requirements of the role, a high degree of self-awareness, the ability to negotiate and influence customers around the world from different cultures, the ability to create professional, global networks, openness to and respect for a number of perspectives from around the world, multicultural learning ability (e.g. the ability to learn in any culture or environment), knowledge of foreign economies and the area of one's own industry abroad, understanding one's own position and role in a global context or economy, willingness to play an active role in society at local, national and international level. Nowadays, we need global competences to: live harmoniously in multicultural communities, prosper in the changing global market, use media platforms effectively and responsibly, support the goals of sustainable development. So how to provide students with knowledge of global competences - by: recognizing external influences on perspectives and worldviews, understanding how to communicate with others in intercultural contexts, defining and comparing different ways of acting in order to solve global and intercultural problems. We teach global competences during the following Cognitive Technologies studies: foreign languages, logic and the art of argumentation, cognitive technologies in sustainable development management, management and decision-making methods, cognitive psychology / neuropsychology, applied ethics / business ethics, knowledge management / innovation management , reflective management.

Conclusion: The following points turn out to be the goals that are most relevant to the current and future development of all of Europe:

- promoting sustainable spatial development - i.e. spatial requirements to create jobs in Europe;
- ensuring social stability in areas such as higher education;
- strengthening education (continuing to consolidate the education system, improving the conditions for employing teachers, as well as maintaining and developing operating options, ensuring the financial stability of educational institutions).

Used sources:

Kuzior, A, Kwilinski A. (2022) Cognitive Technologies and Artificial Intelligence in Social Perception. Management Systems in Production Engineering. 2, 109-115. DOI: 10.2478/MSPE-2022-0014.

Kuzior, A., Kwilinski, A. (2020). Application of neural networks in provision of the intelligent management of organizational development. In: Efektivni tehnologii v budivnictvi. Kiiv : Vidavnictvo Lira-K.

IIVET 2022

Kwilinski, A. & Kuzior, A. (2020). Cognitive technologies in the management and formation of directions of the priority development of industrial enterprises, *Management Systems in Production Engineering*, 28(2), 133-138.

Kuzior, A., Kwilinski, A., & Tkachenko, V. (2019). Sustainable development of organizations based on the combinatorial model of artificial intelligence. *Entrepreneurship and Sustainability*, 7(2), 1353-1376. [http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.2\(39\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.2(39))

Tkachenko, V., Kuzior, A., & Kwilinski, A. (2019). Introduction of artificial intelligence tools into the training methods of entrepreneurship activities. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(6), 1-10. Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/Introduction-of-artificialintelligence-tools-1528-2651-22-6-477.pdf>

Kuzior, A., Postrzednik-Lotko, K. (2020). Natural language and getting of information. In: Khalid S. Soliman (Ed.), *Proceedings of the 36th International Business Information Management Association (IBIMA)*, pp.13479-13486.

Katarzyna Postrzednik-Lotko
assistant professor, PhD
Silesian University of Technology

THE ROLE OF COGNITIVE TECHNOLOGIES IN GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Higher Education has to support Sustainable Development and it can be done globally while teaching of all global competences and skills.

However, according to "ekologia.pl" sustainable development is „a way of farming in which meeting the needs of the present generation will not reduce the chances of meeting the needs of future generations.

In sustainable development, the natural environment is its foundation, the tool economy, and society's well-being goal."

The United Nations has reached a consensus on the final document of the new Sustainable Development, which includes 17 goals (and 169 tasks): jednym z nich jest Ensuring higher education for all and promoting lifelong learning;

Global competence is the ability to effectively interact with other people - people speaking different languages, professing different religions, guided by different values.

Global competence means not only the accumulation of knowledge about others, their cultural differences and characteristics.

It is also about the ability to establish and maintain interaction with these others, as well as about ethical disposition and readiness to cooperate with others, "building bridges instead of walls", building productive relationships with others in an atmosphere of mutual respect for diversity, without valuation and prejudice."*

Największe przedsiębiorstwa, zlokalizowane w różnych krajach, pracujące w różnych językach, poszukują obecnie absolwentów szkół wyższych posiadających szeroko pojmowane kompetencje globalne.

Today's global companies are looking for graduates with a wide range of life skills that include awareness of other cultures and mastery of more than one language, employees that are able to work throughout the world, as required.

The list of the most important for companies global competences taught by our Technical University includes:

common knowledge, intellect, willingness to learn, self management skills, excellent communication skills (speaking, reading, writing and listening, multilingualism), IT skills, the ability of analytical and logical thinking, the ability to take ownership of an issue, ability to predict consequences, team-working, interpersonal skills, effective learning skills, self-awareness, networking and negotiation skills, transferable skills, self-confidence, interpersonal skills, team-working ability, decision-making skills and the capacity to cope with uncertainty, an ability to work collaboratively with teams of people from a range of backgrounds and countries, an ability to embrace multiple perspectives and challenge thinking, a capacity to develop new skills and behaviors according to role requirements, a high degree of self-awareness, an ability to negotiate and influence clients across the globe from different cultures, an ability to form professional, global networks, an openness to and respect of a range of perspectives from around the world, multi-cultural learning agility (for example able to learn in any culture or environment), knowledge of foreign economies and own industry area overseas, an understanding of one's position and role within a global context or economy, a willingness to play an active role in society at a local, national and international level.

Potrzebujemy kompetencji globalnych, aby:

- to live harmoniously in multicultural communities;
- to thrive in a changing global market;
- to use media platforms effectively and responsibly;
- to support Sustainable Development Goals.

W jaki sposób przekazywać studentom wiedzę o kompetencjach globalnych:

- Recognize outside influences on perspectives and world views;
- Understand how to communicate with others in intercultural contexts;
- Identify and compare different courses of action to address global and intercultural issues.

We teach Global Competences during following objects w ramach studiów Cognitive Technologies:

Foreign languages

Logic and art of argumentation

Cognitive technologies for sustainable development management

Management and decision-making methods

Cognitive psychology / Neuropsychology

Applied ethics / Business ethics

Knowledge management / Innovation management

Reflexive management

IIVET 2022

- This is the only such field in Poland and in Europe, combining technical sciences with the humanities, cognitive science with cognitive technologies.
- Once again, the fields of study at the Silesian University of Technology obtained the prestigious "Studies with the Future" 2022 certificates.
- In addition, the "Cognitive technologies" course was also awarded with the Extraordinary Certificate "European Laurel" 2022 for the most innovative and unique solutions in the field of internationalization of education and foreign cooperation.
- Students study Cognitive technologies from Yemen, Ghana, Ethiopia, Comoros, , Rwanda, Syria, Pakistan, Egypt, Afghanistan, Cameroon and Poland.
- In 2020, the idea of creating a unique and promising field of study was awarded the „Polish Intelligent Development Award”.

CONCLUSION

the following points turn out to be the goals that are most relevant to the current and future development of all of Europe:

- Promoting sustainable spatial development - ie spatial requirements to create jobs in Europe;
- Ensuring social stability in areas such as higher education;
- Strengthening education (continuing to consolidate the education system, improving the conditions for employing teachers, as well as maintaining and developing operating options, ensuring the financial stability of educational institutions).

*V.L. Ishchenko, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
HEI of Ukoopsilka "Poltava University of Economics and Trade"
S.O. Horbuniova, lecturer
HEI of Ukoopsilka "Poltava University of Economics and Trade"*

DISTANCE COURSE IN BUSINESS ENGLISH FOR TRAINING OF SPECIALISTS IN ECONOMICS, ECONOMIC CYBERNETICS, ANALYTICS, COMPUTER INFORMATION TECHNOLOGIES AND DIGITAL ECONOMY.

In the age of globalization, "Business English" is an important element of training competitive specialists in the fields of economics, economic cybernetics, analytics, computer information technologies and digital economy. Therefore, the search for effective teaching methods must meet the requirements of modern times and be aimed at realizing the psychological and pedagogical goals of education.

Business English is a rapidly developing field. Recent studies show that for many years the aims of teaching Business English (BE) were limited to the study of special vocabulary and the translation of numerous texts. Of course, such methods did not reflect students' interests, which led to low motivation and low language proficiency. With the spread of a student-centered approach and a constant increase in international contacts in various fields, great attention is paid to the development of distance courses that can prepare students for professional communication.

How does BE differ from ESL, also known as General English? The most important difference is the learners and their goals in learning English (Graves, K., 1996). BE learners are generally adults who already know English and are learning the language in order to perform certain work-related functions. Therefore, the BE program is based on the assessment of the goals and needs and functions for which English is needed.

BE concentrates more on language in context than on teaching grammar and language structures (Hutchison, Waters, 1987). This course covers subjects ranging from Economics or Computer Science to Cybernetics and Digital Economy. The main focus of BE is that English is not taught as a subject, but is integrated into a subject area important to students.

In fact BE combines subject teaching and English language teaching. This combination is very encouraging as students can apply what they learn in English classes to their major field of study, be it Economics, Computer Science, Cybernetics or Digital Economy. Being able to use the vocabulary and structures they are learning in a meaningful context increases their motivation.

Students' knowledge of their subject areas, in turn, improves their ability to learn English. Subject knowledge gives them the context they need to understand English in the classroom. During the BE class, students are shown how the content of the subject is expressed in English. An instructor relies on the students' knowledge of the subject as much as possible, thereby helping them learn English faster.

BE assesses needs and integrates motivation, subject matter and content to teach relevant skills. An instructor who already has experience in teaching English must determine how his/her teaching skills can be adapted to teaching BE. Moreover, a language instructor will need to seek out content specialists to help develop appropriate lessons in the subject area he/she is teaching.

A BE instructor has to play many roles. He/she can organize courses, define learning objectives, create a positive learning environment, and evaluate student progress. Therefore, it is very important and urgent to create distance courses that will help to complete all the listed tasks.

The general principles of the development and application of information materials in foreign language learning are covered in many works. However, the purpose of this work is to analyze the peculiarities of the structure and application of the distance course in BE for the formation of various components of the foreign language competence of future specialists.

First of all, it is necessary to define learning objectives, and then turn them into a curriculum. One of the main tasks will be to select, develop and organize course materials, support students in their efforts, and provide them with feedback on their progress. The distance course in BE is a universal methodical tool that contains theoretical and practical material in a foreign language, presented in a concise form and intended for use in education. In order for the distance course to best meet the modern requirements for the educational process, it is necessary that it combines the functions of a textbook, an instructor, a reference and information guide, a consultant, a simulator, and a control tool.

Distance courses in BE should ensure the formation of the student's speaking competence by maximally replacing teaching control with self-control. They must have feedback in communication with students, i.e.

constantly provide information about the effectiveness of students' cognitive actions based on the results of their work at all stages of the process of assimilating educational material.

Based on the above, we offer the following structure of one topic of a distance course in BE: 1. Topic of the lesson; 2. Goals of the topic; 3. Vocabulary of terms (glossary); 4. Theoretical material of the topic; 5. Exercises for independent work to consolidate theoretical material taking into account the four skills (speaking, reading, writing and listening) and lexical and grammatical aspects of a foreign language; 6. Tasks in the form of a test to check the level of understanding of theoretical material; 7. Additional materials (graphic materials, audio and video recordings, presentations, documents, examples of artistic texts); 8. Questions for self-control.

The peculiarity of the distance course in BE is the use of various test options that give students the opportunity to check how they understand and if they are able to use the material. Tests provide both borderline and final control of students. Test tasks can be presented in various forms – verbal, graphic, tabular, symbolic, etc.

Modern multimedia technologies allow the use of presentations, authentic video and audio materials, vivid visuals and graphic images for the formation of students' basic competencies (reading, speaking, writing and listening) and the formation of lexical and grammatical skills in the development of electronic foreign language teaching aids.

Distance courses make both, a student and an instructor, partners, who understand what they are doing, reflect on what they know, are able to do, and do. They stimulate not only the processes of perception, memory, attention, but also creative, productive thinking, behavior, communication, creating comfortable learning conditions under which the student feels success, which makes the educational process itself productive.

References

1. Graves, K. Teachers as course developers. England: Cambridge University Press, 1996. – 215 p.
2. Hutchison, T. & Waters, A. English for Specific Purposes: a learner-centered approach. England: Cambridge University Press, 1987. – 182 p.

*V.L. Ishchenko, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
HEI of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade"*
*S.O. Horbuniova, lecturer
HEI of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade"*

USE OF AUTHENTIC MATERIALS FOR THE DEVELOPMENT OF SPEAKING COMPETENCE OF SPECIALISTS IN ECONOMICS, ECONOMIC CYBERNETICS, ANALYTICS, COMPUTER INFORMATION TECHNOLOGIES AND DIGITAL ECONOMY.

Ukraine's existing international contacts with the countries of the EU, Asia, and America actualize the problem of teaching an experienced specialist who is able to get along with representatives of other countries not only at the everyday level but also in professional activities. This requires a university graduate to develop speech competence, which, in turn, involves not only mastering the appropriate foreign language technique but also the assimilation of a huge amount of extralinguistic, i.e., not included within the realm of language, information necessary for adequate communication and mutual understanding.

The modern concept of learning a foreign language requires a communicative orientation: the ability to communicate with native speakers, to read what is written, to understand what is said at a normal pace, to speak and write in a way that native speakers understand. The concept of linguistic competence is the ability to use language means, adequate for communication, and appropriately use verbal means of expression. (Nordquist, 2020) Therefore, one of the most important tasks of a teacher is to create real and imaginary situations of communication in English language classes.

To recreate such an atmosphere of immersion in a foreign language, a teacher can use authentic materials. Little, Devitt, and Singleton (1989) identify authentic materials as materials that are created and used for social purpose of the native speakers. They also emphasize that authentic materials are more appropriate to use at levels starting with Intermediate. Researcher Mishan (Mishan, 2005) says that the teacher can work with an authentic text that will not be understood by the students, but the tasks can be designed according to the language level of the students.

The use of authentic materials has a number of advantages that contribute to its practical use, namely: authentic materials have a positive effect on the student's motivation to study; students can get a sense of satisfaction using authentic materials; authentic materials provide students with information about what is happening in the world, and therefore have a certain internal educational value; authentic materials can be easily and quickly found; the use of authentic materials leads to a more creative approach to learning, etc. (Martinez, 2002) However, in addition to the advantages, there are also several disadvantages, or rather problems in the usage of authentic materials when teaching a foreign language. Such problems include the following factors: authentic materials may be too culturally biased; they may be exceedingly difficult to understand outside the language community; vocabulary may not be relevant to the immediate needs of students; special training is required, which can take a lot of time; the material can quickly become obsolete, etc. (Febriana, 2017).

Teaching experience of the Department of Business Foreign Language in teaching disciplines for future specialists in IT field shows that to implement a communicative approach and effective teaching, it is necessary to select authentic texts that correspond to modern realities and illustrate foreign language discourse. The level of knowledge and general outlook of students, taking into account the academic discipline and specialization of students, should determine the selection of texts.

Authentic materials can become a valuable resource of up-to-date vocabulary in the field of computer science, analytics, and economic cybernetics. As well as it can be a teaching asset for grammar, or improvement of listening and reading comprehension.

Based on experience and observations, we can recommend using the following authentic resources:

- Scientific articles. The availability of the latest developments and articles makes it possible to use them as a sample of academic writing to improve students' skills in this area;
- Scientific and popular periodicals.
- The forums. Encouraging students to participate in the forum discussions provides them with invaluable real communicative situations as well as develops their reading comprehension and writing skills;
- Video presentations of technical innovations. Video/text presentations of new technologies can be good for developing soft skills such as public speaking, organizing and structuring the

information, presenting skills, etc. Moreover, it helps with the introduction of a new vocabulary;

- Instructions and manuals for equipment. Manuals and instructions can be good resources for reading comprehension development. Tasks based on the instructions can include multiple-choice questions, quizzes, and open questions to apply CCQ (concept checking questions).

The use of authentic texts for reading and listening helps students acquire the necessary skills to communicate with foreign language speakers, authentic films deepen linguistic knowledge and enable constructive communication, which in the future will contribute to the successful solution of potential problems and initiate productive intercultural communication. (Ciornei & Dina, 2015) Therefore, the use of such materials in a foreign language lesson allows students to be acquainted with the culture, mentality, relevant social problems, and lifestyle of the citizens of the country whose language is being studied. We consider further development of effective tasks, and methods of controlling the assimilation of such material as an appropriate stage in the implementation of the use of authentic materials in the lesson.

References

1. Ciornei, S. I. & Dina, T. A. (2015). Authentic texts in teaching English. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 180, 274-279.
2. Febriana, W. (2017). Authentic vs non-authentic materials in teaching English as a foreign language (EFL) in Indonesia: which one matters more? In the proceedings of the Asian Conference on Education 2017: Educating for Change (pp. 731-742). The International Academic Forum (IAFOR).
3. David Little, Sean Devitt, and David Singleton. Dublin: *Authentik Language Learning Resources*, 1989., 122 p.
4. Martinez, A.G. Authentic materials: An overview. Free resources for teachers and students of English, *Karen's Linguistics Issues*, 2002. 1-7.
5. Mishan, F. (2005). *Designing authenticity into language learning materials*. Intellect Books, 330 p.
6. Nordquist, R. (2020, August 26). Linguistic Competence: Definition and Examples. Retrieved from <https://www.thoughtco.com/what-is-linguistic-competence-1691123>

POLTAVA UNIVERSITY OF
ECONOMICS AND TRADE

XII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ – КОНФЕРЕНЦІЯ

ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Наукове видання

ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

МАТЕРІАЛИ

XII Міжнародної науково практичної інтернет-
конференції

Електронні текстові дані

Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління
[Електронний ресурс]: матеріали XII Міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 17–18 листопада
2022 року)/ за заг. ред. М. Є. Рогози, Г.В. Карнаухової. Електронні
текстові дані. – Полтава : ПУЕТ, 2022. – 249 с. – Текст укр. та англ.
мовами.